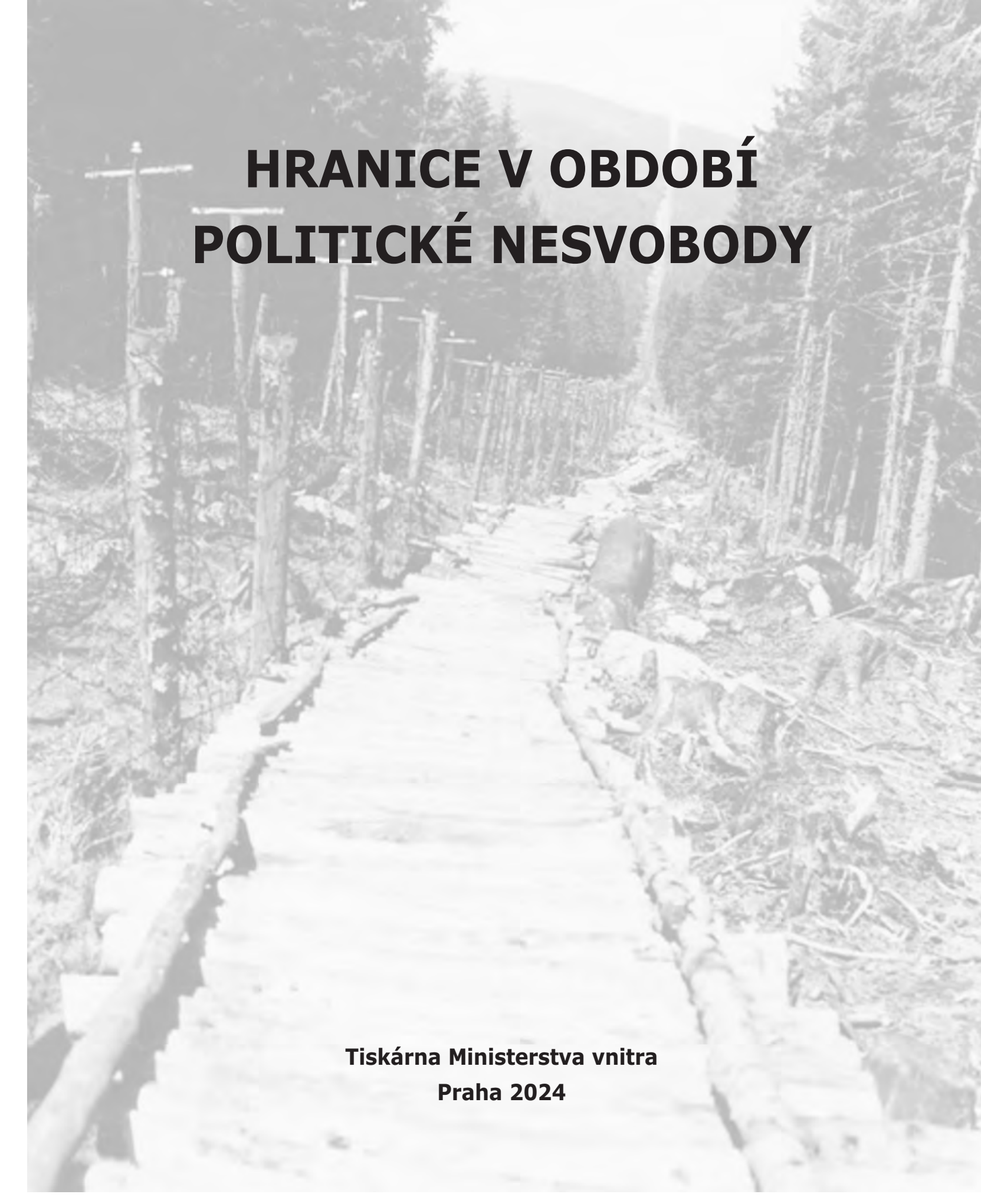

HRANICE V OBDOBÍ POLITICKÉ NESVOBODY

JUDr. Pavel Mikeš

A black and white photograph of a dilapidated wooden fence in a forest. The fence is made of vertical wooden posts and horizontal rails, many of which are broken or missing. The path leads into the distance, flanked by dense evergreen trees. The title text is overlaid in the upper half of the image.

HRANICE V OBDOBÍ POLITICKÉ NESVOBODY

**Tiskárna Ministerstva vnitra
Praha 2024**

OBSAH

Úvod	5
1 Správa státních hranic a jejich ochrana v bezprostředně poválečném období	7
1.1 Správa státních hranic jako obor státní správy	9
2 Vývoj státních hranic v období 1945 až 1989	19
2.1 Státní hranice s Polskou lidovou republikou	19
2.2 Státní hranice s Maďarskou republikou	23
2.3 Státní hranice se Sovětským svazem	27
2.4 Státní hranice s Rakouskou republikou	33
2.5 Státní hranice s Německou demokratickou republikou	40
2.6 Státní hranice se Spolkovou republikou Německo	42
2.7 Ústavní aspekty správy státních hranic	47
3 Ochrana státních hranic	54
3.1 Postavení, úkoly a organizace Pohraniční stráže	54
3.2 Právní postavení příslušníka Pohraniční stráže	65
3.3 Zakázané a pohraniční pásmo	66
3.3.1 Hraniční pásmo (1950–1964)	66
3.3.2 Zakázané pásmo (1950–1964)	67
3.3.3 Hraniční pásmo (1964–1989)	71
3.3.4 Ženijně-technické zabezpečení hranic (1951–1964)	71
3.3.5 Ženijně-technické zabezpečení hranic (1964–1989)	71
3.3.6 Pád železné opony	72
3.4 Následky represivní ochrany státních hranic	76
4 Instituce v hraniční agendě	77
4.1 Oddělení státních hranic	77
4.2 Hraniční komise	78
4.2.1 Hraniční komise v historickém kontextu	78
4.2.2 Složení, jednání a rozhodování hraničních komisí	78
4.2.3 Hraniční komise jako expertní orgán	79
4.2.4 Pracovní orgány hraničních komisí	79
4.3 Hraniční zmocněnci	83
4.3.1 Hraniční zmocněnci na socialistických hranicích	83
4.3.2 Hraniční zmocněnec pro státní hranice se Spolkovou republikou Německo	85

5 Incidenční komise s Rakouskem	89
Příloha 1 – vybrané ústavní zákony a kompetenční předpisy	92
Příloha 2 – vybrané předpisy a smlouvy o správě státních hranic	100
Příloha 3 – předpisy o ochraně státních hranic	113
Použité prameny a literatura	117
Seznam zdrojů obrazové fotodokumentace	118

I. Úvod

Předkládaná publikace navazuje na práce o státních hranicích, které Ministerstvo vnitra prezentovalo v letech 2018 a 2021. Na rozdíl od nich se věnuje průřezově agendě státních hranic v období od roku 1945 do listopadu 1989, a to včetně ochrany státních hranic.

Nelze opomenout, že „život na hranici“ v tomto období provázejí narativy a stereotypy výkladu hraniční agendy až do současnosti. Cílem publikace je proto poskytnout základní profilové informace o hraničních věcech, včetně reflektování vazeb mezi jednotlivými aktéry působícími v této oblasti. Účelem publikace přitom není podrobné analytické zpracování tématu, to přenechává příslušným vědeckým pracovištím a monografickým pracím.

Publikace se komplexně zabývá zejména institucemi, které v daném období působily na státních hranicích. Záměrem je podat ucelený přehled o tom, které orgány (vnitrostátní i mezinárodní) působily v hraniční agendě, jaké byly jejich kompetence, pravomoci a jaký byl vnitrostátní i mezinárodně právní legislativní rámec jejich činnosti.

Na úseku správy státních hranic je stěžejním cílem publikace postihnout vývojové trendy, které vedly k institucionalizaci celé agendy, tedy k vytvoření specifické instituce hraničních komisí, včetně procesu utváření jejich kompetencí a pravomocí. V oblasti ochrany státních hranic se publikace věnuje zejména Pohraniční stráž jako instituci specificky určené k represí vůči „narušitelům“ hraničního režimu. Publikace se dále věnuje mezinárodnímu aspektu, a to z hlediska fungování systému tzv. hraničních zmocněnců.

Publikace zahrnuje jak tzv. statutární, tak i režimovou a incidenční agendu v oboru státních hranic. Zároveň usiluje o to, aby byl zřetelný vývoj, jímž hraniční agenda v daném období procházela a jak se v ní promítaly i změny vnitropolitického a zahraničně politického prostředí. Jako příklad je možné uvést diferencovaný přístup někdejší ČSSR ke Spolkové republice Německo jako členu NATO a k Rakouské republice jako neutrálnímu státu. Rovněž proces uvolňování politického napětí reprezentovaný především Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) měl vliv na hraniční věci v tehdejší ČSSR, přestože šlo o velmi limitovaný vliv a represivní ochrana hranic tak přetrvávala až do listopadu 1989. Významná byla i tzv. nová východní politika někdejšího německého spolkového kancléře Williho Brandta, která vytvořila předpoklady pro politickou normalizaci československo-německých vztahů, včetně hraniční agendy.

V rámci publikace jsou uvedeny i ústavní aspekty dané problematiky, protože je třeba respektovat, že tradiční ústavní ustanovení o nedělitelnosti státního území a jeho hranicích je principiálním ústavním východiskem celé hraniční agendy.

Publikace vychází zejména z dobových materiálů, včetně důvodových zpráv k vládním legislativním návrhům, jakož i z interních dokumentů Ministerstva vnitra a Pohraniční stráže. Publikace obsahuje bohatou obrazovou dokumentaci, která vychází jak z archívních dokumentů Ministerstva vnitra, dalších státních úřadů, zejména Českého zeměměřického a katastrálního úřadu, Úřadu pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu, tak

i ze soukromých archiválií. V této souvislosti si dovoluji poděkovat všem státním institucím a soukromým osobám, které poskytly pro tento účel archivní podklady.

Věřím, že tato publikace přispěje k laické i odborné diskuzi o hraniční agendě v nelehkém období historického vývoje Československa v době od konce druhé světové války, resp. od února 1948 až do společensko-politických změn, které nastaly po listopadu 1989.

Mgr. Petr Vokáč
vrchní ředitel sekce legislativy
a státní správy Ministerstva vnitra

1 Správa státních hranic a jejich ochrana v bezprostředně poválečném období

Po skončení 2. světové války a osvobození Československa došlo na všech úsecích československých státních hranic k obnově stavu z roku 1938 (před Mnichovskou dohodou). Šlo jednak o obnovu „právního rámce“ hranic, jednak o obnovu jejich „fyzického stavu“.¹ Bylo nezbytné zejména obnovit vyznačení státních hranic v terénu, nahradit chybějící hraniční znaky, opatřit hraniční znaky správnými iniciálami a opravit různá poškození (redemarkace hranic).

Podstatné změny na československých státních hranicích přinesl v politicko-právním smyslu **poválečný posun hranic na Odře a Lužické Nise², jakož i postoupení Podkarpatské Rusi Sovětskému svazu.³** Část někdejší československo-německé hranice se stala hranicí československo-polskou, zanikla hranice s Rumunskem a nově vznikla československo-sovětská hranice, která, jak ukázal pozdější vývoj, měla zásadní mocensko-politický význam. Malou dílčí změnu zaznamenala i československo-maďarská hranice.⁴

Poválečný vývoj bohužel nenavázal na obecně pozitivní stav oboru správy státních hranic z období první republiky a byl v tomto ohledu jednoznačně diskontinuítní.⁵ To bylo součástí celkového někdejšího přístupu ke státním hranicím, který zejména v období po Únoru 1948 jednostranně preferoval ochranu státních hranic a tzv. statutární agenda.⁶ měla až druhořadý význam. Přitom nově zřízené pohraniční (hraniční) pásmo sloužící „ochraně“ státních hranic pochopitelně limitovalo možnosti klasické správy státních hranic. Tento stav byl důsledkem vývoje, který nastal po konci druhé světové války, tj. vytvoření „železné opony“.⁷, faktického stavu „studené války“ a blokového uspořádání Východ – Západ, které vytvořilo „bipolární svět“.

Reaktivace československých hranic souvisela se dvěma aspekty:

- a) Právní stav hranic – Československé hranice byly upraveny mezinárodními smlouvami, hraničními dokumentárními díly a dalšími akty, které byly řádně schváleny zúčastněnými státy. Na těchto dokumentech nic nezměnila Mnichovská dohoda a další jí podobné akty – podpisem těchto diktátů došlo k porušení mezinárodních dohod a uznávaných nepsaných zásad mezinárodního práva. Na československých státních hranicích tak byl plně obnoven právní stav z roku 1938.
- b) Fyzický stav hranic – Československé hranice byly stanoveny podle hraničních dokumentů platných z období před Mnichovskou dohodou v roce 1938. Nic na tom nezměnilo ani poško-

¹ Mikeš, P. *Vývoj státních hranic Československé republiky a České republiky*, Tiskárna Ministerstva vnitra, Praha 2018, str. 36.

² Protokol vítězných velmocí na Postupimské konferenci (2. srpna 1945), kapitola IX.

³ Smlouva mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o Zakarpatské Ukrajině ze dne 29. června 1945 (č. 186/1946 Sb.).

⁴ Československé území bylo podle Mírové smlouvy mezi mocnostmi spojenými a sdruženými a Maďarskem (Paříž, 1947) rozšířeno o tzv. Bratislavské předmostí (území jižně od Petržalky u Bratislavy).

⁵ Mikeš, P. *Hranice v průběhu století*, Tiskárna Ministerstva vnitra, Praha 2021, str. 71.

⁶ „Statutární agendou“ se v praxi již od období první republiky označuje agenda správy státních hranic, „režimovou agendou“ se rozumí zejména ochrana hranic, pravidla jejich překračování, včetně způsobů odbavování osob a zboží na hraničních přechodech, jakož i zřizování, změny charakteru a zrušování hraničních přechodů, „incidenční agendou“ mechanismus řešení incidentů na hranicích).

⁷ Jako „železná opona“ se označovala fakticky neprostupná hranice mezi Západem a Východem (viz projev Winstona Churchilla ze dne 5. března 1946 na Westminster College ve Fultonu).

zené a chybějící hraniční značení po válce, bylo však nezbytné z těchto důvodů přistoupit k redemarkaci státních hranic.⁸

Československo předpokládalo, že jako člen vítězné koalice bude moci na předpokládané mírové konferenci nejen potvrdit své předválečné hranice, ale nad jejich rámec vznést vůči poraženému Německu a obdobně i dalším státům (Rakousko, Polsko, Maďarsko) i územní požadavky.

Hlavním cílem bylo strategické, resp. komunikační zabezpečení osvobozené Československé republiky, tj. její obrana proti napadení a tomu odpovídající úpravy hranic.

V letech 1945 až 1947 probíhala jednání na vnitrostátní i mezinárodní úrovni⁹ o československých hraničních úpravách vůči Německu, ale taktéž vůči Rakousku, Polsku a Maďarsku.¹⁰ Územní požadavky (zejména Kladsko, Ratibořsko, Hlubčicko a Lužice) vláda hodlala předložit londýnské konferenci ministrů zahraničních věcí v září 1945.

Londýnské konferenci tedy ČSR předložila požadavky na přiřazení oblastí na úkor Německa o celkové rozloze 811 km², ve kterých před válkou žilo 24 700 obyvatel. Z celkem 38 změn se největší týkala úseku mezi Chebem a německou hranicí, kde měla být hranice posunuta o několik kilometrů na jih, takže například Velký Javor by připadl ČSR. Oficiálním zdůvodněním bylo zarovnání německých výběžků do čs. území, lepší ostraha hranic a „naléhavé“ dopravní a hospodářské důvody.¹¹ Československé požadavky však nedostaly podporu vítězných mocností, především Sovětský svaz neměl zájem na jakýchkoliv územních změnách, které by mohly ohrozit, resp. destabilizovat nově vytvořené německé hranice na Odře a Nise.

Jednání s Polskem o územních změnách měla být založena na recipročním základu a cenou za Kladsko, Ratibořsko a Hlubčicko by bylo poskytnutí Těšínska, což bylo pro čs. stranu nepřijatelné. Zvažované územní změny se proto nakonec neuskutečnily a s výhradou Bratislavského předmostí byl zachován status quo.¹²

Československu bylo vyhověno jen na úseku hranic s Maďarskem, kde bylo československé území podle Mírové smlouvy mezi mocnostmi spojenými a sdruženými a Maďarskem (Paříž, 1947) rozšířeno o tzv. Bratislavské předmostí (území jižně od Petržalky u Bratislavy).¹³

Významné (z hlediska státních hranic) bylo rovněž ustanovení článku 25 citované mírové smlouvy, které prohlásilo za nulitní vídeňskou arbitráž ze dne 2. února 1938.¹⁴

Prioritním úkolem správy státních hranic ve druhé polovině čtyřicátých a v padesátých letech bylo zejména v rámci **redemarkace státních hranic** odstranit škody na vyznačení státních hranic a zajistit konstituování nových částí československých státních hranic (úsek s Polskem a Sovětským svazem). Ve smluvní oblasti to pochopitelně vyžadovalo přijetí nových smluvních úprav.

Vnitrostátně nadále zůstal v platnosti zákon o státních hranicích z roku 1921, možnosti jeho „reálné“ aplikace však byly velmi omezené. Např. údržba hraničního pruhu byla v zákoně „postavena“ na povinnostech vlastníků hraničních pozemků, kteří za existence hraničního pásma

⁸ Srovnej: Kadlec, Č.M.: *Hry o hranice*, BCS s.r.o., Chrást u Poříčan, 2001, str. 135 a n.

⁹ Nejvýznamnější byla zřejmě mírová konference v Paříži.

¹⁰ Viz např. čs. memorandum odevzdané vítězným spojencům nótou ministra zahraničních věcí Jana Masaryka (návrhy územních korekcí vůči Německu, včetně mapové přílohy).

¹¹ Krystlík, T.: *Československé snahy o územní zisky*, CS magazín, listopad 2006, <http://virtually.cz/archiv.php/index.php?art=12785>.

¹² Op. cit. poznámka č. 9.

¹³ V literatuře někdy označované jako Petržalské předmostí.

¹⁴ Vídeňskou arbitráží Maďarské království získalo území jižního Slovenska.

neměli jakoukoli reálnou možnost tyto úkoly plnit. Rovněž nově přijaté změny v organizaci státní správy a v právním řádu učinily převážnou část ustanovení zákona neaplikovatelnými.

Zcela zásadní změny nastaly rovněž na úseku ochrany státních hranic. Postupně byla zaváděna **opatření sledující represivní způsob ochrany státních hranic. To bylo důsledkem vývoje, který nastal po konci druhé světové války, tj. vytvoření „železné opony“, faktického stavu „studené války“ a blokového uspořádání Východ-Západ.** Spuštěním „železné opony“ zasáhla politika opět do života obyvatel pohraničí. Ze státní hranice se v důsledku konfrontace mezi Východem a Západem stala **systémová hranice**.¹⁵

Ještě výraznější zásah představovalo zřízení tzv. hraničního pásma, které s sebou přineslo řadu omezujících opatření, mezi něž patřilo zpřísnění kontrol, zákaz nočního vycházení mimo obec nebo zákaz fotografování zdejší krajiny. Od roku 1948 byla západní hranice Československa hermeticky uzavřena. Brzy následovaly i demolice objektů opuštěných vystěhovanými občany německé národnosti, které měly usnadnit střežení hranice.

Zřízení hraničního pásma a přijetí režimových opatření k „ochraně“ státních hranic si vyžádaly i odpovídající způsob zajištění výkonu zeměměřických činností na státních hranicích, jež byly pro zabezpečení správy státních hranic nezbytné. Se zřetelem k tomu, že ministerstvo vnitra nedisponovalo potřebným technicko-personálním zázemím, zajišťovalo tyto práce ministerstvo národní obrany, resp. jeho podřízené geografické a topografické složky.¹⁶ Topografická a geografická služba někdejší Československé lidové armády splňovala na rozdíl od civilních složek kritéria „spolehlivosti“, která byla vyžadována při vstupu do prostoru bezprostřední blízkosti státních hranic.¹⁷

1.1 Správa státních hranic jako obor státní správy

Správou státních hranic se rozumí výkon státní správy při určování, vytýčení a vyznačení státních hranic, jejich kontrole, udržování, geodetickém zajišťování i udržování zřetelnosti jejich průběhu, jakož i při vedení hraničního dokumentárního díla.¹⁸ Toto obecně přijímané definiční vymezení oboru správy státních hranic vycházelo z příslušné obecně závazné právní úpravy,¹⁹ současně zobecňovalo základní atributy daného oboru stanovené v jednotlivých bilaterálních mezinárodních smlouvách, které Československá republika uzavřela se sousedními státy.²⁰ Uvedené vymezení zahrnovalo i technickou agendu údržby hraničního pruhu a volných kruhových ploch, která je ovšem současně i prováděním závazků ze smluv o státních hranicích.

Specifickým rysem správy státních hranic je přitom skutečnost, že ji stát může samostatně vykonávat, jen pokud jde o agendu, která nemá bezprostřední dosah na suverénní práva sousedního státu. **Rozhodnutí, která se týkají přímo státních hranic, musejí být činěna zpravidla**

¹⁵ Šmidrkal, V., Konrád, O., Schmoller, H., Perzi: *Sousedé – česko-rakouské dějiny, Masarykův ústav a archiv AV*, Praha, 2019, str. 333.

¹⁶ Vojský topografický ústav v Dobrušce.

¹⁷ Armáda, resp. její topografická a geografická služba tyto úkoly zajišťovala až do roku 1992, kdy je převzal Zeměměřický úřad působící v rámci Českého úřadu zeměměřického a katastrálního.

¹⁸ Hartl, K.: *Právo a státní hranice ČSSR*, nakladatelství Naše vojsko, 1983, str. 42.

¹⁹ Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy Československé socialistické republiky, ve znění pozdějších předpisů (kompetenční zákon).

²⁰ Například Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o společných státních hranicích č.95/1975 Sb.

oběma sousedícími státy společně a mají tedy obvykle charakter mezinárodní. Se zřetelem k tomu lze konstatovat, že stěžejní úlohu v daném smyslu sehrávají příslušné mezinárodní smlouvy o státních hranicích, které obsahují „institucionální část“ zahrnující vytvoření hraničních komisí jako specifických orgánů vlád zúčastněných států pověřených v rámci stanovené působnosti společnou správou státních hranic.

Vnitrostátně nadále zůstal v platnosti zákon o státních hranicích z roku 1921, možnosti jeho „reálné“ aplikace však byly velmi omezené. Na „nesocialistických“ hranicích byla údržba hraničního pruhu vlastníky nebo uživateli příhraničních pozemků velmi problematická, protože za existence hraničního (zakázaného) pásma bylo v podstatě nemožné tyto úkoly plnit. Povinnosti vlastníků (uživatelů) příhraničních pozemků mnohdy fakticky přebíraly orgány Pohraniční stráže, které tím sledovaly vytvoření lepších podmínek pro ostrahu hranic. Tyto orgány často budovaly i příhraniční přístupové cesty, které jsou i v současné době zpravidla použitelné a jsou využívány pro účely správy státních hranic. Trochu jiná byla situace na „socialistických“ hranicích, kde zpravidla existovala reálná možnost přístupu k pohraničním pozemkům. Rovněž nově přijaté změny v organizaci státní správy a v právním řádu měly za následek problematickou aplikovatelnost zákona z roku 1921.

Povinnosti vyplývající z citovaného zákona o státních hranicích v období 1945 až 1989 lze shrnout takto:

- čistit hraniční pruh v lese do vzdálenosti 1 m od linie státních hranic, včetně odstranění vytěžených dřevin,
- nezřizovat v hraničním pruhu žádné stavby, oplocení, zdi, popřípadě příkopy, které by narušovaly zřetelnost průběhu hranic,
- strpět používání příhraničních pozemků k umísťování hraničních znaků, jakož i dalších značkových opatření (např. polygonových bodů),
- zdržet se všeho, co by znamenalo neoprávněný zásah do hraničních vod (např. narušení břehové linie)
- hlásit příslušnému národnímu výboru poškození vyznačení státních hranic.

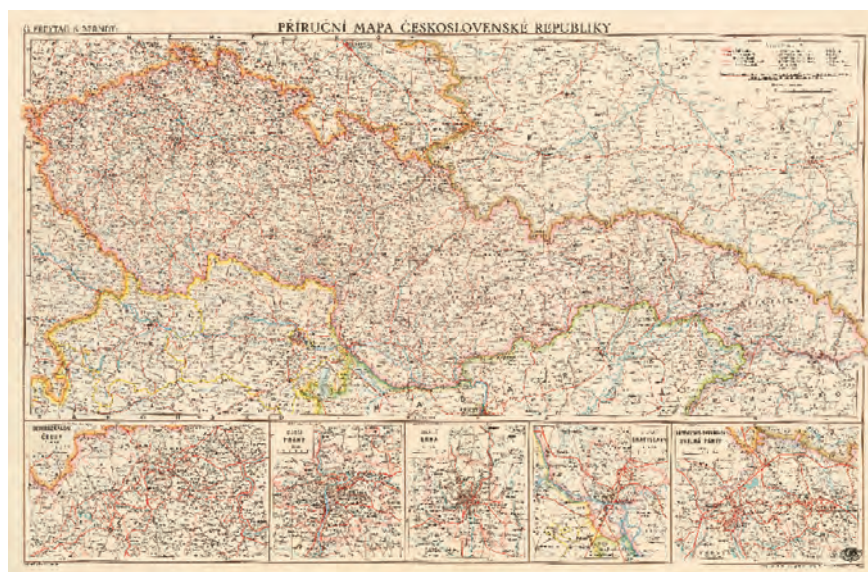
Protože uplatnění skutkových podstat deliktů podle zákona o státních hranicích z roku 1921 nebylo možné, mohlo být porušení povinností vlastníků příhraničních pozemků postihováno jako přestupek podle § 6 zákona č. 60/1961 Sb., o úkolech národních výborů při zajišťování socialistického pořádku. Neoprávněný zásah do vyznačení státních hranic z nedbalosti (např. poškození hraničního znaku) zakládalo odpovědnost za přestupek podle ustanovení § 17 odst. 2 písm. c) citovaného zákona č. 60/1961 Sb.

Zákon o státních hranicích platil od 4. srpna 1921 až do 31. prosince 2001, tedy přibližně osmdesát let. Prokázal tak zcela mimořádnou stabilitu. Výjimečně dlouhá platnost byla dána mimo jiné tím, že při správě státních hranic byly „extenzivně“ aplikovány závazky z mezinárodních smluv o státních hranicích; tím byla do značné míry „eliminována“ absence relevantní vnitrostátní právní úpravy. Mezinárodní smlouvy o státních hranicích tak fakticky „nahrazovaly“ absenci adekvátní vnitrostátní úpravy.

Realizace správy státních hranic v socialistickém období podle zákona o státních hranicích z roku 1921 měla zřejmě i „politické“ souvislosti“. Nebylo zjevně žádoucí připravit novou zákonnou úpravu správy státních hranic, protože již proces její přípravy by i v tehdejších podmínkách otevřel témata, která souvisela s ochranou hranic, hraničním režimem, resp. existencí hraničního pásma a s ženijně technickým zabezpečením státních hranic. **Ponechání zákona o státních hranicích z roku 1921 ve stavu „formální“ platnosti, bylo pragmatickým řešením, které umožnilo vyhnout se řešení „citlivých témat“;** současně poskytovalo podklad pro tvrzení,

že socialistický stát zajišťuje správu svých hranic podle zákonných pravidel, která stanovila první republika²¹

Hraniční agenda však vyžadovala přijetí základních pravidel pro správu státních hranic v aktuálních podmínkách. Vývoj postupně směřoval ke stanovení těchto pravidel v rámci mezinárodních smluv o státních hranicích a k vytvoření institucionálního rámce pro společnou správu státních hranic jednotlivými sousedícími státy.

Obrázek 1 Mapa Československa před odstoupením Podkarpatské Rusi

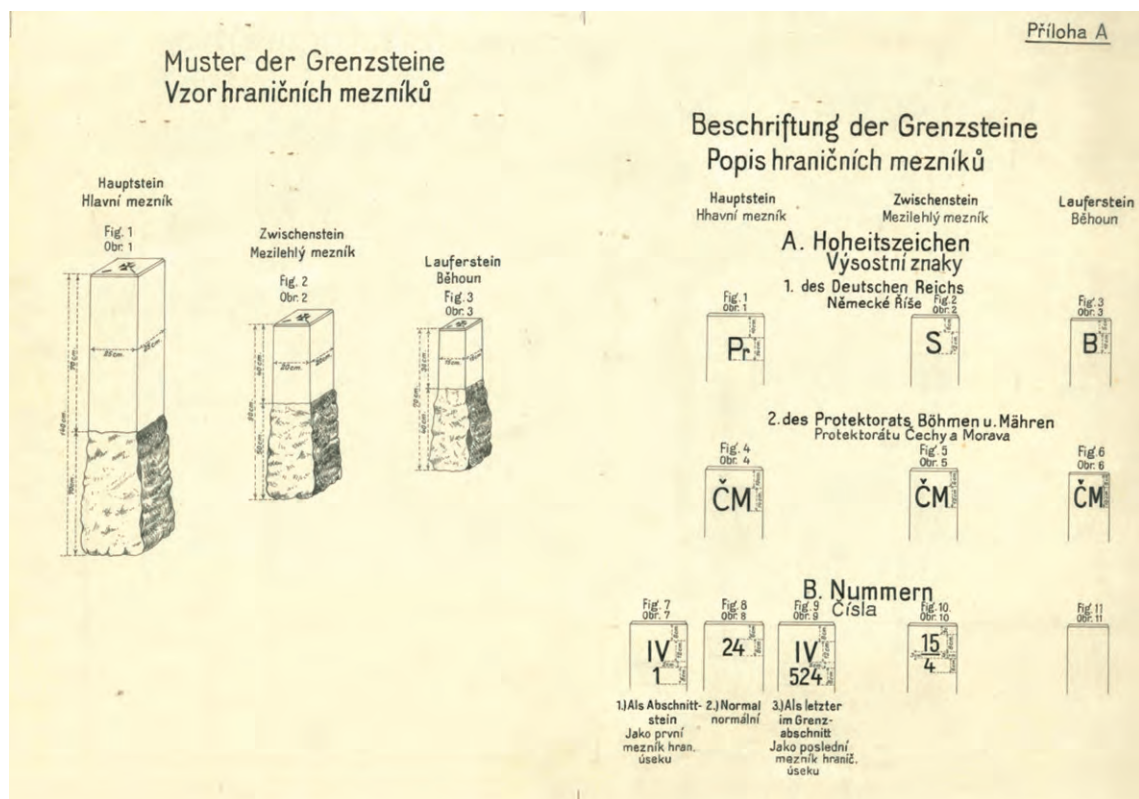

Obrázek 2 Mapa Československa po odstoupení Podkarpatské Rusi

²¹ Mikeš, P.: *Hranice v průběhu století*, Tiskárna Ministerstva vnitra, Praha, 2021, str. 22.

Obrázek 3 Nivelační práce v roce 1938

Obrázek 4 Vzory hraničních znaků Protektorátu Čechy a Morava. Iniciály byly z hraničních znaků odstraněny v bezprostředně poválečném období, zpravidla do konce roku 1946

Obrázek 5 Vzory hraničních znaků a výstražné tabule v expozici Muzea Policie ČR

Obrázek 6 Trojstátní hraniční znaky (triplexy) na československých státních hranicích v expozici Muzea Policie ČR

Obrázek 7 Natírání tereziánského kamene na státních hranicích se Spolkovou republikou Německo (50. léta)

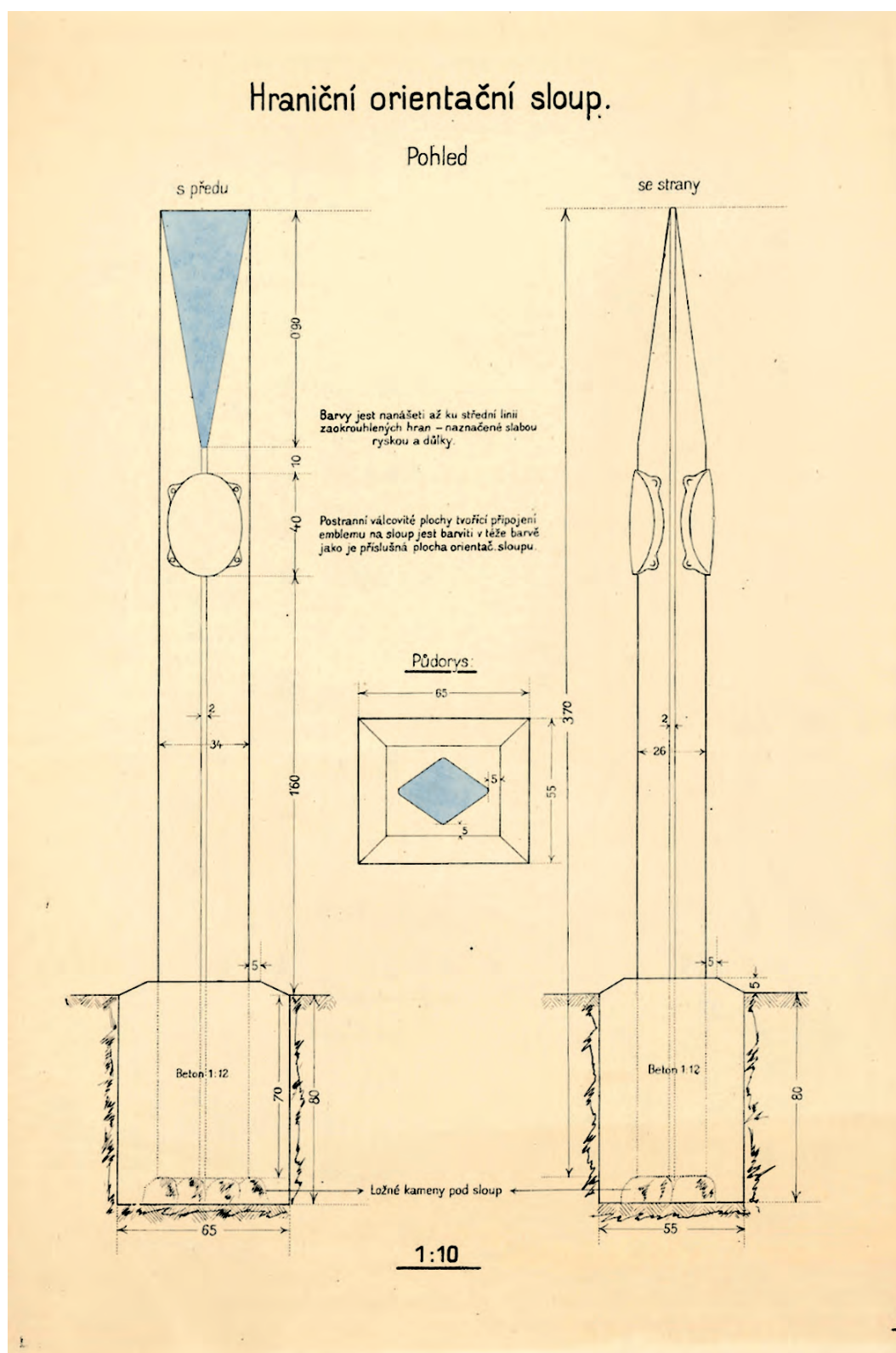
Obrázek 8 Historické hraniční znaky u rakouské osady Morau

Obrázek 9 Historické hraniční znaky u Nového Žd'áru u Aše

Obrázek 10 Hraniční znak z období Protektorátu Čechy a Morava s iniciálou „D“
(Deutschland) odtesanou v roce 1946

Obrázek 11 Projektová dokumentace hraničního orientačního sloupu z období první republiky. Tyto sloupky ojediněle přetrvaly na československých státních hranicích i v socialistickém období.

Obrázek 12 Geodetická technika užívaná v „socialistickém“ období

Obrázek 13 Československo-rakouské hranice, historický hraniční znak

2 Vývoj státních hranic v období 1945 až 1989

2.1 Státní hranice s Polskou lidovou republikou

Pro vztahovou relaci mezi Československem a Polskem v období po druhé světové válce bylo rozhodující „začlenění“ **obou států do sovětské vlivové sféry, přesněji řečeno členství obou států ve Varšavské smlouvě²² a v Radě vzájemné hospodářské pomoci.²³** Toto začlenění v zásadě ukončilo i bezprostředně poválečné polské požadavky na vydání dříve sporných území, především na Těšinsku, kde žila početná polská menšina.

Oba státy se současně musely vypořádat s **novou geopolitickou realitou ve středoevropském prostoru**, kterou nastolilo rozhodnutí vítězných spojeneckých mocností o posunu německo-polských hranic na linii Odra, Nisa na tzv. Postupimské konferenci.²⁴ Tím se polsko-německá hranice posunula o několik set kilometrů na západ.

Polsko se tak stalo v dotčených oblastech novým územním suverénem, který „získal“ nové státní hranice v částech území, které byly v předmnichovském období státními hranicemi mezi Československem a Německou říší.

Po skončení druhé světové války bylo nezbytné uvést do pořádku československo-polské státní hranice. Šlo v těchto souvislostech nejen o technické údržbové, resp. opravné práce, ale především o to, že obě strany sice via facti respektovaly hraniční dokumentární dílo československo-německých hranic, bylo však nezbytné vytvořit předpoklady pro sjednání nové smluvní úpravy a korespondujícího hraničního dokumentárního díla.

To mimo jiné vyžadovalo provést **novou hraniční demarkaci**, především v úseku někdejších hranic československo-německých, tj. od řeky Lužická Nisa po řeku Odru.

Realizované demarkační, resp. redemarkační práce byly zakončeny **Smlouvou mezi Československou republikou a Polskou lidovou republikou o konečném vytyčení státních hranic** (podepsaná dne 15. června 1958 ve Varšavě, publikována pod č. 23/1959 Sb.). Zásady, podle nichž byly hranice vytyčeny, shrnuje důvodová zpráva vládního návrhu ústavního zákona o konečném vytyčení státních hranic.

Hraniční práce si vyžádaly **změny průběhu hranice²⁵** fakticky motivované (na rozdíl od oficiální verze) snahou o zkrácení hranice pro účely její jednodušší ostrahy. Změny hraniční čáry měly za následek územní zisk 368,54 hektarů ve prospěch Československa, celkově šlo o **85 změn v jednotlivých lokalitách**. Návazně na citovanou smlouvu bylo sjednáno prováděcí Ujednání uzavřené výměnou nót mezi ministry zahraničních věcí obou států.²⁶ V tomto Ujednání se obě strany zavázaly, že vzniklý československý územní zisk **bude Polsku nahrazen nikoli územně, ale majetkově**. Se zřetelem k tomu, že citovaná smlouva přinesla územní změny, bylo nezbytné

²² Varšavská smlouva (oficiálně Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci) byl vojenský pakt osmi evropských zemí východního bloku, existující v letech 1955 až 1991, v němž měl stěžejní úlohu SSSR.

²³ Rada vzájemné hospodářské pomoci (RVHP) byla obchodní organizace, sdružující v době studené války socialistické státy sovětského bloku, založena v Moskvě v roce 1949.

²⁴ Postupimská konference vítězných mocností druhé světové války se konala v blízkosti německého města Postupim (Potsdam) nedaleko Berlína na zámku Cecilienhof. Trvala od 17. července do 2. srpna 1945.

²⁵ Šlo zejména o napřímění, resp. zjednodušení vedení státní hranice v terénu.

²⁶ Tzv. výměna nót David-Rapacki, příloha vyhlášky ministra zahraničních věcí č. 23/1959 Sb. o Smlouvě mezi Československou republikou a Polskou lidovou republikou o konečném vytyčení státních hranic.

přijetí **ústavního zákona o schválení těchto změn.**²⁷ Ono majetkové řešení mělo spočívat v tom, že pozemky ležící v pohraniční oblasti jednoho státu, jež vlastní osoby bydlící na území druhého státu (**tzv. dvouvlastnické poměry, resp. vztahy**) **měly být v budoucnu řešeny zvláštní dohodou na základě vzájemné kompenzace.** Řešení tedy mělo spočívat v tom, že Československo převede do vlastnictví Polska pozemky v rozsahu 368,52 hektarů, které se nacházejí na polském území a jsou ve vlastnictví Československa. Ke sjednání této dohody však nikdy nedošlo, přestože v gesci ministerstva zemědělství pracovala na této agendě speciální komise sestavená personálně ze zástupců zúčastněných centrálních úřadů.

Dne 2. prosince 1967 byla v Praze podepsána **Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Polskou lidovou republikou o právních vztazích na československo-polských státních hranicích, o spolupráci a vzájemné pomoci v hraničních otázkách** (publikována pod č. 80/1971 Sb.). K úpravě podmínek provádění Smlouvy byly v letech 1971 a 1974 podepsány ve Varšavě a Praze Dohody vlád zúčastněných států o provedení Smlouvy. Dohoda z roku 1974 zakotvovala **Stálou československo-polskou hraniční komisi** jako orgán pro společnou správu státních hranic.

Československo-polské státní hranice byly zprostředkovaně dotčeny „velkou politikou“, která souvisela s novou Ostpolitik²⁸ někdejšího západoněmeckého kancléře Willyho Brandta. Tato politika sledovala pod patronací obou světových supervelmocí (Spojených států amerických a Sovětského svazu) uvolnění napětí panujícího v Evropě a rovněž potvrzení hranice na Odře a Nise. Stalo se tak smlouvou o vzájemných vztazích mezi Polskou lidovou republikou a Spolkovou republikou Německo, v níž obě strany shodně konstatují, že současné hraniční linie, jejichž průběh byl stanoven v kapitole IX usnesení postupimské konference z 2. srpna 1945 **od Baltského moře přímo na západ od Swinemünde a odtud podél Odry k ústí Lužické Nisy a podél Lužické Nisy k československým hranicím**, tvoří západní hranici Polské lidové republiky. Obě strany současně potvrdily nedotknutelnost současných hranic nyní i v budoucnosti a zavázaly se k vzájemnému neomezenému respektování jejich teritoriální integrity. Současně prohlásily, že nemají žádné vzájemné územní nároky a tyto nebudou uplatňovat ani v budoucnosti. Tento politický posun měl pochopitelně zprostředkované vazby i na tehdejší československo-polské hranice v jejich západní části.

V letech 1976-1982 bylo provedeno přezkoušení hranic na vodních tocích. Výsledkem těchto prací bylo vyhotovení rozsáhlého souboru hraničních dokumentů jako doplnku ke hraniční dokumentaci z roku 1958. Přezkoušení mokrých hranic završila **Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Polskou lidovou republikou o průběhu státních hranic v souvislosti s výsledky prvního společného přezkoušení průběhu československo-polských státních hranic na hraničních vodních tocích** (podepsána 10. prosince 1986, publikována pod č. 126/1989 Sb.).

Celková délka československo-polských hranic činila 1 309,9 km o 6 hraničních úsecích. Celkem bylo osazeno 18 540 hraničních znaků (iniciály ČS a P, bílý nátěr, hlavy a stěny 6 cm od hlav natřeny červeně).²⁹

²⁷ Ústavní zákon č. 62/1958 Sb., o konečném vytyčení státních hranic s Polskou republikou.

²⁸ Nová východní politika (Neue Ostpolitik) je pojem označující normalizaci vztahů mezi Spolkovou republikou Německo a východoevropskými státy, zejména Německou demokratickou republikou, Polskou lidovou republikou a Československou socialistickou republikou. Je bezprostředně spojena se jménem někdejšího sociálně demokratického kancléře Spolkové republiky Německo Willyho Brandta.

²⁹ Šmída, Z.: Vývoj českých státních hranic, Fortuna 2016, str. 156 a n.

Obrázek 14 Hraniční přechod Mníšek nad Popradem/Piwniczna Zdrój
s hraničním orientačním sloupem opatřeným již socialistickým státním znakem

Obrázek 15 Hranice na Králickém Sněžníku

Obrázek 16 Chvilé odpočinku technické skupiny při zaměření hraničního vodního toku Bialka v roce 1973

2.2 Státní hranice s Maďarskou republikou

V bezprostředně poválečném období Československo uplatnilo vůči Maďarsku územní nároky (rozšíření předmostí u Bratislavy). Šlo o jedinou rektifikaci, která byla vůči sousednímu státu úspěšně uplatněna po 2. světové válce.

S Maďarskem jako nepřátelským státem byla po skončení války uzavřena **Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i přidruženými, sjednaná v Paříži dne 10. února 1947** (publikace ve slovenštině pod č. 192/1947 Sb.). Maďarsku se ve smlouvě ukládala povinnost postoupit Československu obce Horváthjárfalu, Oroszvár a Dunacsún (Rusovce, Jarovce a Čunovo) i s jejich katastrálním územím. Tím se část hranic maďarsko-rakouských stala hranicemi československo-rakouskými. Rozhraničení bylo zakončeno Závěrečným protokolem o pracích rozhraničovací komise, podepsaném v Bratislavě dne 22. prosince 1947. Získaná území byla inkorporována zákonem č. 172/1947 Sb.

Obdobně jako s Polskem byla bilaterální československo-maďarská relace zásadně ovlivněna začleněním obou států do sovětské sféry vlivu, tedy do integračních vojenských a ekonomických uskupení východního bloku.³⁰

Dne 6. června 1952 byl v Bratislavě podepsán Závěrečný protokol o jednáních vedených mezi delegací vlády Československé republiky a delegací ministerské rady Maďarské lidové republiky o úpravě drobnějších poruch československo-maďarských státních hranic. Tímto dokumentem

³⁰ Op. cit. poznámka č.22.

byl ve 12 případech upraven průběh státních hranic. Na základě redemarcačních prací byla v Praze dne 13. října 1956 podepsána **Smlouva mezi Československou republikou a Maďarskou lidovou republikou o úpravě režimu na státních hranicích** (publikována pod č. 8/1958 Sb.). Předmětem úpravy byly statutární i režimové otázky³¹ (čára státních hranic a udržování hraničních znaků, hraniční vody a cesty, rybolov, myslivost a lesní hospodářství).³²

Dne 19. listopadu 1976 byla v Praze podepsána **Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Maďarskou lidovou republikou o spolupráci a vzájemné pomoci na československo-maďarských státních hranicích** (publikována pod č. 39/1978 Sb.). Tato smlouva zrušila vybraná ustanovení hraniční smlouvy z roku 1956 (režimového charakteru), statutární úprava nebyla dotčena.

Specifickou agendou byly otázky spojené s výstavbou vodního díla **Gabčíkova-Nagymaros**, které se bezprostředně týkalo společných státních hranic a mělo zasahovat i na území obou států. Výstavba vycházela ze **Smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Maďarskou lidovou republikou o výstavbě a provozu Soustavy vodních děl Gabčíkovo-Nagymaros**. Podle důvodové zprávy k této smlouvě „nejvyšší straničtí a vládní představitelé obou stran dosáhli shody ve společném stanovisku o politické vhodnosti a ekonomické výhodnosti využití společného toku Dunaje v souladu s Komplexním programem dalšího prohlubování socialistické integrace členských států RVHP. Smlouva měla představovat komplexní řešení klíčového významu pro rozvoj přilehlého území, včetně ochrany proti povodním, jakož i značný přínos pro energetiku, vodní hospodářství i zemědělství.“ V průběhu doby se z budování této stavby stala citlivá záležitost vzájemných vztahů, zejména byly uváděny jako problematické environmentální dopady vodního díla. Po rozdělení čs. federace se tato otázka stala problematickým bodem ve slovensko-maďarských vztazích. Posléze byla předložena k řešení i Mezinárodnímu soudnímu dvoru v Haagu.

Rovněž ke správě československo-maďarských státních hranic byla zřízena **Společná československo-maďarská hraniční komise pro vyměřování a vyznačování státních hranic**.

Celková délka československo-maďarských hranic činila 677.85 km o 20 hraničních úsecích. Celkem bylo osazeno 8 458 hraničních znaků (iniciály ČS a MO, bílý nátěr s červeným svrškem).

³¹ V režimové hraniční agendě byla v této době vytvářena instituce hraničních zmocněnců (obdobně např. se SSSR, PLR, NDR).

³² Spojení režimové a statutární agendy bylo v této době ve smlouvách se „socialistickými“ sousedními státy obvyklé. Až další vývoj (zejména devadesátá léta minulého století) vedl k výlučnému předmětu úpravy zahrnujícímu statutární agendu.

Článok 1.

4. c) Maďarsko postúpi Československu obce Horváthjárfalu, Oroszvár a Dunacsún, spolu s ich katastrálnym územím, ako je vyznačené na mape IA, pripojenej k tejto smluve. Podľa toho československá hranica v tomto úseku sa určuje takto: od bodu spoločného hraniciam Rakúska, Maďarska a Československa, tak ako boli 1. januára 1938, stane sa terazšia hranica maďarsko-rakúska hranicou medzi Rakúskom a Československom až k miestu ležiacemu okružle 500 metrov južne od kóty 134 (3,5 kilometra severo-západne od kostola v Rajke); toto miesto stane sa teraz spoločnou hranicou týchto troch menovaných štátov; odtiaľ povedie nová hranica medzi Čes-

koslovenskom a Maďarskom na východ pozdĺž severnej hranice katastru obce Rajky k pravému brehu Dunaja k miestu ležiacemu približne 2 kilometre severne od kóty 128 (3,5 kilometra východne od kostola v Rajke), kde sa nová hranica v hlavnom dunajskom plavebnom koryte pripojí na hranicu maďarsko-československú, tak ako bola 1. januára 1938; hrádza a preplachovacia zápora v obvode obce Rajky zostanú na maďarskom území.

d) Presná čiara novej hranice medzi Maďarskom a Československom, určená v predchádzajúcej litere, vytýči sa na mieste samotnej hraničnou komisiou složenou zo zástupcov oboch zainteresovaných vlád. Komisia dokončí svoju úlohu do dvoch mesiacov odo dňa, keď táto smluva nadobudne účinnosť.

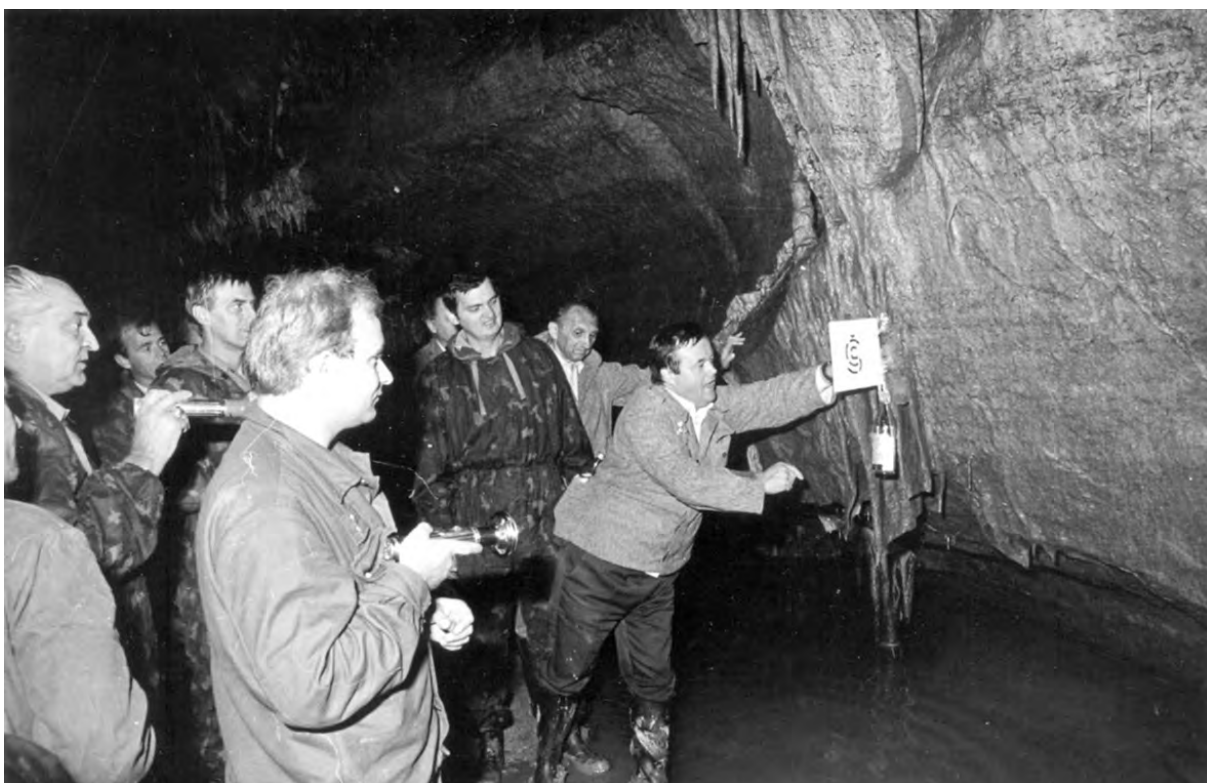
Obrázek 17 Vybraná ustanovení mírové smlouvy k československo-maďarským hranicím

Obrázek 18 Trojmezí Tisa (ČSSR, MLR, SSSR)
– prohlídka československo-maďarskou hraniční komisí v roce 1985

Obrázek 19 Vyznačení státních hranic v jeskyni Domica-Aggtelek 1

Obrázek 20 Vyznačení státních hranic v jeskyni Domica-Aggtelek 2

2.3 Státní hranice se Sovětským svazem

Konec druhé světové války přinesl novou geopolitickou situaci, v níž Sovětský svaz nesmlouvavě prosazoval své mocenské zájmy. V relaci k Československu šlo mimo jiné o politický tlak na územní odstoupení Podkarpatské Rusi (Zakarpatské Ukrajiny). Odstoupení bylo prezentováno jako akt poděkování Sovětskému svazu za osvobození Československa od nacistické okupace. Tímto aktem vznikla sice nejkratší, ale v mocensko-politickém smyslu nejdůležitější část československých státních hranic

Podkarpatská Rus, nad kterou v předmnichovském Československu vykonávala suverénní moc Československá republika, byla postoupena Sovětskému svazu. Stalo se tak **Smlouvou mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o Zakarpatské Ukrajině ze dne 29. června 1945** (publikována pod č. 186/1946 Sb.) a Protokolem ke Smlouvě. Smlouva o cesi území Podkarpatské Rusi vyžadovala podle Ústavy z roku 1920 schválení **ústavním zákonem**.³³ Tímto pozbyla platnosti Úmluva mezi ČSR a Rumunskem ze 4. 5. 1921 o státních hranicích (hraniční statut).

Novými československo-ukrajinskými (respektive československo-sovětskými) hranicemi se staly, až na drobné úpravy, správní hranice mezi Slovenskem a Podkarpatskou Rusí, tak jak byly stanoveny k 29. září 1938. Nové státní hranice byly v terénu vyznačeny jinak než hranice s dalšími sousedními státy, hranice rovněž nebyla rozdělena na hraniční úseky.³⁴ Hranice byly osazeny polygonovými dřevěnými sloupky nebo drenážními trubkami, přičemž na každé straně od tohoto hraničního znaku osazeného přímo v hraniční čáře, byly osazeny vysoké hraniční sloupy.

Z rozhraničovací práce v období 1945 až 1946 se zachovala unikátní fotodokumentace, která zobrazuje zúčastněné pracovníky, práce v terénu, měřickou a další potřebnou techniku, hraniční znaky použité k vyznačení průběhu státních hranic.

Dne 30. listopadu 1956 byl v Moskvě uzavřen **hraniční statut v rámci Smlouvy mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o režimu na československo-sovětských hranicích a o způsobu urovnávání pohraničních incidentů**.³⁵ Smlouva svěřila hraniční práce pohraničním orgánům (mimo jiné výměna dřevěných polygonových sloupků za betonové).

Výrazným posunem v řešení hraničních otázek se stala až **Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o režimu na československo-sovětských hranicích, spolupráci a vzájemné pomoci v hraničních otázkách** (podepsána 10. února 1973 v Praze, publikována pod č. 87/1974 Sb.). Smlouva upravila otázky vyznačování státních hranic v terénu jednotným systémem, údržbu hraničních znaků, společné vyhotovování hraničních dokumentů, zaměřování pevné a pohyblivé hraniční čáry, jakož i způsob kontroly stavu vyznačení hranic a odstraňování odchylek v terénu oproti hraničním dokumentům. Smlouva zřídila **Společnou československo-sovětskou hraniční komisi** a stanovila její působnost zaměřenou na plnění úkolů vyplývajících z právních vztahů na státních hranicích.

Československo-sovětské hranici, která byla nejkratší československou státní hranicí (jeden

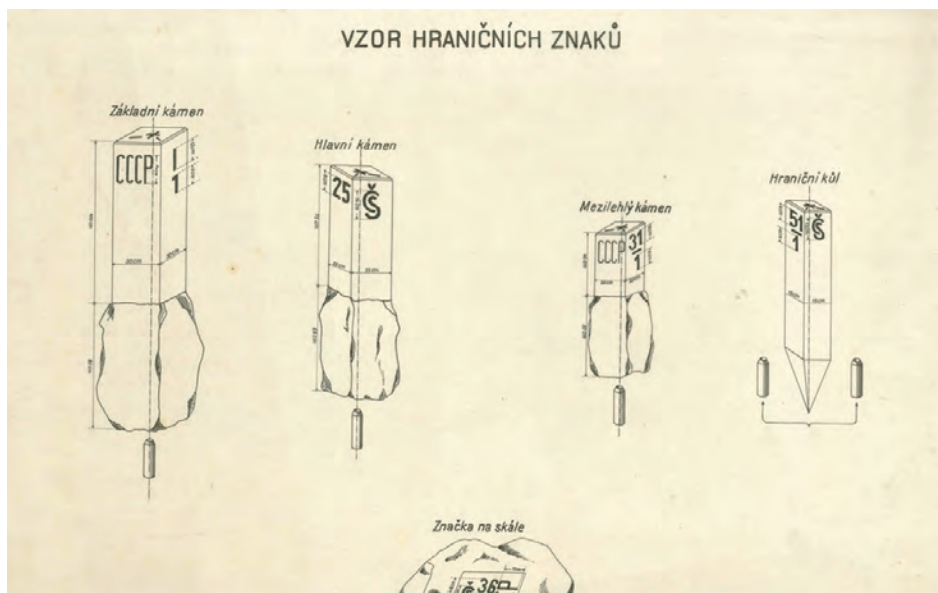
³³ Ústavní zákon č. 2/1946Sb., o Zakarpatské Ukrajině a úpravě státních hranic se Svazem sovětských socialistických republik.

³⁴ Sovinský, J.: *Státní území a státní hranice Československé republiky a České republiky*, doktorská dizertační práce, UK PF, Praha, 2004, str. 215 a n.

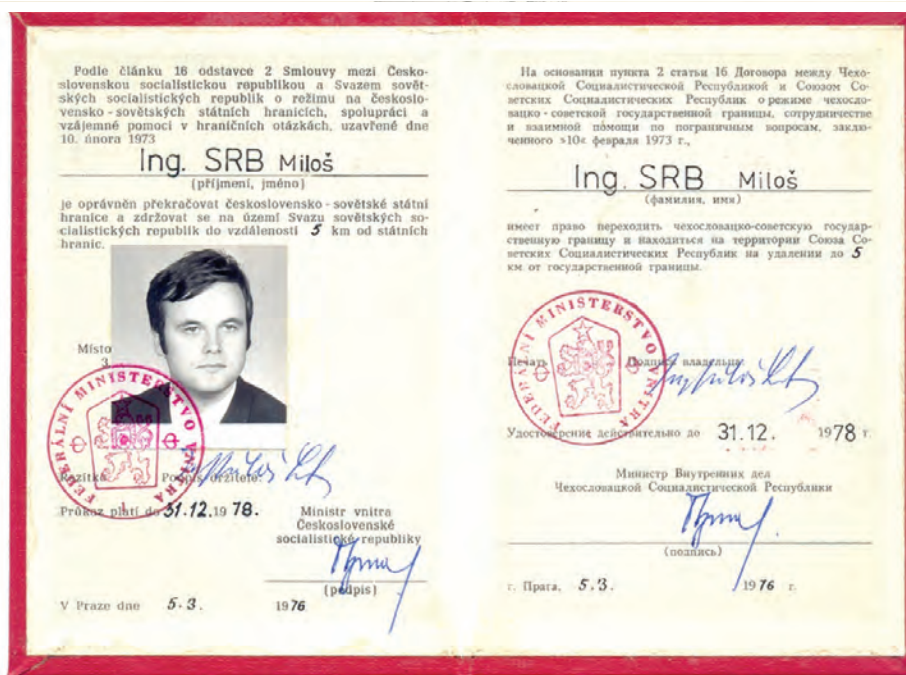
³⁵ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu Smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o režimu na československo-sovětských státních hranicích, spolupráci a vzájemné pomoci v hraničních otázkách, FS ČSSR 1971-1976, tisk 55, část 1.

hraniční úsek), byla z politických i řady dalších důvodů věnována mimořádná pozornost. Na údržbu této hranice byly vyčleňovány zvláštní finanční prostředky, které byly poukazovány třem zúčastněným okresním úřadům, jejichž územní obvod přiléhal k čs. – sovětským státním hranicím. Šlo o výjimečný případ, kdy se místní státní správa přímo zúčastňovala na údržbě vyznačení průběhu státních hranic.

Celková délka československo-sovětských hranic činila 97,6 km o 1 hraničním úseku. Celkem bylo osazeno 6 946 hraničních znaků

Obrázek 21 Vzory hraničních znaků na československo-sovětských státních hranicích

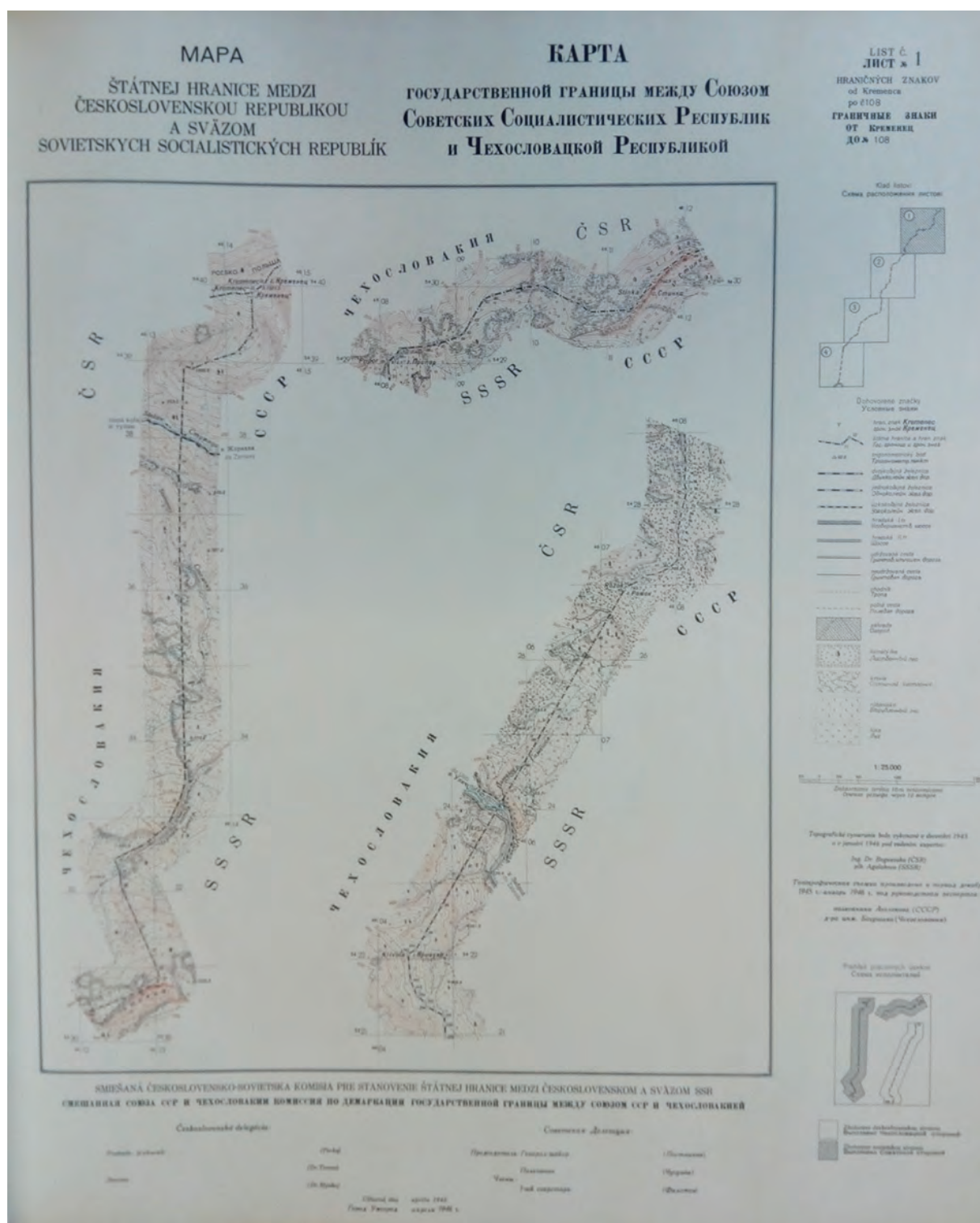
Obrázek 22 Průkaz opravňující k překročení československo-sovětských hranic za účelem jejich společné správy

Obrázek 23 Rozhraničovací práce československo-sovětských státních hranicích v letech 1945-1946

Obrázek 24 Rozhraničovací práce československo-sovětských státních hranicích v letech 1945-1946

Obrázek 25 Mapový list z hraničního díla československo-sovětských státních hranic

Obrázek 26 Hraniční přechod Vyšné Německé/Užhorod

Obrázek 27 Podpis protokolu Stálé československo-sovětské hraniční komise zahrnující první společné přezkoušení hraničních znaků – 1975

Obrázek 28 Polygonový sloup 375 v prostoru trojmezí Tisa

Obrázek 29 Československo-sovětská hraniční komise v prostoru Trojstátního bodu Tisa

2.4 Státní hranice s Rakouskou republikou

Rakousko bylo po 2. světové válce rozděleno do čtyř okupačních zón, spravovaných obdobně jako v Německu vítěznými mocnostmi (SSSR, USA, Velká Británie a Francie). Postavení Rakouska bylo do značné míry odlišné než postavení Německa. Rakousko bylo i přes problematický charakter „anšlusu“ považováno za oběť německé agrese. V bezprostředně poválečném období Československo získalo na úkor Maďarska bratislavské předmostí, v důsledku čehož se posunulo společné trojmezí a zároveň se tím prodloužila československo-rakouská hranice.

V roce 1955 bylo postavení Rakouska vyřešeno **Státní smlouvou o obnovení nezávislého a demokratického Rakouska** (podepsána ve Vídni dne 15. května 1955). Smlouva řešila právní vztahy mezi spojeneckými velmocemi a Rakouskem, včetně státoprávního postavení Rakouska a jeho mezinárodně právní subjektivity.

Vstupem smlouvy v platnost nastal odchod okupačních jednotek spojeneckých velmocí a Rakousko získalo plnou mezinárodně právní subjektivitu. Jelikož smlouva potvrzovala státní hranice mezi Československem a Rakouskem podle stavu k 1. lednu 1938, stala se po přistoupení Československa k této smlouvě součástí i československého právního řádu (publikována pod č. 39/1956 Sb.).

V 50. letech byla potřebná opatření na úseku údržby státních hranic realizována na pragmatickém základě.

Poválečný vývoj na československo-rakouských hranicích byl završen v 70. letech minulého století. Dne 21. prosince 1973 byla ve Vídni podepsána **Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o společných státních hranicích** (publikována pod č. 95/1975 Sb.), která představovala mimořádně kvalitní smluvní základ pro společnou správu státních hranic.

Předmět úpravy této smlouvy zahrnoval zejména stanovení průběhu státních hranic odkazem na usnesení Rozhraničovací komise, zároveň byla stanovena podrobná pravidla pro správu státních hranic, včetně zajištění jejich údržby (viz např. institut přezkoušení hraničních znaků). **Smlouva zahrnovala i šest dílčích změn průběhu společných státních hranic**, které byly přijaty v souvislosti s regulacemi řeky Moravy. Tím došlo k vzájemné bezezbytkové výměně státních území o rozloze 165,2822 ha. Územní změna byla v intencích platné ústavy **schválena ústavním zákonem č. 66/1974 Sb., o změnách státních hranic s Rakouskou republikou a zákonem České národní rady č. 30/1974 Sb., o souhlasu ke změnám hranic České socialistické republiky**. Zásadním opatřením v institucionálním smyslu bylo vytvoření **Stálé česko-rakouské hraniční komise jako orgánu pro společnou správu státních hranic**, která byla vybavena i rozsáhlým souborem kompetencí, včetně oprávnění navrhopvat změny průběhu státních hranic.

V zahraničně politické relaci Československo **považovalo své vztahy s Rakouskem za nejlepší se západním státem a přinejmenším na politické úrovni došlo k pozoruhodným krokům.**³⁶

Sjednání smlouvy bylo v mezinárodně politických souvislostech do značné míry důsledkem neutrálního statutu Rakouska a aktuálně probíhajícího helsinského procesu. Navazovalo na **plnou konsolidaci diplomatických styků a reciproční návštěvu obou hlav států** (Husák, Kirschläger) v letech 1979 a 1982. Československými politickými místy bylo prezentováno jako příklad reálné možnosti zavedení „klasické“ správy státních hranic mezi státy s rozdílným

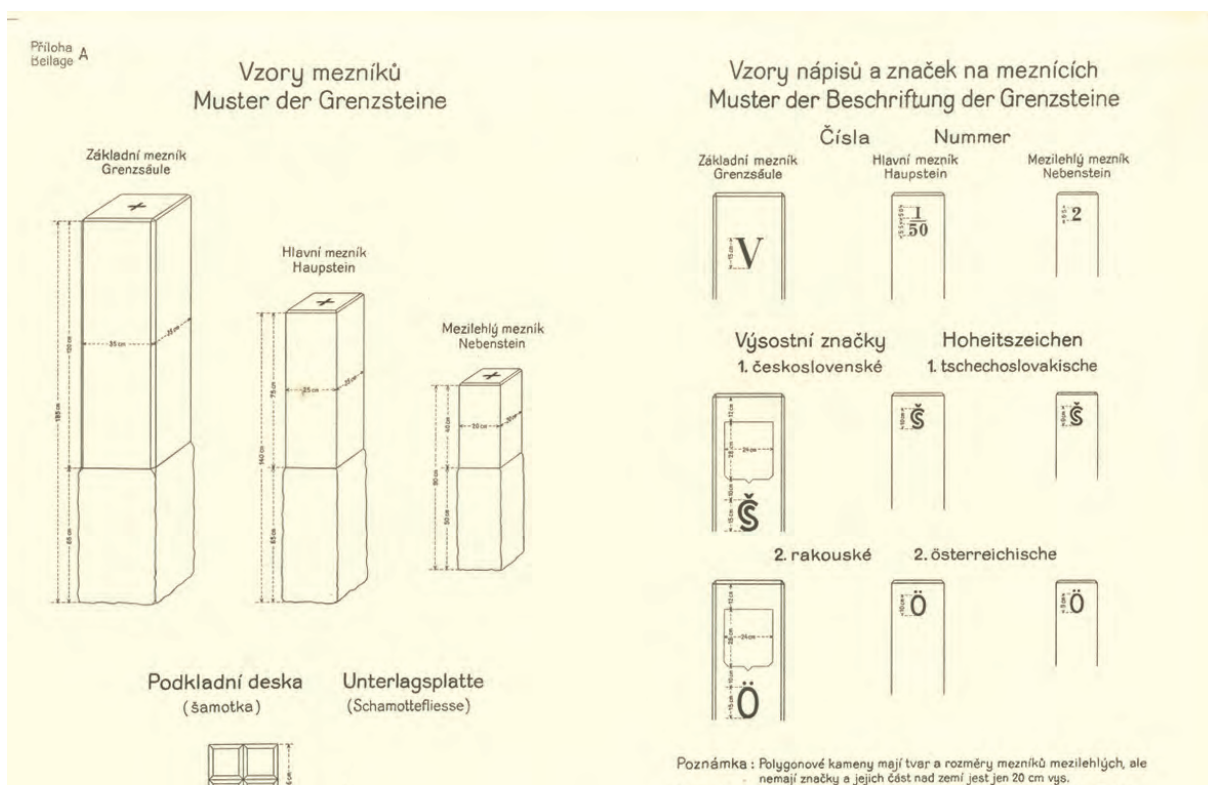
³⁶ Šmidrkal, V., Konrád, O., Schmoller, H., Perzi, N.: *Sousedé – česko-rakouské dějiny*, Masarykův ústav a Archiv AV, Praha 2019, str. 288.

společenským zřízením. V širším kontextu bylo sjednání smlouvy důsledkem politiky uvolňování napětí v Evropě a bylo součástí „ofenzivního pojetí čs. socialistické zahraniční politiky vůči Rakousku, která ve smluvní agendě sledovala přijetí smluv, jež měly politický význam (státní hranice, právní pomoc v trestních věcech, extradice).

Smlouva samotná představovala velmi kvalitní smluvní dokument odpovídající tehdejší rakouské smluvní praxi a stala se jakýmsi vzorovým podkladem pro pozdější české smluvní iniciativy v hraniční agendě. Šlo zejména o postavení a působnost společné hraniční komise, jakož i řadu dalších profilových institutů na úseku správy státních hranic (např. institut přezkoušení průběhu a vyznačení státních hranic).

Derogační ustanovení citované smlouvy obsahovalo zrušení některých ustanovení hraničního statutu přijatého v roce 1928, zejména pokud jde o ustanovení týkající se státních hranic, resp. hraničních dokumentů.

Celková délka československo-rakouských hranic činila 572,8 km o 12 hraničních úsecích. Celkem bylo osazeno 6 946 hraničních znaků.

Obrázek 30 Vzory hraničních mezníků na československo-rakouských státních hranicích

Obrázek 31 Zasedání Stálé československo-rakouské komise

Obrázek 32 Trojmezí mezi Československem, Maďarskem a Rakouskem v 80. letech 20. století

*Obrázek 33 Trojmezí Plechý mezi Československem, Rakouskem a Spolkovou republikou Německo
v 80. letech 20. století*

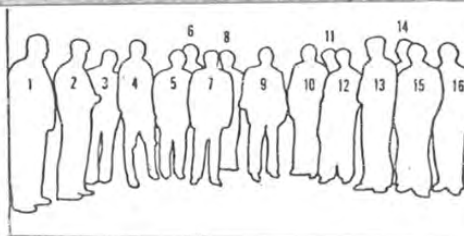

Obrázek 34 Kontrola vyznačení státních hranic v prostoru Petržalka-Berg

Obrázek 35 Kontrola vyznačení státních hranic v prostoru Petržalka-Berg

Grenzbesichtigung
der
Ständigen österreichisch-tschechoslowakischen Grenzkommission
DRÖSING, 2. September 1981

- 1 Fl Insp SCHWEIGHOFER, BAfEuV/K 9
- 2 OKour Dipl. Ing. MAYRHOFER Erich, BAfEuV/K 9
- 3 MinR Dr. GOLDEMUND Ingobert, BMI
- 4 MinR Dr. VEIS Bruno, BKA
- 5 DVORÁK Vladimír, Werbeagentur Rapid
- 6 MinR Dipl. Ing. HECKERMANN Herbert, BMB
- 7 Obst Ing. STOŽICKÝ Ivan, Föd. Min. f. nat. Verteidigung
- 8 Ing. VONDRA Josef, C. Min. f. Forst- u. Wasserwirt.
- 9 Ing. KADLEC, Čeněk, Föd. Min. f. Inneres (Vorsitzender)
- 10 Votr. HR Dipl. Ing. HOLZMANN Leopold, Amt der NÖLR
- 11 OR Dipl. Ing. HUDECEK Johann, BAfEuV/K 9
- 12 MinR Dipl. Ing. KROPATSCHEK Karl, BMB (Vorsitzender)
- 13 Ing. DOHNALIK František, S. Min. f. Forst- und Wasserwirt.
- 14 Obstlt Ing. FOLTYN Hugo, Föd. Min. f. nat. Verteidigung
- 15 HR Dipl. Ing. MIKULÍTS Kurt, BAfEuV/K 9
- 16 Ing. SRB Miloš, Föd. Min. f. Inneres

Obrázek 36 Titulní strana pracovního programu společné prohlídky státních hranic
Stálou československo-rakouskou hraniční komisí v roce 1981

2.5 Státní hranice s Německou demokratickou republikou

V důsledku rozhodnutí velmocí na konferenci v Postupimi v létě 1945 zcela zanikl pruský díl československo-německé hranice (formálně bylo Prusko spojenci zrušeno 25. února 1947³⁷). Tím se československo-německá hranice zkrátila a z někdejších tří relativně samostatně spravovaných hraničních úseků (pruský, saský, bavorský) zbyly pouze dva. Saský úsek hranice nově začínal v místě soutoku Lužické Nisy a Oldřichovského potoka a končil na styku zemských hranic Saska a Bavorska.

Ze sovětské okupační zóny se stala 7. října 1949 Německá demokratická republika (*Deutsche Demokratische Republik*, zkratka DDR, česky NDR). Německá demokratická republika však měla problematické postavení z hlediska mezinárodně právní subjektivity, a to v důsledku existence dvou německých států a tzv. Hallsteinovy doktríny³⁸ uplatňované v zahraniční politice Spolkovou republikou Německo až do počátku sedmdesátých let minulého století. Hraničním věcem proto východoněmecké politické a státní vedení přikládalo mimořádný význam, protože souvisely s celkovým mezinárodně právním postavením Německé demokratické republiky.

V bezprostředně poválečném období byla na pragmatickém základě provedena nezbytná **redemarkace státních hranic**.

Klíčové hraniční práce ovšem spadají do období let 1976-1979, kdy byl na základě rozhodnutí vládních delegací obou států přezkoušen, zaměřen a vyznačen průběh státních hranic a byla vyhotovena nová hraniční dokumentace. Z hraničních prací vyplynulo několik desítek drobných změn hraniční čáry. Přitom došlo k vzájemné bezezbytkové výměně oddělených částí území o rozloze 7,6521 ha v případě celkem 94 dílčích úprav hranic. Změny hranic byly schváleny ústavním zákonem Federálního shromáždění č. 37/1982 Sb. a ústavním zákonem České národní rady č. 121/1981 Sb.

Součástí redemarkace byla i změna iniciál na hraničních znacích z „DS“ na „DDR“ včetně přestabilizace stávajících nevyhovujících mezníků. Nové hraniční dokumentární dílo bylo přiloženo ke **Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Německou demokratickou republikou** o společných státních hranicích (ze dne 3. prosince 1980, publikována pod č. 112/1982 Sb.).³⁹

V obecně politickém smyslu mělo pro československo-východoněmecké hranice podstatný význam potvrzení linie hranic na Odře a Nise, k němuž došlo na bilaterální úrovni mezi Spolkovou republikou Německo a dotčenými východoevropskými státy (viz komentář k československo-polským státním hranicím).

Státní hranice s Německou demokratickou republikou měly 23 hraničních úseků s délkou hraniční čáry 453,9 km a 10 232 hraničními znaky (iniciály ČS a D nebo DS, v rámci hraničních prací v 70. letech pak DDR, bílý nátěr).

³⁷ Prusko bylo zrušeno rozhodnutím Spojenecké kontrolní komise v roce 1947.

³⁸ Podle nejčastějšího výkladu doktríny měla Spolková republika Německo zapovězeno navázat diplomatické vztahy s jakoukoliv zemí, která mezinárodně uznala Německou demokratickou republiku, neboť vycházela z předpokladu, že Spolková republika Německo je jediný německý stát, který je oprávněn vystupovat jménem celého německého národa.

³⁹ Viz Šmída, Z. *Vývoj českých státních hranic*, Fortuna, 2016, str. 146 a n.

Obrázek 37 Hraniční přechod na státních hranicích s Německou demokratickou republikou
v 80. letech 20. století

Obrázek 38 Hraniční přechod Hranice/Ebmath v 80. letech 20. století

Obrázek 39 Hraniční přechod Kraslice/Klingenthal v 80. letech 20. století

2.6 Státní hranice se Spolkovou republikou Německo

Německo bylo po válce rozděleno vítěznými spojenci do čtyř okupačních zón. Západní okupační zóny Německa, ovládané Spojenými státy americkými, Velkou Británií a Francií, byly sloučeny 23. května 1949 a vytvořily Spolkovou republiku Německo (*Bundesrepublik Deutschland*, neoficiální zkratka BRD, česky SRN). Německo bylo ustaveno jako spolkový stát sestávající z jednotlivých spolkových zemí. Spolkové, resp. federativní uspořádání Německa mělo podstatný význam i pro hraniční agendu, protože působnost v hraničních věcech byla důsledně rozdělena mezi „spolek“ a „spolkové země“. Ve vztahu k Československu proto v hraničních věcech vystupovaly jednak spolkové (federální) orgány, jednak orgány Svobodného státu Bavorsko.

V obecně politickém smyslu je třeba konstatovat, že hraniční agenda v celém hodnoceném období byla bezprostředně ovlivněna mezinárodně právním prostředním studené války, následně pak procesem uvolnění politického napětí v Evropě, západoněmeckou „Ostpolitik“ a konečně i helsinským procesem probíhajícím v rámci Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) až do konce existence blokového uspořádání Východ – Západ.

První poválečné hraniční práce sledující zejména odstranění válečných škod uskutečnila československá strana v roce 1947 bez účasti bavorské strany, když zničené a odstraněné hraniční značení bylo provizorně nahrazeno dřevěnými kůly s tabulkami, na nichž bylo vyznačeno číslo chybějícího hraničního znaku. Šlo tedy o jednostranné opatření, které sledovalo zajištění zřetelnosti hranic alespoň na jednostranném provizorním základě.⁴⁰ Šlo samozřejmě o opatření zcela výjimečné, které bylo dáno tehdy aktuální poválečnou situací.

Následně po dohodě mezi československými pohraničními orgány a bavorskými pohraničními

⁴⁰ Viz Šmída, Z.: *Tajemství šumavské hranice*, str. 70.

orgány se přistoupilo v letech 1959-1960 a 1966-1967 k nezbytné společné obnově a údržbě hraničních znaků podle neratifikovaného hraničního dokumentárního díla z roku 1937.⁴¹

Spolupráce obou sousedících států v hraniční agendě se tak uskutečňovala řadu let výlučně na pragmatickém základě s orgány Svobodného státu Bavorsko, a to výlučně na pracovní (technické) úrovni.⁴² Šlo o tzv. provizorní hraniční práce zajišťované na straně jedné federálním ministerstvem vnitra, na straně druhé bavorským ministerstvem vnitra.⁴³

Tento stav byl důsledkem absence diplomatických styků mezi oběma zeměmi a mimořádně špatné úrovně vzájemných zahraničně politických vztahů.

K pozitivnímu vývoji došlo po uzavření **Smlouvy o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německo z roku 1973 (tzv. normalizační smlouva).**

Smlouva byla významná nejen z hlediska bilaterálního, ale znamenala rovněž příspěvek pro mír a bezpečnost v Evropě.⁴⁴ Obsahově smlouva navázala na smlouvy uzavřené mezi SRN a SSSR, PLR a NDR. Ústředním problémem sjednání smlouvy byla neplatnost Mnichovské dohody, tedy agenda s bezprostřední vazbou i k problematice státních hranic. Smlouva přijala řešení, podle něhož považují obě smluvní strany Mnichovskou dohodu za „nulitní“. Šlo o kompromis, který překlenul rozdílná stanoviska smluvních států. Oběma stranám se tak podařilo „pragmaticky“ překlenout neuralgický problém Mnichovské dohody.

Smlouva obsahovala i významné ustanovení o tom, že smluvní strany potvrzují neporušitelnost svých státních hranic nyní i v budoucnu a vzájemně se zavazují neomezeně respektovat svou územní celistvost. Tato smlouva znamenala „restart“ vzájemných vztahů a vytvořila politické předpoklady i pro spolupráci v hraniční agendě.

Postupně se obě strany dohodly na měřickém přezkoušení hranic. Obě strany si v roce 1981 vyměnily **diplomatické nóty o jmenování hraničních zmocněnců, kteří v roce 1983 jmenovali své poradce jako společné orgány povolané ke správě hranic.** Podkladem pro práce se stalo neratifikované hraniční dílo z roku 1937. Práce v podobě společné obnovy, údržby a zaměření hranic proběhly v letech 1983-1989. Předpokládalo se, že hraniční dokumentární dílo bude vyhotoveno do roku 1991. Německá strana na společných jednáních s vyhotovením nových hraničních dokumentů souhlasila, ale uzavření hraniční smlouvy odmítala. Právní završení hraničních dokumentů omezovala na jejich vzájemnou výměnu formou diplomatických nót. Podmínky pro uzavření odpovídající smlouvy (viz. tzv. Bonnská smlouva) nastaly až po společensko-politických změnách v devadesátých letech.

Státní hranice se Spolkovou republikou Německo měly 12 hraničních úseků, délku hraniční čáry 356.38 km, vyznačeny byly 5 638 hraničními znaky (iniciály ČS a D nebo DB, bílý nátěr).

⁴¹ Op. cit. poznámka č. 40.

⁴² Byl to přirozený důsledek napjatých vzájemných vztahů, jakož i „neexistence“ vzájemného diplomatického zastoupení, které by umožňovalo jinak standardní komunikaci ohledně společných státních hranic.

⁴³ Rozbor základních statutárních otázek státních hranic mezi ČSSR a SRN, str. 4 (interní materiál federálního ministerstva vnitra), Hraniční archiv Ministerstva vnitra.

⁴⁴ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu Smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německo o vzájemných vztazích, FS ČSSR 1971-1976, tisk č. 66.

Obrázek 40 Bavorsko – Aš v 80. letech 20. století

Obrázek 41 Bavorsko – státní hranice se Spolkovou republikou Německo v prostoru Bučina v 50. letech 20. století

Obrázek 42 Bavorsko – nádraží Železná Ruda hraniční znak (1990)

Obrázek 43 Státní hranice se Spolkovou republikou Německo – Pleš v 80. letech 20. století

Obrázek 44 Hraniční práce na státních hranicích se Spolkovou republikou Německo – Pod Luzným (1984)

2.7 Ústavní aspekty správy státních hranic

Platnost prvorepublikové ústavy přetrvala i v prvním bezprostředně poválečném období až do roku 1948, kdy nabyla účinnosti nová ústavní úprava obsažená v tzv. Ústavě 9. května.

Ustanovení § 3 odst. 1 Ústavy z roku 1920⁴⁵ stanovilo, že „území Československé republiky tvoří jednotný a nedílný celek, jehož hranice mohou být měněny jen ústavním zákonem“. Tento ústavní princip byl v zásadě v nezměněné podobě přejímán všemi „následujícími“ ústavami,⁴⁶ včetně období mezi léty 1948 až do současnosti,⁴⁷ s výjimkou tzv. federální ústavy z roku 1968 (ústavní zákon o čs. federaci), která pochopitelně vycházela z trojí státnosti (federální a obou republik).

Potřebný věcný rozbor, zda předkládaná smlouva zahrnuje změny průběhu hranice, vyžaduje přijetí ústavního zákona, byl vždy obsažen ve vládním návrhu dotčené smlouvy⁴⁸, popřípadě i v návazných dokumentech v rámci ústavního projednání (např. zprávy ústavně právního výboru a zahraničního výboru Národního shromáždění, později pak Federálního shromáždění). V období první republiky byla formulována **doktrína, podle níž je „forma schválení smlouvy ústavním zákonem výrazem požadavku nejvyšší opatrnosti, se kterou nutno pokračovati ve věcech, jež mohou mít vliv na státní hranici“.**⁴⁹ Bez souhlasu Národního shromáždění, nebylo možné považovat za platné mezinárodní smlouvy, jimiž se měnilo státní území.⁵⁰

Ústavní zákony o úpravě státních hranic se staly ústavní formou schválení územních změn přijatých hraničními smlouvami. Zahrnovaly jednak ustanovení o vyslovení souhlasu se změnou smlouvou, jednak ustanovení o vlastních územních změnách, včetně vazby vnitrostátní a mezinárodní účinnosti těchto změn. V období první republiky byly přijaty celkem tři ústavní zákony o úpravě státních hranic.⁵¹

V období od roku 1945 až do přijetí ústavního zákona o čs. federaci byly přijaty celkem tři ústavní zákony o změně státních hranic. Šlo jednak o ústavní zákon č. 171/1947 Sb., o schválení Mírové smlouvy s Maďarskem, ústavní zákon č. 2/1946 Sb., o Zakarpatské Ukrajině a úpravě státních hranic se Svazem sovětských socialistických republik a o ústavní zákon č. 62/1958 Sb., o konečném vytyčení státních hranic s Polskou lidovou republikou.

Federalizace republiky provedená ústavním zákonem č. 143/1968 Sb., o československé federaci vytvořila trojí státnost, federální a státnost dvou zúčastněných republik. Z hlediska vymezení území a státních hranic je třeba považovat za určující ustanovení článku 3 citovaného ústavního zákona. Podle odstavce 1 území Československé socialistické republiky tvoří území České republiky a území Slovenské republiky. Odstavec 2 pak v duchu dosavadní ústavní tradice stanovil, že území federace i obou republik může být měněno jen ústavním zákonem Federálního

⁴⁵ Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky.

⁴⁶ Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky, Ústava Československé socialistické republiky č. 100/1960 Sb.

⁴⁷ Srovnej: Václav Pavlíček, Jiří Hřebejk: Ústava a ústavní řád České republiky, 1. díl, Linde, Praha 1998, str. 87 a n.

⁴⁸ Viz např. vládní návrh polského hraničního statutu (tisk 854 z roku 1932).

⁴⁹ Zpráva výboru zahraničního a ústavně právního o vládním návrhu (tisk 1691 z roku 1932) ústavního zákona o úpravě státních hranic s Rumunskem.

⁵⁰ Mlsna, P., Kněžínek, J.: *Mezinárodní smlouvy v českém právu*, Linde, a.s. Praha 2009, str. 430.

⁵¹ Ústavní zákona č. 102/1930 Sb. z. a n., o úpravě státních hranic s Německem, Rakouskem a Maďarskem, ústavní zákon č. 55/1936 Sb. z. a n., o úpravě státních hranic s Rumunskem a ústavní zákon č. 205/1936 Sb. z. a n., o úpravě státních hranic s Německem.

shromáždění. Změna hranic každé z republik však byla podmíněna souhlasem příslušné národní rady, který bylo třeba udělit formou ústavního zákona republiky.⁵²

Československé státní území v období federativně uspořádaného státu bylo vymezeno jako souhrn území obou členských států, současně byla určena státoprávní forma souhlasu s územními změnami. Tou byla obligatorně forma ústavního zákona, a to vždy ústavního zákona přijatého Federálním shromážděním a rovněž i ústavního zákona příslušné národní rady republiky, jejíhož území se změna týkala. Ústavní zákony republik o souhlasu se změnou státního území byly jedinými případy ústavního zákonodárství národních republik. Vždy byl nejprve přijat ústavní zákon příslušné národní rady republiky, následně pak ústavní zákon Federálního shromáždění.

Vlastní správa státních hranic však zůstala centrální (federální) kompetencí bez přímých vazeb na orgány republik;⁵³ byla součástí obecného vymezení kompetence federálního ministerstva vnitra.

V období od přijetí ústavního zákona o čs. federaci byly přijaty celkem tři ústavní zákony České národní rady a tři federální ústavní zákony o změnách státních hranic s Rakouskou republikou, Německou demokratickou republikou a Polskou lidovou republikou.

V období federativně uspořádaného státu bylo důležité i ústavní rozdělení kompetencí na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti. V příloze jsou proto uvedeny některé předpisy, z nichž toto rozdělení vyplývá.

⁵² Zdobinský, S. a kolektiv: *Československá ústava*, komentář, Panorama, Praha 1988, str. 221 a n.

⁵³ Viz rozdělení kompetencí mezi orgány federace a republik podle zákona č. 128/1970 Sb. o vymezení působnosti Československé socialistické republiky ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti.

ÚSTAVNÍ LISTINA

ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY

Obrázek 45 Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky

Mlynárod ČESKOSLOVENSKÝ

*chtějící upe-
vniti dokonalou jednotu národa, zavésti spravedlivé-
řády v republice, zajistiti pokojný rozvoj domoviny česko-
slovenské, prospěti obecnému blahu všech občanů
tohoto státu a zabezpečiti požehnání svobody při-
štím pokolením, přijali jsme ve svém Národním shro-
máždění dne 29. února 1920 ústavu pro Českoslo-
venskou republiku, jejíž znění následuje.*

*Při tom my, národ Československý, prohlá-
šujeme, že chceme usilovati, aby tato ústava i vše-
chny zákony naší země prováděny byly v duchu na-
šich dějin stejně jako v duchu moderních zásad, ob-
sažených v hesle sebeurčení; neboť chceme se při-
členiti do společnosti národů jako člen vzdělaný,
mírumilovný, demokratický a pokrokový.*

Obrázek 47 Ústavní zákon č. 150/1948 Sb. „Ústava Československé republiky“

Ročník 1960

Sbírka zákonů

Československé socialistické republiky

Částka 40

Vydána dne 11. července 1960

Cena Kčs 1,20

OBSAH:

100. Ústava Československé socialistické republiky

100

Ústavní zákon ze dne 11. července 1960

ÚSTAVA

ČESKOSLOVENSKÉ

SOCIALISTICKÉ

REPUBLIKY

— 289 —

Ročník 1968

Sbírka zákonů

Československé socialistické republiky

Částka 41

Vydána dne 4. listopadu 1968

Cena Kčs 1,20

OBSAH:

143. Ústavní zákon o československé federaci.

144. Ústavní zákon o postavení národností v Československé socialistické republice

143

ÚSTAVNÍ ZÁKON

ze dne 27. října 1968

o československé federaci

Národní shromáždění Československé socialistické republiky se usneslo na tomto ústavním zákoně:

My, národ český a slovenský, vycházejíce z poznání, že naše novodobé dějiny jsou prodechnuty oboustrannou vůlí žít ve společném státě,

oceňujíce skutečnost, že padesát let našeho společného státního života prohloubilo a upevnilo naše odvěké přátelské svazky, umožnilo rozvoj našich národů a uskutečňování jejich pokrokových demokratických a socialistických ideálů a spolehlivě dokázalo jejich bytostný zájem žít ve společném státě, zároveň však ukázalo, že náš vzájemný vztah je třeba vybudovat na nových a spravedlivějších základech,

uznávajíce nezadatelnost práva na sebeurčení až do oddělení a respektujíce suverenitu každého národa a jeho právo utvářet si svobodně způsob a formu svého národního a státního života,

přesvědčení, že dobrovolné federativní státní spojení je odpovídajícím výrazem práva na sebeurčení a rovnoprávnost, avšak též nejlepším zárukou pro náš plný vnitřní národní rozvoj i pro ochranu naší národní svébytnosti a sychovnosti,

rozhodnutí vytvářet ve společném federativním státě v duchu humanitních ideálů socialismu a proletářského internacionalismu podmínky pro všestranný rozvoj a blahobyt všech občanů a zaručovat jim rovná, demokratická práva a svobody bez rozdílu národností,

reprezentování svými zástupci v České národní radě a ve Slovenské národní radě, jsme se dohodli na vytvoření československé federace.

Hlava první

ZÁKLADNÍ USTANOVENÍ

Čl. 1

(1) Československá socialistická republika je federativní stát dvou rovnoprávných bratrských národů, Čechů a Slováků.

(2) Základem Československé socialistické republiky je dobrovolný svazek rovnoprávných národních států českého a slovenského národa, založený na právu na sebeurčení každého z nich.

(3) Československá federace je výrazem vůle dvou svébytných suverenních národů, Čechů a Slováků, žít ve společném federativním státě.

(4) Československou socialistickou republiku tvoří Česká socialistická republika a

3 Ochrana státních hranic

3.1 Postavení, úkoly a organizace Pohraniční stráže

„Téměř nepřekonatelná a přísně střežená státní hranice se Spolkovou republikou Německo a s Rakouskou republikou pro československý režim představovala pilíř vnitřní i zahraniční politiky“.⁵⁴ Je proto nezbytné se zabývat jak pojmovým vymezením ochrany státních hranic, tak i institucemi, které systémově zajišťovaly její funkčnost.

Podle dobové definice je ochrana státních hranic jednou ze základních činností státu směřující k ochraně jeho politických, ekonomických a vojensko-bezpečnostních zájmů. V tomto ohledu směřuje **ochrana státních hranic vždy k zabezpečení režimu, který k tomuto cíli státy na svých hranicích stanoví, zejména jde o nedotknutelnost a nenarušitelnost státních hranic.**⁵⁵ V socialistickém období byla v rámci ochrany státních hranic prioritní politická hlediska (kontrola pohybu osob a zboží, zamezení ideologické diverzi, ochrana státního tajemství), která vedla k vytvoření faktické „železné opony“ oddělující „Východ“ a „Západ“.

V obecném slova smyslu se ochranou hranic rozumí **soubor opatření organizačního a technického charakteru, jejichž cílem je zabránit nedovolenému překračování státních hranic.** Tato opatření se provádějí jednak na hraničních přechodech, jednak mimo hraniční přechody.

Po druhé světové válce bylo československé pohraniční obsazeno armádami vítězných mocností. Jejich úkolem bylo zejména eliminovat zbytky německých vojenských útvarů, popřípadě paramilitárních uskupení.

Počátkem června 1945 byly do pohraniční vyslány jednotky československé armády.⁵⁶ Následně byl do pohraniční vyslán Pohotovostní pluk 1 Národní bezpečnosti, který byl ustaven na základě nařízení SNR č. 6/1945 a nařízení SNR č. 7/1945. Šlo o nový útvar Sboru národní bezpečnosti s v podstatě vojenskou organizační strukturou.

Do ostrahy státních hranic byly v té době zapojeny Finanční stráž, příhraniční stanice Sboru národní bezpečnosti a roty Pohotovostního pluku 1 Národní bezpečnosti a posléze i armádní asistenční útvary. Útvary Sboru národní bezpečnosti prošly v období do roku 1948 řadou reorganizací, které reagovaly na tehdy aktuální situaci. K 1. lednu 1949 byla zrušena Finanční stráž a její úkoly přešly na nově zřízený útvar Pohraniční stráže, který spadl pod ministerstvo vnitra.

Ochrana státních hranic ve shora uvedeném smyslu započala bezprostředně po Únoru 1948 a po prvotním přechodném období dostala jasný zákonný rámec včetně institucionálního vymezení v roce 1951. **Tehdy přijatý zákon č. 69/1951 Sb, o ochraně státních hranic svěřil ochranu státních hranic ministerstvu národní bezpečnosti. Návazně tato kompetence přešla na ministerstvo vnitra a od přijetí čs. federace na federální ministerstvo vnitra. Institucí specificky určenou k zajišťování vlastního výkonu služby se stala Pohraniční stráž, zřízená již citovaným zákonem.**

Všeobecná část důvodové zprávy k zákonu o ochraně hranic výslovně konstatovala, že „předním úkolem naší lidově demokratické národní bezpečnosti je zabránit spojení domácích nepřátel s jejich spojenci za hranicemi a zneškodnit pronikání špiónů, rozvratníků a jiných škůdců pracu-

⁵⁴ Šmidrkal V., Konrád O., Schmoller H., Perzi N.: Sousedé – česko-rakouské dějiny, Masarykův ústav a archiv, Praha 2019, str. 288.

⁵⁵ Hartl, K.: Právo a státní hranice ČSSR, Naše vojsko 1983, str. 80 an.

⁵⁶ Klučina, P.: Vojenské dějiny Československa, Praha, Naše vojsko, 1989, ISBN 80-206-0056-6, str. 89.

jícího lidu přes státní hranice. Proto je třeba věnovat zvýšenou pozornost ochraně státních hranic a prohloubit péči o orgány, které střežení hranic provádějí a které při tom již dosáhly řady úspěchů”.⁵⁷

Dále citovaná důvodová zpráva uváděla, že „zvýšený význam ochrany státních hranic v nynější etapě urychleného budování socialismu v naší vlasti vyžaduje, aby ochrana státních hranic byla upravena zvláštním zákonem a aby orgánům tuto ochranu provádějícím (zejména Pohraniční stráž) se dostalo náležitého právního postavení”.

Pohraniční stráž zajišťovala ochranu státních hranic se Spolkovou republikou Německo, Rakouskou republikou a v úseku hraničního vodního toku Dunaj. Pohraniční stráž byla vojensky organizovanou složkou ministerstva vnitra a současně součástí československých ozbrojených sil. Její příslušníci disponovali za stanovených podmínek postavením příslušníka Sboru národní bezpečnosti, náležela jim tedy i oprávnění v zásadě policejního charakteru. Tato právní konstrukce se opírala o ustanovení § 3 odst. 2 citovaného zákona. Již citovaná důvodová zpráva v této souvislosti výslovně deklarovala, že toto ustanovení podtrhuje význam, namáhavost a odpovědnost služby v Pohraniční stráž a stanoví současně směrnici pro výběr kádrů do Pohraniční stráže. Konstatuje, že příslušníci Pohraniční stráže budou pečlivě vybíráni tak, aby navázali na slavné tradice strážců hranic naší vlasti a aby se přiblížili slavnému vzoru sovětských pohraničních orgánů.

Citovaný zákon o ochraně státních hranic byl velmi obecnou „kaučukovou úpravou“, která ponechávala mimořádně široký prostor pro interní akty ministerstva vnitra, resp. i samotné Pohraniční stráže. Tento „legislativní“ rámec v zásadě omezoval či v reálném životě spíše vylučoval jakoukoli skutečnou kontrolu výkonu služby soudy nebo veřejností.⁵⁸ Důvodová zpráva k zákonu ve zvláštní části výslovně konstatovala, že osnova (vládní návrh zákona) je předpisem rámcovým a zvláštní úkoly Pohraniční stráže vyžadují, aby organizační a služební předpisy pro Pohraniční stráž, včetně úpravy služebního poměru (a obdobně řada dalších věcí) byly vyhrazeny ministru národní bezpečnosti.

I v podmínkách obrovského komplexu kompetencí a organizačních složek, který představovalo ministerstvo vnitra, byla Pohraniční stráž „**státem ve státě**“. Disponovala vlastním komplexním logistickým zázemím, včetně ženiijních prostředků, vlastní zpravodajskou službou s lokálním působením v prostoru státních hranic i specifickým politicko-výchovným aparátem.⁵⁹ Její mezinárodní styky s partnerskými aparáty socialistických sousedních států zajišťoval systém hraničních zmocněnců, který právně vycházel z hraničních smluv o spolupráci na úseku hraničního režimu.

Ústřední úlohu v celém systému zastávala **Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic**, v jejímž čele stál náčelník, který vykonával souběžně funkci hlavního hraničního zmocněnce. Hlavní správu vrcholově řídil příslušný náměstek ministra vnitra, politickou odpovědnost pak samozřejmě nesl ministr vnitra. Teritoriálně byla Pohraniční stráž členěna na **brigády, resp. oddíly**. Orgánem pro koncepční rozvoj celého systému ochrany státních hranic byla **Vojenská rada**, která se personálně skládala především z vrcholových funkcionářů Pohraniční stráže.

Ochrana státních hranic byla založena na principu **hraničního pásma**, do něhož byl vstup umožněn jen za stanovených podmínek prověřeným osobám. Klíčové oprávnění požit zbraň bylo

⁵⁷ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o ochraně státních hranic, NS RČS 19481954, tisk 572.

⁵⁸ Mikeš, P.: *Hranice v průběhu století*, Tiskárna Ministerstva vnitra, Praha, 2021, str. 92.

⁵⁹ Politická správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic.

stanoveno **nařízením ministra vnitra č. 70/1951 Sb., o právu příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně, vydané na základě zmocnění podle § 8 zákona o ochraně státních hranic**. Zcela neadekvátní rozsah použití zbraně, stanovený navíc podzákonným předpisem, zajišťoval hlavní politický cíl, tj. zabránit „nelegálnímu“ překročení státních hranic.

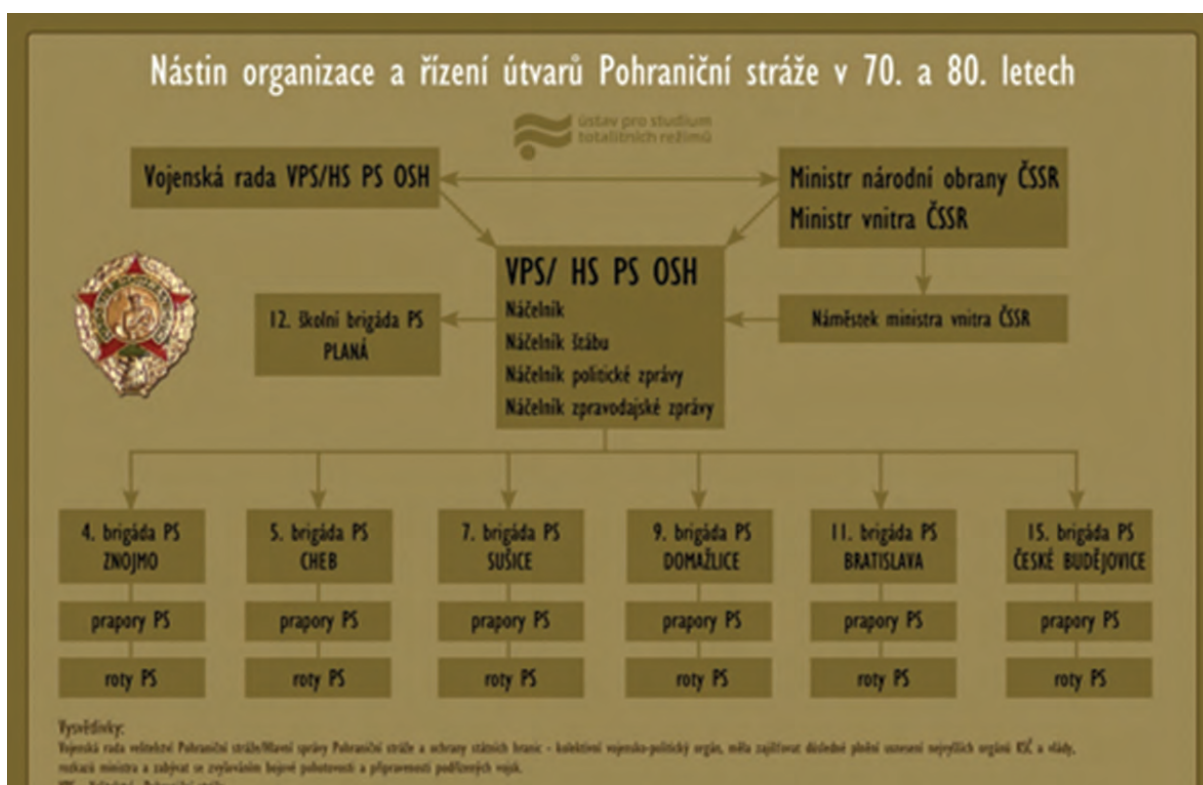
Uvedený systém ochrany státních hranic naprosto omezoval „běžný“ život v příhraničních oblastech, limitoval ekonomické, stavební, turistické a další aktivity, současně podstatně ztěžoval výkon správy státních hranic. Šlo v těchto souvislostech o požadavky vyžadované pro vstup do hraničního pásma, obecné „podřízení“ správy státních hranic výkonu ochrany státních hranic, vyloučení civilních geodetů z technických prací na hranicích a v neposlední řadě i o obtížné zajišťování např. společných prohlídek vyznačení státních hranic. Šlo o faktický problém nejprve ve vztahu k Rakouské republice, kde byla zřízena hraniční komise již od roku 1973, posléze i v relaci ke Spolkové republice Německo, kde od roku 1980 vykonávali hraniční agendu hraniční zmocněnci, resp. jejich poradci.

Důležitý význam měly i **součinnostní vztahy** Pohraniční stráže, a to jak v resortu federálního ministerstva vnitra, tak i mimo tento rámec. Pohraniční stráž úzce spolupracovala především se Správou pasů a víz FMV a státobezpečnostními správami SNB, především na kontrarozvědném úseku (II. správa SNB-vnitřní kontrarozvědka, III. správa SNB-vojenská kontrarozvědka). V rámci systému pohraničních orgánů šlo zejména o spolupráci s celními orgány, resp. Ústřední celní správou, která celní službu systémově řídila.⁶⁰

Stranické a vládní vedení se snažilo popularizovat Pohraniční stráž prostřednictvím mediální politiky a vydáváním speciální periodické tiskoviny „Pohraničník – Stráž vlasti“, jejímž vydavatelem bylo federální ministerstvo vnitra.

Po listopadu 1989 byla další existence Pohraniční stráže neudržitelná. Brigády Pohraniční stráže byly zrušeny k 1.1. 1991, kdy byly nahrazeny policejní ochranou státních hranic. **Zákon o Pohraniční stráži byl zrušen zákonem č. 333/1991 Sb., o Federálním policejním sboru a Sboru hradní policie**. Ochranu hranic tak převzala služba cizinecké a pohraniční policie, která na hranicích působila až do plného převzetí schengenských závazků.

⁶⁰ Ústřední celní správa podle tehdy platného kompetenčního zákona náležela do resortu Federálního ministerstva zahraničního obchodu.

Obrázek 50 Schéma vedení pohraniční stráže vypracované ÚSTR

Obrázek 51 Rota Pohraniční stráž Roklan na státních hranicích se Spolkovou republikou Německo
 Roklan v 50. letech 20. století

Obrázek 52 Ženijně technické opatření v padesátých letech 20. století

Obrázek 53 Výuka na pohraniční rotě

Obrázek 54 Pohraniční rota v padesátých letech 20. století

Obrázek 55 Pohraniční rota v padesátých letech 20. století

Obrázek 56 Hraniční přechod Rozvadov

*Obrázek 57 Rota Pohraniční stráže Nové Údolí na státních hranicích
se Spolkovou republikou Německo v 70. letech 20. století*

Obrázek 58 Rota Pohraniční stráže Plešné jezero na státních hranicích s Rakouskou republikou v 70. letech 20. století

Obrázek 59 Hlídka Pohraniční stráž

Obrázek 60 Kácení průseků pro výstavbu elektrifikovaného drátěného zátarasu

Obrázek 61 Začátek signální stěny u československých hranic

Obrázek 62 Pozůstatky signální stěny u Čížova

3.2 Právní postavení příslušníka Pohraniční stráže

Příslušníci Pohraniční stráže měli rozsáhlá oprávnění podle již citovaného zákona o Pohraniční stráží a prováděcího nařízení (viz předcházející bod). Tato oprávnění zahrnovala zejména **kompetence nutné k tzv. vojskové ochraně státních hranic**. Možnost použít zbraň k ochraně hranic byla stanovena široce, v zásadě bez dalších „limitů“.

Právní postavení příslušníka Pohraniční stráže jako příslušníka Sboru národní bezpečnosti vyplývalo z § 3 odst. 2 zákona č. 69/1951 Sb. Podle tohoto ustanovení měli příslušníci Pohraniční stráže při výkonu své pravomoci všechna práva a povinnosti příslušníka SNB, a to bez ohledu, zda službou v Pohraniční stráží plní svoji povinnost k základní službě nebo v jiném branném poměru. Práva a povinnosti příslušníků SNB mohli příslušníci PS realizovat jen potud, pokud směřovaly k výkonu jejich pravomoci, tedy k ochraně státních hranic, k zajištění režimu na státních hranicích a v jejich blízkosti, za předpokladu, že příslušník PS vykonává službu.

Výkonem služby podle předchozího odstavce se rozuměl jak případ, kdy byl příslušník PS do služby velen, tak i případ kdy zakročoval bez vydaného rozkazu na základě zjištění, že byl porušen platný právní stav, resp. kdy došlo k porušení hraničního režimu.⁶¹

Příslušníku PS byla citovaným zákonem svěřena jen ta práva a povinnosti, která měl každý příslušník SNB, nikoli ta, která byla vyhrazena speciálním útvarům SNB nebo zákonem vymezenému okruhu příslušníků SNB.

Zákon č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic svěřil postavení příslušníka SNB za stanovených podmínek příslušníkům PS, nestanovil však, že Pohraniční stráž jako instituce má právní postavení Sboru národní bezpečnosti. Pohraniční stráž jako celku tedy nepříslušela ta oprávnění a povinnosti, která náležela Sboru národní bezpečnosti jako instituci.⁶²

Rozsah oprávnění příslušníka Pohraniční stráže bylo proto třeba dovozovat jednak z citovaného zákona o Pohraniční stráží, jednak ze zákona o Sboru národní bezpečnosti⁶³, a to i v návaznosti na ustanovení trestního řádu⁶⁴ (např. zadržení podezřelé osoby, výzva k vydání věci, odnětí věci). Orgány Pohraniční stráže tak mohly působit jako vyhledávací orgán podle tehdy platného trestního řádu ve věcech ochrany státních hranic, byly oprávněny prověřovat oznámení o trestných činech a ostatní podněty k trestnímu stíhání, mohly zahájit trestní stíhání, pokud hrozilo nebezpečí z prodlení a současně byly splněny další stanovené podmínky.

Zákonná úprava právního postavení příslušníka Pohraniční stráže tak byla účelovou konstrukcí, která sledovala maximální rozsah oprávnění vůči narušitelům stanoveného hraničního režimu. V daném pojetí tak **systém oprávnění orgánů Pohraniční stráže koncentroval kompetence vojskové ochrany hranic, kompetence policejní a dále i kompetence orgánů činných v trestním řízení, pokud byly stanoveny podmínky dané trestním řádem**. Takto stanovený rozsah působnosti, resp. pravomocí byl i v tehdy platném právním řádu „unikátní“ a reflektoval tak význam „chráněných zájmů“ postulovaných nejvyšším stranickým a vládním vedením.

⁶¹ Hartl, K.: *Právo a státní hranice ČSSR*, Naše vojsko, 1983, s. 92 a n.

⁶² Op.cit. poznámka č. 61.

⁶³ Např. zákon č. 40/1974, o Sboru národní bezpečnosti.

⁶⁴ Např. zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.

3.3 Zakázané a pohraniční pásmo

Složky střežící státní hranici působily od roku 1945 do roku 1950 v celním pohraničním území. Bylo to pásmo široké 10–15 km (od státní hranice do vnitrozemí). Život obyvatelstva v něm nebyl nijak výrazně usměrňován.⁶⁵

Zakázané a hraniční pásmo vznikly od roku 1950 jako reakce na neklesající počet útěků a ilegálních přechodů přes státní hranici po roce 1948. Oficiální propaganda je prezentovala jako ochranu státu proti pronikání cizích agentů ze sousedních kapitalistických států, zejména jako ochranu před západoněmeckým revanšismem. Zřízení těchto pásem vytvářelo operační prostor pro Pohraniční stráž, současně umožňovalo i uskutečňovat provokační akce Státní bezpečnosti, například v tzv. operaci Kámen, kdy byla vytvořena „falešná hranice“ a zachycení uprchlíci byli vyslýcháni orgány Státní bezpečnosti pod falešnou identitou západních zpravodajských služeb.

Režim v hraničním pásmu stanovil rozkaz MV ČSSR č. 20/1964 „Statut pohraničního pásma“ a jeho příloha č. 1 „Hlavní zásady pro využití zemědělské a lesní výroby v hraničním pásmu“, č. 2 „Směrnice pro povolování vstupu příslušníků čs. ozbrojených sil, bezpečnostních sborů MV a jednotek Lidových milicí do hraničního pásma“ a č. 3 „Směrnice pro vydávání propustek do HP a zajišťování režimu hraničního pásma“.

V roce 1985 byl vydán **rozkaz náčelníka hlavní správy Pohraniční stráže a ochrany státních hranic č.12/1985 „Režimová opatření k zabezpečení kvalitního plnění úkolů při ochraně státních hranic ČSSR s kapitalistickými státy“**, který komplexně upravil danou problematiku.

3.3.1 Hraniční pásmo (1950–1964)

Účelem vyhlášení hraničního pásma v dubnu 1950 bylo omezení obyvatelstva v „operačním prostoru“ Pohraniční stráže. Hraniční pásmo přiléhalo k linii státních hranic, zasahovalo 12 až 15 kilometrů do vnitrozemí, na vnitřních hranicích pásma byly umístěny výstražné tabule, zejména podél cest. Vstup do pásma byl jen na povolení a platil zde zákaz pohybu mimo cesty, silnice nebo železnice od setmění do svítání. Povolení k pohybu bylo udělováno příslušným útvarům Pohraniční stráže. Z hraničního pásma byli vysídleni „nespolehliví“ obyvatelé. Takto bylo postiženo asi 600 rodin, což je přibližně 1600 „nespolehlivých osob“.

⁶⁵ Pulec, M.: *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek*, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006, ISBN-80_621_18_9, str. 102.

3.3.2 Zakázané pásmo (1950–1964)

Jednalo se o pásmo s nejvyšší mírou restriktivních opatření o hloubce cca 2 km od státní hranice. Rozsah zakázaného pásma určoval příslušný velitel Pohraniční stráže, vyhlášoval je příslušný okresní národní výbor. Pásmo bylo vysídleno. Vysídlení postihlo přibližně 800 rodin, což je zhruba 2500 osob. Veškeré budovy byly určeny k demolici, vyjma těch budov, které připadly MV nebo MNO z důvodu snadnější kontroly a zamezení případnému místnímu obyvatelstvu v poskytování znalostí místního terénu uprchlíkům snažících se dostat přes hranice. V roce 1964 bylo zakázané pásmo zrušeno.

Obrázek 63 Mapa železné opony

*Obrázek 64 Hranice se Spolkovou republikou Německo – Královský Hvozd
elektrické zabezpečení ochrany hranic (EZOH), v 50. a 60. letech 20. století*

Obrázek 65 Bavorsko – Juránková chata na Svarohu (1984)

Obrázek 66 Bavorsko – signální stěna Spálenec u Všerub (v 80. letech 20. století)

Výtisk číslo :
 Počet listů : 10

R O Z K A Z
NÁČELNÍKA HLAVNÍ SPRÁVY POHRANIČNÍ STRÁŽE
A OCHRANY STÁTNÍCH HRANIC

Dne 3. července 1985 číslo: 12 Praha

Obsah: Režimová opatření k zabezpečení kvalitního plnění úkolů při ochraně státních hranic ČSSR s kapitalistickými státy

K zabezpečení důsledného a kvalitního plnění úkolů ochrany státních hranic, pevného režimu výkonu služby a života jednotek Pohraniční stráže, v návaznosti na rozkazy MV ČSSR a platné předpisy s t a n o v í m :

I.

V oblasti organizování a provádění ochrany státních hranic ČSSR s kapitalistickými státy, využívání sil a prostředků v systému ochrany státních hranic, režimu výkonu služby pohraničních hlídek a bojových skupin

1. Využívání, rozmisťování vojenských sil a prostředků v pásmu překrytí

a) Do pásma překrytí - na vnější stranu SiS vysílat pohraniční hlídky a bojové skupiny

- na základě příznaků o narušitelích státních hranic, při realizaci opatření k jejich zadržení a k výkonu služby podle rozhodnutí velitele brigády PS;
- k zabezpečovacím (bezpečnostním) závorám nebo železničním tratím na hraničních přechodech, k vodním tokům, které přetínají signální stěnu a k ochraně zvláštních objektů PS na vnější straně SiS, nejméně dvoučlenné hlídky složené ze zvlášť vybraných pohraničníků; (hlídky na člunech ve stanoveném počtu osádky);

Obrázek 67 Rozkaz náčelníka Hlavní správy Pohraniční stráže a ochrany státních hranic z roku 1985
 k režimovým opatřením na západní hranici

3.3.3 Hraniční pásmo (1964–1989)

Systém tří restriktivních pásem se ukázal jako hospodářsky neúnosný. Od poloviny 50. let proto docházelo k dílčím úpravám, které vyvrcholily v roce 1964. Po zrušení zakázaného pásma bylo stanoveno hraniční pásmo v rozsahu 1–3 kilometry od státní hranice. Vstup do hraničního pásma byl pouze na propustku, která byla vydávána podle podmínek stanovených ve Statutu hraničního pásma.⁶⁶

3.3.4 Ženijně-technické zabezpečení hranic (1951–1964)

Hlavním prvkem zabezpečení státních hranic Československa byl **drátěný zátaras**, jehož budování započalo v roce 1951. Výstavba byla dokončena v roce 1952, délka zátarasu činila 697 235 m². Drátěný zátaras sestával ze tří plotů (tzv. stěn), několik metrů od sebe, na nichž byly připevněny ostnaté dráty, jejichž „krajní stěny“ zabraňovaly přístupu ke „střední stěně“. Krajní stěny měly za úkol zpomalit útěk uprchlíků a zamezit přístup zvěře ke „střední stěně“. Tato „střední stěna“ byla tvořena dřevěnými kůly, které byly zbaveny kůry a ve spodní části opáleny plamenem jakožto ochrana proti hnilobě. Kůly v krajních stěnách byly 12–14 cm silné a 220–270 cm dlouhé a zatlučené do země. „Střední stěna“ byla postavena z kůlu silných 14 až 16 cm a vysokých 280 až 290 cm. Kůly byly ve spodní části opáleny a vsazeny a utěsněny do předem vyhloubených jam. Na „střední stěně“ se nacházelo 5 až 7 nástražných vodičů napojených na transformátor.

Původní trasa zátarasu byla v letech 1953–1956 přestavěna za přítomnosti sovětských poradců s cílem odstranit hluchá místa a nepřehledné lomy. Mezi těmito úpravami byla rozšířena a dokončena **elektrifikace drátěného zátarasu**. V letech 1952–1957 byl prostor mezi stěnami v jednotlivých řadách zátarasů **zaminován**. V důsledku časté poruchovosti min, jakož i s přihlédnutím k zahraničně politickým konsekvencím, byl zátaras postupně odminován. Od roku 1951 byl postupně budován **kontrolní pás**. Jednalo se o uvláčený pruh země o šíři 15 metrů v bezprostřední blízkosti hranice, v místech, kde nebyl lesní porost. Případný „narušitel“ v něm zanechal stopy a Pohraniční stráž tak mohla označit konkrétní místo přechodu, s cílem zajistit „narušitele“.

3.3.5 Ženijně-technické zabezpečení hranic (1964–1989).

S ohledem na přijaté změny rozsahu hraničního pásma a zrušení zakázaného pásma byla v daném období změněna i podoba zátarasu. Původní **dřevěný zátaras** se třemi stěnami byl nahrazen zátarasem o dvou stěnách a se 7 nástražnými vodiči vysokého napětí, **signálním zařízením** a kontrolním **orným pásem** o šířce 8 metrů. Dřevěný zátaras byl doplněn o **věžové pozorovatelný** na „hlavních směrech pravděpodobného postupu narušitelů“ a týlovou signální stěnou. Elektrifikace zátarasu byla nakonec zrušena v roce 1965. Místo toho se začala používat **signální stěna**.

⁶⁶ Rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 20/1964.

3.3.6. Pád železné opony

Pád železné opony, umožněný pokračujícím rozpadem Sovětského svazu, byl zahájen uvolněním hranic v Maďarsku v létě 1989. Berlínská zeď padla 9. listopadu 1989, československá železná opona postupně následovala během listopadu, resp. prosince téhož roku.

Federální vláda schválila odstranění bariér na jižní hranici Československa, tedy s Rakouskem, návazně bylo rozhodnuto o odstranění železné opony i na hranicích se Spolkovou republikou Německo. Potřebné úkoly vláda uložila federálnímu ministru vnitra.

Ženijně technická zařízení byla ve skutečnosti propracovaným systémem fyzických zábran na hranicích, strážních věží, několika drátěných plotů a hraničního pásma, které zasahovalo několik kilometrů do vnitrozemí. Jejich odstranění nebylo lehkým úkolem, symbolicky byly práce zahájeny na úrovni zúčastněných ministrů zahraničních věcí sousedících států.

„V nejnovější historii našich národů jsme také museli překonávat v tomto století mnohé problémy,“ řekl shromážděným Rakušanům 17. prosince 1989 Jiří Dienstbier v městečku Laa an der Thaya nedaleko od českých hranic.

Tehdy čerstvě jmenovaný československý ministr zahraničí přijel za svým rakouským kolegou Aloisem Mockem do Laa an der Thaya. Když se přivítali chlebem a solí, vyrazili spolu na hranice přestříhnout dráty železné opony oddělující Východ a Západ.

Stejná sláva se konala o šest dní později, ovšem na hranicích se západním Německem. Dne 23. prosince 1989 Jiří Dienstbier přestřihával dráty nedaleko Rozvadova se svým německým kolegou Hansem Dietrichem Genscherem.⁶⁷

Na existenci „železné opony“ a její oběti odkazují muzea nebo památná místa zřízená zpravidla v blízkosti státních hranic.⁶⁸

⁶⁷ Dostupné zde: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/stalo-se/ceskoslovensko-se-zbavilo-zelezne-opony>>.

⁶⁸ Např. v Rozvadově nebo Nových Hradech.

Obrázek 68 Ministr zahraničních věcí se svým rakouským kolegou Jiří Dienstbier symbolicky stříhá železnou oponu v prostoru Laa an der Thaya

Obrázek 69 Ministři zahraničních věcí Jiří Dienstbier a Hans Dietrich Genscher stříhají symbolicky železnou oponu na československo-německých hranicích

Obrázek 70 Památník železné opony

Obrázek 71 Památník železné opony

3.4 Následky represivní ochrany státních hranic

Ústav pro studium totalitních režimů (ÚSTR) zahájil v roce 2009 **Projekt Dokumentace usmrcených osob na československých státních hranicích v letech 1948 až 1989** s cílem zprostředkovat laické i odborné veřejnosti jak konkrétní osudy lidí, kteří zahynuli při pokusu o překonání železné opony, tak obecné principy ostrahy československé státní hranice ve druhé polovině 20. století.

Součástí projektu Dokumentace usmrcených na československých státních hranicích 1948–1989 bylo **rozsáhlé vyhledávání, zpracování a analýza archivních dokumentů, které vznikly v rámci činnosti Pohraniční stráže a Státní bezpečnosti**. Mimo dokumentace tragických osudů osob usmrcených na hranici má sloužit také ke zmapování organizační a personální struktury jednotlivých brigád Pohraniční stráže a jejich nadřízených složek. Záměrem bylo, aby mohli být příbuzní obětí, laická i odborná veřejnost seznámeni s doposud neznámými jmény příslušníků Pohraniční stráže z povolání, kteří se podíleli na usmrcování a porušování lidských práv uprchlíků a kteří nesou zodpovědnost za udržování drastického režimu na západní hranici.

Úřad pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu zveřejnil výsledky svého pátrání, jež identifikovalo 280 obětí, které v letech 1948 až 1989 zemřely na hranicích s Rakouskem i Německem.

Zastřeleno bylo 143 lidí, 95 zemřelo v elektrických zátarasech, 17 spáchalo sebevraždu z obav před zatčením a 11 utonulo. Po pěti lidech zemřelo při pokusu zdolat hranici vzduchem nebo při pokusu prolomit automobilem pohraniční zátarasy. Další zabila mina, jednoho roztrhal služební pes a jeden zemřel nejspíše na infarkt po zatčení.⁶⁹ Vedle československých občanů také 14 občanů Rakouska, 31 občanů Polska, 7 občanů poválečného Německa (do roku 1949), 10 občanů SRN, 13 občanů NDR, 4 občané Jugoslávie, 7 občanů Maďarska, 1 občan Francie a 1 občan Maroka.

Oběti železné opony přitom mnohdy nebyli „narušiteli“, (např. Johann Dick byl turista), často šlo i o nešťastné náhody. Pohraničníků při výkonu služby zemřelo celkem 654, z toho většina nehodou, sebevraždou či zastřelením kolegou.

Je ovšem zjevné, že přesný počet obětí železné opony není reálné zjistit. Pokud jde o podrobnější statistické údaje o obětech „železné opony“ a další související informace, odkazujeme na příslušné materiály Úřadu pro dokumentaci vyšetřování totalitních režimů, které se této věci monograficky věnují.⁷⁰

⁶⁹ Dostupné z: <<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/nova-cisla-na-hranici-cssr-a-rakouska-zemrelo-777-lidi/r-e22c8d7a4b9511e3b6ba0025900fea04/>>.

⁷⁰ Op. cit. poznámka č. 57.

4 Instituce v hraniční agendě

4.1 Oddělení státních hranic

V historickém kontextu zabezpečovalo oddělení státních hranic (hraniční referát) Ministerstva vnitra správu státních hranic od roku 1938, tedy po ukončení rozhraničovacími prací.⁷¹

V období po Únoru 1948 se stala statutární agenda vykonávaná tímto oddělením pouze „nezbytným“ doplňkem určující hraniční agendy, kterou byla „vojisková“ ochrana státních hranic.

V socialistickém období bylo oddělení státních hranic **malým samostatným organizačním celkem přímo podřízeným náměstkovi ministra vnitra**, který souběžně řídil Pohraniční stráž a ochranu státních hranic. V tomto období bylo oddělení státních hranic jediným pracovištěm ministerstva vnitra (federálního ministerstva vnitra), které udržovalo pracovní styky s obdobnými pracovišti z nesocialistických sousedních států.

V roce 1988 bylo oddělení státních hranic začleněno jako samostatné oddělení do organizační struktury právního odboru zařazeného v rámci organizační a vnitřní správy federálního ministerstva vnitra.

Oddělení státních hranic plnilo úkoly podle již citovaného zákona o státních hranicích z roku 1921, jakož i z mezinárodních smluv o státních hranicích se sousedními státy.

Oddělení státních hranic zajišťovalo i v personálním smyslu rozhodující část složení československých delegací v hraničních komisích (předseda, místopředseda, člen), současně bylo zastoupeno v československých delegacích komisí pro hraniční vody, resp. v jejích pracovních orgánech (např. subkomise, pracovní skupiny).

Oddělení státních hranic bylo věcným gestorem přípravy smluv o státních hranicích, současně připravovalo za Ministerstvo vnitra stanoviska ke smlouvám v gesci jiných resortů, pokud se týkaly státních hranic (smlouvy o propojování komunikací, spolupráce na hraničních vodách). Z hlediska vnitrostátní legislativy bylo věcným gestorem přípravy zákona o státních hranicích, to se ovšem uskutečnilo až v období po roce 1989.

Oddělení státních hranic zajišťovalo prostřednictvím vojenské zeměměřické a topografické služby výkon zeměměřických činností na státních hranicích.

V rámci součinnostních vztahů oddělení státních hranic spolupracovalo s Vojenským topografickým ústavem v Dobrušce, ministerstvy životního prostředí obou národních republik, (zejména úsek ochrany vod), ministerstvem zemědělství obou národních republik (zejména Povodí Labe, Moravy, Odry, Ohře, Vltavy) a Federálním ministerstvem zahraničních věcí (teritoriální útvary zahrnující sousední státy, mezinárodně právní odbor).

⁷¹ Mikeš, P.: *Vývoj státních hranic Československé republiky a České republiky*, Tiskárna Ministerstva vnitra, Praha 2018, str. 58.

4.2 Hraniční komise

4.2.1 Hraniční komise v historickém kontextu

Institucionální zajištění správy státních hranic v mezinárodních souvislostech bylo dlouhodobým procesem, jehož „zárodky“ lze vysledovat již v období mezi oběma světovými válkami. **Hraniční komise v historickém kontextu navázaly na činnost rozhraničovací komisí** působících po první světové válce, přebírají rovněž některé z procedur (věcně i organizačně technicky), které byly uplatňovány již v rámci rozhraničovací prací. Zatímco rozhraničovací komise byly určeny především ke stanovení hranic a k vytvoření hraničních dokumentů, základní náplní hraničních komisí je „údržba a přezkoušení“ hranic, tedy jejich správa. Hraniční komise jsou, resp. byly zřizovány na bilaterálním smluvním základě, (na rozdíl od rozhraničovací komisí zřízených mírovými smlouvami), mají stálý charakter (to je vyjádřeno i v jejich oficiálním názvu⁷²), jejich jednacími jazyky jsou úřední jazyky smluvních států a jejich členy jsou osoby jmenované vládami smluvních států.⁷³

Záměr vytvořit hraniční komise jako nástroj moderní společné správy státních hranic existoval již v období tzv. první republiky. Konkrétním výrazem této tendence byl Hraniční statut s Německou říší⁷⁴ z roku 1937, který ovšem nebyl ratifikován s ohledem na politický vývoj směřující k Mnichovské dohodě a druhé světové válce.⁷⁵

V období po roce 1945 až do sedmdesátých let hraniční smlouvy neobsahovaly zřízení hraničních komisí a spolupráce sousedních států měla v zásadě pragmatický charakter opírající se zpravidla o ustanovení, která upravovala spolupráci příslušných sousedících států v hraniční agendě bez vytváření společných orgánů určených ke správě státních hranic.⁷⁶

Až v průběhu sedmdesátých let byly postupně zřizovány hraniční komise na základě smluv o společných státních hranicích uzavřených mezi Československem a sousedními socialistickými státy a Rakouskou republikou.⁷⁷

4.2.2 Složení, jednání a rozhodování hraničních komisí

Hraniční komise se skládaly z delegací obou smluvních států, počet jejich členů stanovily příslušné smlouvy, v čele každé delegace byl určený předseda.

Na československé straně jmenovala v minulosti předsedy a členy těchto komisí vláda svým usnesením, poté byla tato pravomoc v zásadě delegována na předsedu vlády. Hraniční komise se scházely zpravidla jednou ročně k zasedání, které se uskutečňovala střídavě na územích smluvních států. Hraniční komise rozhodovaly formou **usnesení, která jsou zahrnuta v protokolech**

⁷² Např. Stálá československo-rakouská hraniční komise.

⁷³ Mikeš, P.: *Postavení a činnost hraničních komisí*, Správní právo 5-6/2020, str. 313.

⁷⁴ Viz článek 67 Hraničního statutu s Německou říší.

⁷⁵ Mikeš, P.: *Postavení a činnost hraničních komisí*, Správní právo 5-6/2020, str. 315.

⁷⁶ Např. Smlouva mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o režimu na československo-sovětských hranicích a o způsobu urovnávání pohraničních incidentů ze dne 30. listopadu 1956 (nepublikováno).

⁷⁷ Např. Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o společných státních hranicích ze dne 21. prosince 1973 (č.95/1975 Sb.).

o zasedání. Podle potřeby hraniční komise uskutečňovaly prohlídky státních hranic, o nichž byl rovněž sepsán protokol. Protokoly o zasedání hraničních komisí a obdobně i protokoly o prohlídkách státních hranic byly vnitrostátně projednávány, platnosti nabývaly schválením podle vnitrostátních předpisů smluvních stran. Protokoly po vnitrostátním projednání na česko-slovenské straně schvaloval ministr vnitra. O vnitrostátním schválení protokolů se informovali předsedové obou delegací.

Velmi diskutovanou otázkou byl „charakter“ (právní povaha) protokolů o jednání hraničních komisí, která aktuálně probíhala zejména v osmdesátých letech minulého století. Ve věci zaujal autoritativní stanovisko mezinárodně právní odbor někdejšího federálního ministerstva zahraničních věcí. Podle tohoto stanoviska protokoly neobsahují klasické závazky smluvních stran, a proto je třeba je pokládat za specifické organizačně technické dokumenty. Tím byla definitivně vyřešena otázka, zda se na protokoly vztahuje postup stanovený vládou pro přípravu a sjednávání mezinárodních smluv.

Protokoly o jednání hraničních komisí však byly rozhodujícím organizačně technickým dokumentem pro zajišťování hraničních prací v běžném kalendářním roce. V tomto ohledu měly mimořádný význam pro plánování činnosti (nasazení technického personálu, plánování potřebných finančních prostředků na zajištění činnosti). Obsahovaly věcný i časový harmonogram úkolů, které je třeba v daném období uskutečnit. V současnosti úkoly stanovené v těchto protokolech aktuálně zajišťují Ministerstvo vnitra (odbor všeobecné správy) a Český úřad zeměměřický a katastrální (Zeměměřický úřad).

4.2.3 Hraniční komise jako expertní orgán

Hraniční komise představovaly úroveň určenou k odbornému řešení stanovených úkolů. Pokud by to bylo nezbytné, sporné otázky by byly přeneseny na politickou úroveň (na české straně ministr vnitra, vláda). Konkrétní postup „přenesení“ sporné věci na politickou úroveň spočíval v tom, že obě delegace o tom podaly zprávu svým vládám s vysvětlením stavu věci a s poukazem na rozdílnost názorů. Smluvní státy na úrovni vlád pak usilují o řešení sporné záležitosti ve vzájemné shodě.⁷⁸

4.2.4 Pracovní orgány hraničních komisí

K výkonu prací na státních hranicích hraniční komise zřizovaly své **technické skupiny** složené ze zeměměřických odborníků a pomocného personálu. Každá delegace hraniční komise byla oprávněna přizvat (zpravidla na zasedání nebo prohlídku hranic) experty.

⁷⁸ Mikeš, P.: *Postavení a činnost hraničních komisí*, Správní právo 5-6/2020, str. 319.

Obrázek 72 Československo-rakouská hraniční komise na Trojmezí (1978)

Obrázek 73 Stálá československo-rakouská hraniční komise při prohlídce státních hranic (1989)

Obrázek 74 Prohlídka státních hranic Stálou československo-rakouskou hraniční komisí

Obrázek 75 Členové a experti Stálé československo-rakouské hraniční komise

Obrázek 76 Podpis protokolu o jednání Stálé československo-rakouské hraniční komise

Obrázek 77 Členové Československo-sovětské hraniční komise

4.3 Hraniční zmocněnci

4.3.1 Hraniční zmocněnci na socialistických hranicích

Instituce hraničních zmocněnců na státních hranicích se socialistickými státy vznikla v polovině padesátých let na základě resortních smluv. Je zjevné, že v té době šlo o pragmatické řešení, které sledovalo zejména posílení společné ochrany státních hranic mezi sousedními socialistickými státy. Nebylo ovšem v souladu i s tehdy platnými právními standardy, které vyžadovaly upravit tuto spolupráci na vyšší právní úrovni, tedy v rámci vládních a zejména **prezidentských smluv. Se zřetelem k tomu byl od roku 1967 postupně vytvářen systém hraničních zmocněnců smlouvami „nejvyšší“ úrovně, tedy smlouvami schvalovanými zákonodárnými sbory a ratifikovanými hlavami smluvních států (prezidentské smlouvy).**

Šlo o následující smlouvy:

- Smlouva mezi ČSSR a SSSR o režimu na československo-sovětských státních hranicích, spolupráci a vzájemné pomoci v hraničních otázkách, podepsaná v Praze dne 10. února 1973 (č. 87/1973 Sb.)
- Smlouva mezi ČSSR a PLR o právních vztazích na československo-polských státních hranicích, o spolupráci a vzájemné pomoci v hraničních otázkách, podepsaná v Praze dne 2. prosince 1967 (4.80/1971 Sb.)
- Smlouva mezi ČSSR a NDR o spolupráci na společných státních hranicích a o vzájemné pomoci v hraničních otázkách, podepsaná v Berlíně dne 8. září 1976 (č. 25/1978 Sb.)
- Smlouva mezi ČSSR a MLR o spolupráci a vzájemné pomoci na československo-maďarských státních hranicích, podepsaná v Praze dne 19. listopadu 1976 (č. 39/1978 Sb.).

V politicko-právním kontextu lze shrnout hlavní úkoly hraničních zmocněnců takto:

- a) hájit zájmy ČSSR a jejích spojenců ve vztahu ke státním hranicím,
- b) prohlubovat společnou ochranu zákonem chráněných vztahů na státních hranicích, předcházet, zjišťovat a řešit i dílčí případy porušování veřejného pořádku a bezpečnosti na nich,
- c) napomáhat při vytváření vhodných podmínek pro akce socialistické ekonomické integrace, probíhající přes stání hranice,
- d) spolupůsobit při správě stání hranic,
- e) spolupůsobit při náležitém řešení událostí na státních hranicích (incidenční agenda),
- f) napomáhat vytváření socialistických vztahů mezi obyvateli příhraničního prostoru socialistických států.

Systém hraničních zmocněnců byl hierarchicky uspořádán, v jeho čele stál hlavní hraniční zmocněnec jmenovaný vládou na základě uvedených smluv, a to pro každou hranici zvlášť. Do uvedené funkce byl vládě navrhován vždy náčelník Hlavní správy PS OSH. Z praktických důvodů byl jmenován i jeho zástupce, který byl oprávněn k jeho zastupování v plném rozsahu. Agendu věcně vypracovával sekretariát hlavního hraničního zmocněnce, který zajišťoval i související mezinárodní styky. Páteř celého systému tvořili hraniční zmocněnci v jednotlivých krajích, funkci vykonávali zpravidla náčelníci krajských odborů ochrany státních hranic, rovněž zde působili i jejich zástupci.

Pro vlastní jednání hraničních zmocněnců byli podle potřeby přizváni experti, tlumočníci a odborný personál.

Hraniční zmocněnci byli oprávněni šetřit veškeré události na společných státních hranicích v úseku jejich působnosti. Na základě mezinárodních smluv byli rovněž oprávněni řešit státní územní okruh událostí přímo. Věci, které přesahovaly jejich pravomoc, hraniční zmocněnci předá-

vali „vyššímu“ hraničnímu zmocněnci, místním orgánům, popřípadě příslušným centrálním orgánům nebo ministerstvu zahraničních věcí, pokud bylo potřebné věc řešit diplomatickou cestou.

O jednání hraničních zmocněnců byl sepisován protokol, který shrnoval výsledky jednání a stanovil úkoly pro období do dalšího zasedání. Citované smlouvy poskytovaly hraničním zmocněncům velmi rozsáhlý okruh imunity, který symbolicky podtrhoval význam, který této instituci zúčastněné socialistické státy přikládaly.⁷⁹

pro OMS

P R O T O K O L

o pátém řádném zasedání hlavních hraničních zmocněnců, jmenovaných na základě Smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Maďarskou lidovou republikou o spolupráci a vzájemné pomoci na československo-maďarských státních hranicích, podepsané v Praze dne 19. listopadu 1976, konaném v Budapešti ve dnech 8.-10. června 1982

Jednání se zúčastnili :

Z československé strany :

genmjr. Dr. Anton N e m e c,
hlavní hraniční zmocněnec

plk. Bohuslav P e l á n,
velitel brigády

pplk. Dr. Karel H a r t l,
náčelník sekretariátu hlavního hraničního zmocněnce

pplk. Ing. Zdeněk P o s p í š í l,
náčelník sekretariátu náčelníka HS PS OSH

por. JuraJ S t y k,
tlumočník

Z maďarské strany :

genmjr. Imre T ó t h,
hlavní hraniční zmocněnec

genmjr. Sándor H a j ó s,
náčelník štábu

genmjr. Dr. László A b e l,
náčelník politické správy

plk. Sándor B a l o g h,
zástupce náčelníka štábu

plk. József C s e l e,
velitel brigády

kpt. Pál F r a n k ó,
tlumočník

Obrázek 78 Titulní strana Protokolu o 5. řádném zasedání hlavních hraničních zmocněnců ČSSR a MLR

⁷⁹ Např. Smlouva mezi ČSSR a SSSR o režimu na československo-sovětských státních hranicích, spolupráci a vzájemné pomoci v hraničních otázkách, podepsaná v Praze dne 10. února 1973 (č. 87/1973 Sb.).

4.3.2 Hraniční zmocněnec pro státní hranice se Spolkovou republikou Německo

Spolupráce Československa se Spolkovou republikou Německo byla zásadně ovlivněna neexistencí diplomatických vztahů a obecně špatnou úrovní bilaterálních vztahů.

K pozitivnímu vývoji došlo po uzavření **Smlouvy o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německo z roku 1973** (tzv. normalizační smlouva).

V nové zahraničně politické konstelaci se obě strany dohodly výměnou diplomatických nót⁸⁰ na zřízení instituce hraničních zmocněnců, kteří měli na pragmatickém základě řešit hraniční agendu v rozsahu stanoveném uvedenými notami. Zvolené řešení bylo důsledkem absence jinak standardních klasických mezinárodních smluv o státních hranicích, a to jak ve statutární, tak i v režimové, popřípadě incidenční agendě.

Hraničním zmocněncům byla svěřena následující agenda:

- výměna informací o věcech, které zajímají obě strany,
- vyšetřování incidentů na státních hranicích, včetně narušení vzdušného prostoru,
- projednávání neúmyslných překročení státních hranic,
- zabránění škodám a jejich zjišťování
- údržba stávajícího vyznačení státních hranic,
- usnadnění pohraničního styku, včetně projednávání zásadních otázek při provádění technických prací, při nichž dochází k překračování státních hranic,
- užívání hraničních cest nebo jiných hraničních zařízení,
- převzetí a předávání osob.

O jednáních hraničních zmocněnců se sepisoval protokol, který shrnoval okruh projednané agendy a případná řešení.

Hraniční zmocněnci obou stran se dohodli na měřickém přezkoušení hranic a pro výkon těchto prací jmenovali v roce 1983 poradce hraničních zmocněnců jako společné orgány povolané ke správě hranic. Podkladem pro práce se stalo neratifikované hraniční dílo z roku 1937. Práce v podobě společné obnovy, údržby a zaměření hranic proběhly v letech 1983-1989. Předpokládalo se, že hraniční dokumentární dílo bude vyhotoveno do roku 1991. Německá strana na společných jednáních s vyhotovením nových hraničních dokumentů souhlasila, ale uzavření hraniční smlouvy odmítala. Právní završení hraničních dokumentů omezovala na jejich vzájemnou výměnu formou diplomatických nót. Podmínky pro uzavření odpovídající smlouvy o společných státních hranicích, jakož i smlouvy o hraničním dokumentárním díle nastaly až po společensko-politických změnách v devadesátých letech.

Mediálně nejznámějším incidentem, kterým se zabývali hraniční zmocněnci obou stran, bylo **zastřelení německého důchodce Johanna Dicka**.

Pohraničníci v září 1986 na česko-německé hranici na Tachovsku pronásledovali dva Poláky,

⁸⁰ Úprava spolupráce na státních hranicích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německa (výměna nót 6.11./11: 12. 1981). Československá strana prezentovala tuto výměnu nót jako smlouvu sjednanou ve zjednodušené formě, německá strana ji však považovala výlučně za pragmatické řešení hraniční agendy.

kteří se rozhodli přejít přes ostnatý drát do Německa. Jednomu se to podařilo, pronásledování druhého pokračovalo.

Když skupina československých vojáků uviděla člověka s batohem na zádech, začala po něm střílet ze samopalů. Celkem hlídka spotřebovala 150 kulek. Pohraničníci pokračovali ve střelbě i na německém území až do okamžiku, kdy se muž skácel s prostřeleným břichem k zemi.

Tělo německého důchodce, který šel podél hranic na turistickou výpravu, pak muži odtáhli zpět na českou stranu, přestože k sousedům správně vůbec neměli vstoupit. Johann Dick zemřel při převozu do nemocnice.⁸¹

„Případ, kterému věnoval pozornost mj. i německý tisk, představoval pro Československo, zvláště v kontextu probíhajícího helsinského procesu i snah velmocí o uvolnění vztahů, zahraničněpolitické komplikace, jež znamenaly mj. i jednání na úrovni ministrů zahraničních věcí Československa a Spolkové republiky Německo. Omluva za pohraniční incident německé straně zazněla z nejvyšších československých míst a Československo vyplatilo manželce Johanna Dicka finanční odškodné. Pohraniční stráž přijala další opatření, která měla zajistit slib daný hraničním zmocněncem Novákem. Na jeho základě vydal náčelník HS PS OSH rozkaz, jenž měl vyloučit podobné incidenty. Hranice byla z obou stran důsledně označena – z československé strany dřevěnými kůly s červenými vrcholy a z německé strany bílými plastovými sloupky s modrými pruhy. Toto „preventivní“, resp. orientační vyznačení průběhu hranic se dochovalo v terénu až do současnosti.

Ačkoliv Československo prostřednictvím hraničního zmocněnce přislíbilo potrestání pachatelů, slib nedodrželo. Vojenský prokurátor vyslechl účastníky případu a provedl základní úkony vyšetřování, posléze však věc odložil a podezřelí byli potrestáni kázeňsky: pohraničníci údajně několika dny vězení za neoprávněný vstup na území sousedního státu, přímým nadřízeným bylo kázeňsky potrestáno sedm funkcionářů chebské brigády, praporu Halže a 15. roty, velitel skupiny překrytí 16. roty nadrotmistr Miloslav Coufal byl později vojenským obvodovým prokurátorem v Plzni předán ke kázeňskému postihu veliteli chebské brigády a ani on nebyl trestněprávně postižen.

Nutno podotknout, že výše uvedená opatření přijala německá vláda jako uspokojivá a konstatovala, že událost 18. 9. 1986 by dále neměla zatěžovat vzájemné vztahy.

Případem se začal v roce 1996 zabývat **Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu**. Vyšetřování narazilo na problém při konkrétním stanovení viníka smrti Johanna Dicka, neboť projektil, který německého podplukovníka ve výslužbě usmrtil, nezůstal v těle zemřelého a nepodařilo se jej najít ani německým vyšetřujícím orgánům vzápětí po činu. Z tohoto důvodu nebylo možné jednoznačně identifikovat vražednou zbraň. Vyšetřovatel obvinil české občany z řad pohraničníků, kteří podle archivních dokumentů vedli mířenou palbu na osobu Johanna Dicka. Obvinění byli bývalí příslušníci 16. roty PS Jan Román, Pavel Čada a Josef Číla. Rozsudkem prvoinstančního Krajského soudu v Plzni byl v r. 2001 odsouzen pouze Čada ke třem letům odnětí svobody nepodmíněně, paradoxně proto, že s vyšetřovatelem spolupracoval a přiznal se k mířené palbě na Johanna Dicka. Ostatní obvinění se v rozporu se svými výpověďmi z roku 1986 přiznali pouze k palbě výstražné a byli osvobozeni. Rozpor ve výpovědích z roku 1986 s výpověďmi v přípravném řízení o 10 let později a s výpověďmi u soudu vysvětlovali tím, že by se v roce 1986 vystavili postihu ze strany vojenského prokurátora, kdyby uvedli, že po pronásledo-

⁸¹ Dostupné z: <https://www.idnes.cz/zpravy/terna-kronika/pohranicnici-zastrelili-turistu-zustali-volni.A010315_171235_krimi_zem>.

vaném palbu nevedli. Vrchní soud v Praze osvobodil 1. října 2001 i Čadu – podle názoru soudu nekonal v úmyslu Johanna Dicka usmrtit“.⁸²

Činnost hraničních zmocněnců přesáhla až do počátku devadesátých let minulého století, a to ze v zásadě pragmatických důvodů. V krátké době nebylo po společensko-politických změnách v Československu reálné tuto instituci „nahradit“ novým funkčním systémem spolupráce, jehož vytvoření vyžadovalo sjednání nových speciálních smluv o hraniční agendě, policejní spolupráci, popřípadě o readmisi.⁸³ To platilo i pro poradce hraničních zmocněnců, kteří připravili redemarkaci hranic Československa se Spolkovou republikou Německo v bavorském úseku hranic. Tím vytvořili reálné předpoklady pro sjednání tzv. Bonnské smlouvy o společných státních hranicích. Uzavření Bonnské smlouvy bylo významnou součástí nového uspořádání vzájemných vztahů mezi oběma státy, které bylo v politické rovině uzavřeno přijetím Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji z 21. ledna 1997.

Obrázek 79 Obě delegace poradců hraničních zmocněnců

⁸² Dostupné z: <<https://www.ustrcr.cz/uvod/dokumentace-usmrcenych-statni-hranice/usmrceni-statni-hranice-portrety/johann-dick/>>.

⁸³ Např. Dohoda mezi vládou České a Slovenské Federativní Republiky a vládou Spolkové republiky Německo o spolupráci v boji proti organizované kriminalitě ze dne 13. září 1991.

Aide mémoire

1. Spolková vláda prozkoumala československou nabídku ke konečnému urovnání pohraniční události z 18.9.1986. Spolková vláda vzala na vědomí ujištění, že předpisy pro použití střelné zbraně na společné hranici byly pozměněny takovým způsobem, který vyloučí do budoucnosti podobné případy jako ten z 18.9.1986.

Spolková vláda dále vzala na vědomí, že byly vyvozeny disciplinární a osobní důsledky proti zodpovědným a doufá, že vyšetřování vojenské prokuratury přerušené pro nedostatek důkazů, bude opět zahájeno po předložení důkazních prostředků německou stranou. Náboje, které požadovaly československé vyšetřovací úřady, budou předány v příštích dnech.

Spolková vláda lituje, že československá strana nepřistoupila na dobře zadokumentované výsledky vyšetřování společné ad hoc vyšetřovací komise o průběhu činu.

Německá strana přijímá nabídku na vyplacení odškodného ve výši 100.000 DM vdově po panu Dickovi a má za to, že poukaz se uskuteční v krátké době.

2. Potom, co československá vláda vyslovila za událost své politování a před tím se za případ omluvila, má spolková vláda za to, že by událost z 18.9.1986 již neměla dále zatěžovat vzájemné vztahy.
3. Spolková vláda vzala s velkým uspokojením na vědomí úmysl československé vlády přispět ke zlepšení vztahů mezi našimi zeměmi řadou humanitárních gest.

Obrázek 80 Aide mémoire ve věci pohraničního incidentu (případ Dick)

5 Incidenční komise s Rakouskem

Československo-rakouská komise pro šetření událostí na státních hranicích (tzv. incidenční komise) byla zřízena podle **Smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o postupu při šetření událostí na státních hranicích podepsané v Praze dne 22. října 1971 (č. 7/1972 Sb.)**.

Sjednání smlouvy reagovalo na skutečnost, že incidenty na státních hranicích, včetně i bagatelních případů, se řešily do nabytí účinnosti smlouvy diplomatickou cestou. Iniciativu ke sjednání smlouvy uplatnila v roce 1972 československá strana, která byla zjevně vedena snahou „přenést“ řešení incidentů na státních hranicích s politickým dopadem na „odbornou, tedy expertní“ úroveň. Obsah smlouvy vycházel z obdobné smluvní úpravy, kterou Rakousko sjednalo s Maďarskem.⁸⁴

Komise sestávala ze dvou delegací jmenovaných vládami obou smluvních států. Jejím úkolem bylo šetřit případné incidenty a události na společných státních hranicích, předcházet jim a zjišťovat škody vzniklé působením z území jednoho smluvního státu na území druhého smluvního státu.

Komise projednávala agendu zpravidla na svých **pravidelných zasedáních**, která se konala obvykle jednou ročně střídavě na území obou států. V případě potřeby se musela komise na návrh jedné delegace sejít do 24 hodin od převzetí žádosti. Obsahem **mimořádných zasedání** bylo zpravidla šetření vážné události na státních hranicích. Proto se takové mimořádné zasedání obvykle uskutečnilo na místě samém, tj. na místě řešeného incidentu. Smlouva předpokládala, že věci, které nebudou vyřešeny na úrovni komise, mohou být předloženy vládám obou smluvních států.

Smlouva umožnila i přímý operativní styk vedoucích delegací obou zúčastněných států.

Z ekonomických důvodů se namísto mimořádného zasedání u méně důležitých událostí uskutečnilo společné šetření zmocněnci komise, kterého se zúčastnily obě strany. Při šetření se komise snažila i nalézt vhodný způsob vyřešení škody.

O průběhu a výsledcích pravidelných i mimořádných zasedání byl sepsován protokol.

V rámci mimořádných zasedání se komise zabývala některými incidenty, které se staly mediálně známými a byly řešeny příslušnými orgány i v polistopadovém období. **Šlo zejména o jednu z posledních československých obětí Železné opony tehdy třiatřicetiletého Františka Faktora.** Jeho případ byl výjimečný tím, že ho příslušníci tehdejší pohraniční stráže stíhali až na rakouské území, kde ho střelbou ze samopalů těžce zranili a nechali bez pomoci umírat.

Usmrcení Františka Faktora bylo projednáno na **6. mimořádném zasedání incidenční komise, které se konalo 7. listopadu 1984 v Gmündu**. Protokol o tomto 6. mimořádném zasedání shrnoval stanoviska obou stran.⁸⁵ Celý incident byl následně řešen i na nejvyšší diplomatické úrovni, vnitrostátně se jím zabýval i ústřední výbor KSČ na základě zprávy federálního ministra vnitra V. Vajnara.

⁸⁴ Viz důvodová zpráva k vládnímu návrhu Smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o postupu při šetření událostí na společných státních hranicích, FS ČSSR 1971–1976, tisk 62.

⁸⁵ Kopie protokolu dostupná na adrese <<https://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/portrety-usmrcenych/faktor/faktor02.pdf>>.

Obdobně jako u případu „Dick“ lze konstatovat, že i tento hraniční „incident“ byl pro Československo mimořádně nepříjemný, a to jak s ohledem na probíhající helsinský proces, tak zejména se zřetelem na nepříznivé dopady na bilaterální čs. rakouskou relaci, které čs. politické i vládní vedení přikládalo zvláštní prioritu.

Dne 8. listopadu 1984 ostře protestoval tehdejší rakouský ministr zahraničí Leopold Gratz proti narušení suverenity a nedotknutelnosti rakouských státních hranic před československým velvyslancem ve Vídni Markem Venutou a při té příležitosti obvinil československé úřady z nehumánního postupu vůči Františku Faktorovi. Československá strana se tehdy rozhodla celou situaci lidově řečeno „vysedět“, rakouské protesty odmítla a vniknutí pohraničníků na rakouské území opakovaně popírala.

Polistopadové trestně právní projednání věci sledovali badatelé z **Ústavu pro studium totalitních režimů**. Z jejich zprávy vyplývá, že v říjnu 1994 odsoudil táborský krajský soud dva bývalé pohraničníky ke dvěma letům vězení. Tomu se však vyhnuli, tresty byly podmíněně odloženy. Souzeni nebyli za vraždu, ale za ublížení na zdraví a neposkytnutí pomoci se sazbou od dvou do osmi let.

Podle soudce Jiřího Bernáta byli za smrt odpovědni hlavně nadřízení pohraničníků, kteří nepodnikli žádné kroky k záchraně postřeleného Františka Faktora. V roce 1998 prokuratura odložila trestní stíhání nadřízených – konkrétně bývalého náčelníka pohraničníků – kvůli promlčení trestného činu.⁸⁶

Obdobně jako v případě hraničních zmocněnců Československa a Spolkové republiky Německo rovněž činnost incidenční komise krátce přesáhla do počátku devadesátých let, kdy v důsledku nových společensko-politických poměrů v Československu již nebyla její další existence opodstatněná. V relativně krátké době byla sjednána řada nových smluv o hraniční, policejní a readmisní spolupráci.⁸⁷ Na základě těchto smluv byl vytvořen **koncepčně nový systém spolupráce příslušných orgánů obou stran v hraniční, resp. policejní agendě**.

⁸⁶ Dostupné z: <https://www.idnes.cz/ceske-budejovice/zpravy/faktora-zastrelili-pri-uteku-na-zapad.A151128_2208769_budejovice-zpravy_jkr>.

⁸⁷ Např. Dohoda mezi vládou České a Slovenské Federativní Republiky a vládou Rakouské republiky o převzetí osob na státních hranicích (č.629/1992 Sb.).

P R O T O K O L

o 6. mimořádném zasedání Československo-rakouské komise
k šetření událostí na společných státních hranicích

Československo-rakouská komise k šetření událostí
na společných státních hranicích uskutečnila své 6. mi-
mořádné zasedání dne 7. listopadu 1984 v Gmündu.

Zasedání se zúčastnili :

Delegace Československé socialistické republiky :

Dr. Emanuel Havlík	federální ministerstvo vnitra, vedoucí delegace
Dr. Karel Hartl	federální ministerstvo vnitra, zástupce vedoucího delegace
Dr. Václav Audes	federální ministerstvo zahraničních věcí, člen
Dr. Josef Novák	federální ministerstvo zahraničního obchodu, člen
Karel Stehno	federální ministerstvo vnitra, sekretář delegace
Dr. Dráhomír Kubán	vedoucí konzulárního oddělení velvyslanectví ČSSR ve Vídni, expert
Antonín Klůc	soudní znalec v oboru zbraní, střeliva, výbušnin a balistiky, expert
Dr. Eva Adamová, CSc	tlumočnice

Delegace Rakouské republiky :

Dr. Armin Hermann	spolkové ministerstvo vnitra, vedoucí delegace
Dr. Otto Gratschmayer	spolkové ministerstvo financí, člen
Dr. Emil Schüller	ředitelství bezpečnosti pro spolkovou zemi Dolní Rakousko, člen

Ročník 1946.

121

Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé

Částka 2.

Vydána dne 21. ledna 1946.

Cena Kčs 1.—.

OBSAH:

(2.—5.) 2. Ústavní zákon o Zakarpatskej Ukrajině a úpravě státních hranic so Svázom sovietských socialistických republik. — 3. Nařízení o změně úrokové sazby ze vkladů na vkladní knížky Poštovní spořitelny. — 4. Vyhláška o odvádění srážek daně důchodové, srážek daně rentové, daně z tantiem a mimořádné daně postihující dividendy a úroky z některých cenných papírů pevně zúročitelných. — 5. Vyhláška o nástupních termínech v roce 1946.

2.

Ústavní zákon

ze dne 22. novembra 1945

o Zakarpatskej Ukrajině a úpravě státních hranic so Svázom sovietských socialistických republik.

Dočasné Národné shromáždenie republiky Československej usnieslo sa na tomto zákone:

§ 1.

Dočasné Národné shromáždenie súhlasí:

1. so smluvou medzi Československou republikou a Svázom sovietských socialistických republik o Zakarpatskej Ukrajině ze dne 29. júna 1945,

2. s protokolom ku smluve medzi Československou republikou a Svázom sovietských socialistických republik o Zakarpatskej Ukrajině ze dne 29. júna 1945,

§ 2.

Zmena štátneho územia, sjednaná smluvou a protokolom, uvedenými v § 1, a zmeny štátnych hraníc nastalé v dôsledku tejto smluvy a protokolu k nej, nabývajú s medzinárodnou účinnosťou aj účinnosťou vnútroštátnu.

§ 3.

Tento zákon nabýva účinnosti dňom vyhlásenia; prevedú ho minister vnútra a minister zahraničných vecí v dohode so súčasťnými ministrami.

Dr. Beneš v. r.

Fierlinger v. r.

Masaryk v. r.

Nosek v. r.

3.

Vládní nařízení

ze dne 21. prosince 1945

o změně úrokové sazby ze vkladů na vkladní knížky Poštovní spořitelny.

Vláda republiky Československé nařizuje podle § 19, odst. 1 zákona ze dne 23. září 1930, č. 113 Sb., o Poštovní spořitelně:

§ 1.

Úroková sazba ze vkladů na vkladní knížky Poštovní spořitelny, učiněných v nových platidlech (§ 2, odst. 1 dekretu presidenta republiky ze dne 19. října 1945, č. 91 Sb., o obnovení československé měny), činí 1 $\frac{3}{4}$ %.

Ročník 1947.

909

Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé

Částka 83.

Vydána dne 14. října 1947.

Cena Kčs 1.—.

O B S A H:

(171. a 172.) 171. Ústavný zákon o mierovej smluve medzi Mocnosťami spojenými a sdruženými a Maďarskom. — 172. Zákon o opatreniach k provedení mírových smluv s Bulharskem, Finskem, Itálií, Maďarskem a Rumunskem.

171.

Ústavný zákon

zo dňa 14. októbra 1947,

o mierovej smluve medzi Mocnosťami spojenými a sdruženými a Maďarskom.

Ústavodarné Národné zhromaždenie republiky Československej usneslo sa na tomto ústavnom zákone:

§ 1.

Ústavodarné Národné zhromaždenie súhlasí s mierovou smluvou medzi Mocnosťami spojenými a sdruženými na strane jednej a Maďarskom na strane druhej, podpísanou v Paříži dňa 10. februára 1947.

§ 2.

Zmena štátneho územia a štátnych hraníc, nastalá podľa tejto smluvy, nadobúda s medzinárodnou účinnosťou tiež účinnosť vnútroštátnu.

§ 3.

Tento ústavný zákon nadobúda účinnosť dňom vyhlásenia; vykonajú ho ministri zahraničných vecí a vnútra v dohode so zúčastnenými ministrami.

Dr. Beneš v. r.

Gottwald v. r.

Za ministra Masaryka:

Dr. Clementis v. r.

Nosek v. r.

172.

Zákon

ze dne 14. října 1947

o opatřeních k provedení mírových smluv s Bulharskem, Finskem, Itálií, Maďarskem a Rumunskem.

Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

§ 1.

Území, které připadá republice Československé podle čl. 1, č. 4 mírové smlouvy mezi Mocnostmi spojenými a sdruženými na straně jedné a Maďarskem na straně druhé, podepsané v Paříži dne 10. února 1947 (získané území), se připojuje k správnímu okresu Bratislava-okolí.

§ 2.

Na získané území se rozšiřuje účinnost právních předpisů, platných v oblasti, ke které se toto území podle § 1 připojuje. Působnost soudů, úřadů a orgánů veřejné správy, vztahující se na uvedenou oblast, se zároveň rozšiřuje na získané území.

§ 3.

(1) Republika Československá nabývá veškerého majetku maďarského státu v získaném území.

(2) Knihovni soud provede z úřední moci zápis vkladu vlastnického práva a jiných věcných práv k nemovitostem pro Československou republiku s odvoláním na tento zákon.

Ročník 1958

129

Sbírka zákonů

Republiky československé

Částka 25

Vydána dne 6. listopadu 1958

Cena 70 haléřů

OBSAH:

(62.—66.) **62.** Ústavní zákon o konečném vytyčení státních hranic s Polskou lidovou republikou — **63.** Zákon o druhém pětiletém plánu rozvoje národního hospodářství Republiky československé. — **64.** Zákon, kterým se mění a doplňuje zákon č. 107/1953 Sb., o devizovém hospodářství. — **65.** Usnesení Národního shromáždění o schválení zákonného opatření předsednictva Národního shromáždění. — **66.** Nařízení, kterým se mění nařízení o rejstříku trestů.

62**Ústavní zákon**

ze dne 17. října 1958

**o konečném vytyčení státních hranic
s Polskou lidovou republikou**

Národní shromáždění Republiky československé usneslo se na tomto ústavním zákoně:

§ 1

Národní shromáždění souhlasí se Smlouvou mezi Československou republikou a Polskou lidovou republikou o konečném vytyčení státních hranic, podepsanou ve Varšavě dne 13. června 1958.

§ 2

Změny státních hranic nabudou platnosti dnem výměny ratifikačních listin ke smlouvě uvedené v § 1.

§ 3

Tento ústavní zákon nabývá účinnosti ode dne vyhlášení; provedou jej ministr vnitra a ministr zahraničních věcí v dohodě se zúčastněnými ministry.

Novotný v. r.

Fierlinger v. r.

Šíroky v. r.

Barák v. r.

David v. r.

63**Zákon**

ze dne 16. října 1958

**o druhém pětiletém plánu rozvoje národního
hospodářství Republiky československé**

Národní shromáždění Republiky československé usneslo se na tomto zákoně:

Národní shromáždění Republiky československé, vycházejíc z dosavadních výsledků dosažených v rozvoji československého národního hospodářství a sledujíc cíl

zajistit další rychlý proporcionální rozvoj výrobních sil na podkladě nejplnějšiho využití přírodních a ekonomických podmínek naší země, všestranného rozvoje techniky a rozšiřující se mezinárodní socialistické dělby práce a

zvýšit hmotnou a kulturní úroveň lidu na základě růstu společenské produktivity práce, založeného na socialistických výrobních vztazích,

stanoví:

§ 1

(¹) Objem průmyslové výroby se do roku 1960 zvětší celkem o 54 % ve srovnání s rokem 1955; přitom objem výroby výrobních prostředků vzroste o 61 % a objem výroby spotřebních předmětů o 44 %.

121

ÚSTAVNÍ ZÁKON

České národní rady

ze dne 17. prosince 1981

**o souhlasu ke změnám hranic České socialistické republiky
a Německou demokratickou republikou**

Česká národní rada se usnesla na tomto ústavním zákoně:

§ 1

Česká národní rada souhlasí se změnami hranic České socialistické republiky s Německou demokratickou republikou podle Smlouvy mezi Česko-

slovenskou socialistickou republikou a Německou demokratickou republikou o společných státních hranicích, podepsané v Praze dne 3. prosince 1980.

§ 2

Tento ústavní zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení.

Kempný v. r.

Korčák v. r.

122

ZÁKON

ze dne 15. prosince 1981

**o státním plánu rozvoje národního hospodářství Československé socialistické republiky
na léta 1981—1985 (zákon o sedmém pětiletém plánu)**

Vycházejíc z generální linie výstavby rozvinuté socialistické společnosti, z Hlavních směrů hospodářského a sociálního rozvoje Československé socialistické republiky na léta 1981—1985 schválených XVI. sjezdem Komunistické strany Československa, z výsledků rozvoje dosažených v minulém období, jakož i z vyvíjejících se vnitřních a vnějších podmínek současného pokračujícího rozvoje národního hospodářství, usneslo se Federální shromáždění Československé socialistické republiky na tomto zákoně:

ČÁST PRVNÍ

ZÁKLADNÍ CÍLE A ÚKOLY SEDMEHO PĚTILETÉHO PLÁNU

§ 1

Tento zákon stanoví základní cíle a úkoly státního plánu rozvoje národního hospodářství Česko-

slovenské socialistické republiky na léta 1981—1985 [dále jen „sedmý pětiletý plán“) a rozhodující podmínky pro jeho realizaci jako závaznou směrnici pro řídicí činnost vlády Československé socialistické republiky, vlád republik, ústředních a jiných orgánů Československé socialistické republiky a republik a pro hospodářskou činnost socialistických organizací.

§ 2

Stěžejním cílem sedmého pětiletého plánu, vycházejícím z hospodářské a sociální politiky Komunistické strany Československa, je i při podstatně obtížnějších vnějších a vnitřních podmínkách udržet a zkvalitňovat dosaženou vysokou životní úroveň obyvательства i jeho sociální jistoty, a to v souladu s výsledky, kterých bude dosaženo v rozvoji národního hospodářství.

30**ÚSTAVNÍ ZÁKON****České národní rady**

ze dne 9. dubna 1974

o souhlasu ke změnám hranic České socialistické republiky

Česká národní rada se usnesla na tomto ústavním zákoně:

Rakouskou republikou o společných státních hranicích, podepsané ve Vídni dne 21. prosince 1973.

§ 1

Česká národní rada souhlasí se změnami hranic České socialistické republiky podle Smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a

§ 2

Tento ústavní zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení.

Erban v. r.

Korčák v. r.

31**Z Á K O N****České národní rady**

ze dne 9. dubna 1974

o změně území hlavního města České socialistické republiky Prahy

Česká národní rada se usnesla na tomto zákoně:

§ 1

K území hlavního města České socialistické republiky Prahy¹⁾ se připojují a do přilehlých městských obvodů se začleňují území těchto obcí:

a) z okresu Praha-východ:

Benice, Běchovice, Breziněves, Dolní Počernice, Dubeč, Horní Počernice, Klánovice, Koloděje, Kolovraty, Královice, Křeslice, Nedvězí, Satalice, Uhřetěves, Újezd nad Lesy, Vinoh;

b) z okresu Praha-západ:

Cholupice, Lipence, Lochkov, Písnice, Přední Kopanina, Radotín, Řeporyje, Slivenec, Stodůlky, Seberov, Třebonice, Újezd u Práhonice, Zbraslav, Zlěčín.

§ 2

¹⁾ Poslanci národních výborů, s výjimkou místních a městských národních výborů, kteří byli zvoleni ve volebních obvodech vytvořených zcela nebo z převážné části z území obcí uvedených v § 1, vykonávají svou funkci v příslušném ob-

¹⁾ § 19 odst. 2 zákona č. 111/1967 Sb., o hlavním městě Praze

Ročník 1970

Sbírka zákonů

Československá socialistická republika

ČESKÁ
SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA

SLOVENSKÁ
SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA

Částka 40

Vydána dne 28. prosince 1970

Cena Kčs 1,30

OBSAH:

133. Zákon o působnosti federálních ministerstev

Oznámení a vydání obecných právních předpisů

133

ZÁKON

ze dne 20. prosince 1970

o působnosti federálních ministerstev

Federální shromáždění Československé socialistické republiky se usneslo na tomto zákoně:

ČÁST PRVNÍ

Obecná ustanovení

§ 1

Tento zákon upravuje působnost federálních ministerstev a některých dalších federálních ústředních orgánů [dále jen „federální ministerstva“] při výkonu státní správy federace. Jejich předním úkolem je podílet se na tvorbě státní politiky federace a organizovat ve své působnosti její provádění.

§ 2

Federální ministerstva vykonávají na svém úseku státní správu v rozsahu působnosti federace. Na podkladě soustavných analýz stavu věcí vypracovávají návrhy řešení rozhodujících otázek v příslušných oblastech působnosti federace a předkládají je vládě Československé socialistické republiky.

§ 3

[¹] Federální ministerstva předkládají na svém úseku návrhy státní hospodářské politiky a v okruhu své působnosti plní úkoly národohospodářského plánování podle zvláštních předpisů; předkládají zejména podklady a návrhy potřebné pro přípravu návrhů státních plánů rozvoje národního hospodářství Československé socialistické republiky, státních rozpočtů federace a jiných opatření širšího dosahu. V rámci své působnosti předkládají návrhy na rozvíjení soustavy plánovitého řízení a pravěřejí její účinnost.

[²] Federální ministerstva vycházejí ve své činnosti z cílů a úkolů státních plánů rozvoje národního hospodářství Československé socialistické republiky a z jednotné státní politiky; v souladu s nimi na svém úseku státní politiku konkretizují a realizují.

[³] Federální ministerstva při plnění svých úkolů navzájem spolupracují a zauímají stanoviska k návrhům, které předkládají vládě Československé socialistické republiky jiné orgány, pokud se dotýkají jejich působnosti.

128

Z Á K O N

ze dne 20. prosince 1970

**o vymezení působnosti Československé socialistické republiky
ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti**

Federální shromáždění Československé socialistické republiky se usneslo na tomto zákoně:

§ 1

Orgány Československé socialistické republiky ve spolupráci s republikovými orgány stanoví zásady bezpečnostní politiky. Orgány Československé socialistické republiky zajišťující bezpečnost státu poskytují vrcholným orgánům České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky podklady potřebné pro jejich činnost.

§ 2

Do působnosti Československé socialistické republiky ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti patří:

1. řídit Státní bezpečnost včetně útvarů vyšetřování Státní bezpečnosti;
2. řídit činnost všech útvarů Sboru národní bezpečnosti v době mimořádného ohrožení klidu a veřejného pořádku;
3. řídit činnost útvarů Veřejné bezpečnosti při
 - a) odhalování trestné činnosti související s paděláním a pozměňováním peněz a známek a trestné činnosti související s nedovolenou výrobou a držením omamných prostředků;
 - b) odhalování trestných činů páchaných jedním pachatelem nebo skupinou pachatelů na území obou republik nebo trestných činů páchaných československými občany v cizině;
 - c) vedení kriminalistických evidencí a jiných evidencí a statistik pro potřeby orgánů Veřejné bezpečnosti;
 - d) zajišťování celostátního pátrání;

e) výkonu expertizní činnosti pro potřeby orgánů Veřejné bezpečnosti;

f) vědecko-výzkumných pracích v oblasti Veřejné bezpečnosti;

4. koordinovat činnost orgánů obou republik při řízení ozbrojených bezpečnostních sborů závaznými pokyny;

5. ochrana státních hranic ve vymezení rozsahu;

6. úprava ochrany státního, hospodářského a služebního tajemství a kontrola jejího do držování;

7. právní úprava bezpečnosti a plynulosti silničního provozu;

8. výkon státní správy v oboru:

a) vydávání cestovních dokladů, povolování vstupu na území Československé socialistické republiky a povolování pobytu cizinců;

b) státních hranic, jejich vyměřování, vyznačování, udržování a vedení dokumentárního díla;

c) spolčování, jde-li o organizace působící na celém území Československé socialistické republiky, po projednání s příslušnými ústředními orgány obou republik;

d) státních symbolů Československé socialistické republiky.

§ 3

Zrušuje se zákon č. 166/1968 Sb., o vymezení působnosti Československé socialistické republiky ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti.

§ 4

Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. ledna 1971.

Svoboda v. r.

Dr. Hanes v. r.

Dr. Štrougal v. r.

Federální ministerstvo vnitra**§ 18**

[¹] Federální ministerstvo vnitra je federálním ústředním orgánem státní správy pro oblast vnitřního pořádku a bezpečnosti.

[²] Federální ministerstvo vnitra připravuje koncepci, zaměření a hlavní úkoly Sboru národní bezpečnosti, vojsk ministerstva vnitra a civilní obrany a zásady organizace, jednotného výkonu služby a soustavy politické a odborné přípravy příslušníků Sboru národní bezpečnosti a vojsk ministerstva vnitra. Zabezpečuje rozvoj metod a prostředků bezpečnostní práce a jejich unifikaci.

[³] Federální ministerstvo vnitra řídí Státní bezpečnost a ve vymezeném rozsahu Veřejnou bezpečnost.

§ 19

Federální ministerstvo vnitra je orgánem pro řízení a velení vojsk ministerstva vnitra a pro řízení přípravy civilní obrany.

§ 20

Federální ministerstvo vnitra zajišťuje

- a) přípravu mezinárodních smluv v oblasti vnitřního pořádku a bezpečnosti a jejich výkon, pokud není svěřen orgánům republik;
- b) zamezení přepravy, dovozu a šíření věcí zahraničního původu, jejichž obsah je v rozporu s chráněnými zájmy nebo porušuje mezinárodní smlouvy.

§ 21

Federální ministerstvo vnitra vydává na základě zmocnění obsažených v příslušných zákonech obecně závazné právní předpisy, které upravují

- a) práva a povinnosti příslušníků Sboru národní bezpečnosti a vojsk ministerstva vnitra, útvarů Sboru národní bezpečnosti, jakož i vojsk ministerstva vnitra vůči jiným orgánům státní správy, organizacím a občanům;
- b) služební poměr a finanční, materiální, sociální a zdravotnické zabezpečení příslušníků Sboru národní bezpečnosti a vojsk ministerstva vnitra;
- c) rozvoj a pravidla provozu telekomunikačních zařízení Sboru národní bezpečnosti a vojsk ministerstva vnitra mimo jednotnou telekomunikační síť.

§ 22

Pokud federální ministerstvo vnitra plní další úkoly státní správy, platí o tom zvláštní předpisy.

§ 23

Federální ministerstvo vnitra kontroluje v útvarích Sboru národní bezpečnosti a ve vojscích ministerstva vnitra plnění úkolů svěřených do jeho působnosti.

§ 24

Ministr vnitra Československé socialistické republiky

- a) po projednání s ministry vnitra republik povolává vybrané příslušníky Sboru národní bezpečnosti k plnění úkolů federálního ministerstva vnitra;
- b) ustanovuje na návrh ministrů vnitra republik náčelníky krajských správ Sboru národní bezpečnosti.

Státní plánovací komise**§ 25**

Státní plánovací komise je federálním ústředním orgánem státní správy pro národohospodářské plánování a rozvíjení soustavy plánovitého řízení národního hospodářství.

§ 26

Státní plánovací komise podle pokynů vlády Československé socialistické republiky a ve spolupráci s ostatními ústředními orgány organizuje celkový proces vypracování, zajišťování a kontroly plnění státních plánů rozvoje národního hospodářství Československé socialistické republiky, včetně zvláštní části státních plánů; tato působnost je stanovena zvláštními předpisy.

§ 27

Státní plánovací komise dále

- a) předkládá vládě Československé socialistické republiky souhrnné návrhy na rozvíjení soustavy plánovitého řízení národního hospodářství a koordinuje opatření, která na tomto úseku připravují ve své působnosti ostatní orgány;
- b) prověřuje účinnost soustavy plánovitého řízení národního hospodářství;
- c) předkládá vládě Československé socialistické republiky souhrnné návrhy na usměrnění systému materiálně technického zásobování a na rozvoj jeho základny a koordinuje na tomto úseku opatření připravovaná ostatními ústředními orgány.

Federální ministerstvo financí**§ 28**

Federální ministerstvo financí je federálním ústředním orgánem státní správy pro oblast financí.

Ročník 1921.

1069

Sbírka zákonů a nařízení státu československého.

Částka 62.

Vydána dne 4. srpna 1921.

Obsah: (245.—252.) 245. Zákon o státních hranicích. — 246. Zákon o zřízení aktuárských úředníků u báňských úřadů. — 247. Zákon o mimořádné župní přírážce na Slovensku. — 248. Zákon o dalším prozatímním zvýšení zaopatřovacích platů hornických. — 249. Zákon o zřízení státního nemovitého majetku. — 250. Zákon o směně státního nemovitého majetku. — 251. Zákon, jímž se ze státní služby a ze služby v podnicích a fondech státem spravovaných odstraňuje úřední název „sluha“ a nahrazuje pojmenováním „zřízenec“. — 252. Zákon, jímž se upravují ustanovení o prohlášení za mrtvého.

245.

Zákon ze dne 30. června 1921 o státních hranicích.

Národní shromáždění republiky československé usneslo se na tomto zákoně:

Článek I.

Veškeré záležitosti spojené s administrací, určováním, vytýčením a omezníkováním, jakož i s revisí, udržováním a evidencí státních hranic soustřeďují se v době, po kterou se provádějí rozhraničovací ustanovení mezinárodních smluv, v ministerstvu veřejných prací, kterému náleží dohodnouti se ve všech otázkách týkajících se hranic se zúčastněnými ministerstvy.

Ukončení této doby bude stanoveno vládním nařízením.

Článek II.

§ 1.

Vlastníci pozemků jsou povinni trpěti bez nároků na odškodné, by na těchto pozemcích byly postaveny státní hraniční mezníky, jakož i jiná značková opatření (sloupy, výtky atd.), jichž ku řádnému vytýčení a vyznačení

Rovněž povinni jsou bez nároků na jakékoliv odškodné trpěti obchůzky státní hranice legitimovanými úředními osobami a dovoliti přístup, po případě příjezd na státní hranici a jakékoliv jiné použití pozemků za účelem provádění nutných osazovacích prací a oprav na hraničních meznících a značkách.

§ 2.

Vlastníci hraničních pozemků jsou dále povinni na vyzvání československého komisaře mezinárodní komise pro stanovení hranic, a kdyby příslušná státní hranice touto komisí přezkoumávána nebyla, na vyzvání politického úřadu bezplatně postoupiti do vlastnictví státu soukromé mezníky na státní hranici se nacházející, pokud tyto byly uznány těmito orgány za způsobilé pro vyznačení státních hranic a pokud by při použití jich k tomu účelu nebylo nutno je s dosavadního místa posunouti.

Mezníky ty nesmějí ani později bez svolení vlastníka pozemku s dosavadního místa býti jinam přesazeny.

§ 3.

Tam, kde prochází státní hranice lesy, jsou vlastníci lesního pozemku povinni zpravidla bez nároku na náhradu vymýtití pruh lesa v šířce 1 m od hranic a odstraniti odtud veškeré pařezy, jakož i poražené kmeny a kletí

Tento pruh podél státních hranic povinni jsou vlastníci bez nároku na náhradu udržovati trvale vymýcený a v takovém stavu, aby od každého hraničního kamene bylo viděti k oběma sousedním hraničním kamenům.

Táž povinnost ukládá se i vlastníkům pozemků nezalesněných, pokud by na nich ve vzdálenosti 1 m od státních hranic nalézaly se stromy nebo keře.

K příkazu příslušných orgánů jest povinen k úkonům nařízeným v tomto ř. za vlastníka každý, kdo drží neb spravuje pohraniční pozemky.

§ 4.

Vlastníci pozemků povinni jsou napříště ponechati pruh v šíři 1 m podél státních hranic nezastavěný a nesmějí v něm zřizovati příkopů, zdí, ohrad a vůbec žádných zařízení, kterými by obchůzka hranice byla ztížena neb znemožněna.

Ustanovení toto netýká se budov a zařízení v době vydání tohoto zákona již existujících, jakož i těch budov a zařízení na pozemcích železnic veřejné dopravy sloužících, jež budoucně — předpokládajíc povolení ministerstva železnic v dohodě s ministerstvem veřejných prací — budou prováděny.

§ 5.

Pokud státní hranice sleduje tok vody veřejné neb soukromé, po případě vody ve veřejné neb soukromé dispozici jsoucí, ať již tím způsobem, že střed toku nebo některý břeh tvoří hranici státní, povinni jsou vlastníci břehů, jakož i pozemků přilehlých bez nároků na jakékoliv odškodné trpěti, aby na jejich pozemcích postaveny byly hraniční mezníky, po případě i jiná značková opatření a zařízení, jichž jest ku přesnému stanovení a vytýčení státních hranic potřebí, jakož i by používalo se pozemků jejich jakýmkoliv způsobem při stavbě a opravě hraničních mezníků, značkových kamenů a zařízení, dále k obchůzkám hranice legitimovanými úředními osobami.

§ 6.

Vlastníci břehů vod soukromých i veřejných, po případě v soukromé neb veřejné dispozici jsoucí, pokud tvoří tyto vody státní hranici, povinni jsou kromě případů hroziícího nebezpečí zdržeti se všeho, čím by povaha, poloha, tvar neb směr břehů a řečiště vod těchto mohly býti změněny.

Stejně obmezení stíhá i vlastníky a uživatele těchto vod a majitele práv vodních

§ 7.

Vlastníci břehů vod soukromých neb veřejných, po případě v soukromé neb veřejné dispozici jsoucí, pokud tvoří tyto vody státní hranici, jakož i vlastníci pozemků sousedních, povinni jsou zpravidla bez nároků na náhradu vymýtití potřebný pruh porostu v rozsahu až do šíře 2 m v době a směru, které určí československý komisař mezinárodní komise pro stanovení hranic, po případě politický úřad, při čemž jest přihlížeti k tomu, aby vykácením porostu nebyla ohrožena pevnost a stálost břehů, dále jsou povinni ve zmíněném stavu břehy a sousední pozemky udržovati a nezřizovati na nich ničeho ani budoucně, čím by obchůzka vod těch úředními osobami byla ztížena nebo znemožněna.

K příkazu příslušných orgánů jest povinen k úkonům nařízeným v tomto ř. za vlastníka každý, kdo drží neb spravuje břehy pohraničních vod, po případě pozemky sousední.

§ 8.

Jakékoliv změny dosavadních břehů vod soukromých neb veřejných, po případě v soukromé neb veřejné dispozici jsoucí, jež tvoří státní hranici, jakož i nová díla vodní, dále změny dosavadních vodních děl na těchto vodách a každé nové použití vod těchto, které by mohlo míti za následek změnu dosavadních břehů, podléhají po dobu v čl. I. uvedenou schválení ministerstva veřejných prací.

Pokud k opatřením těm potřebí jest též povolení vodoprávního, nesmí je úřad vodoprávní vydati dříve, než bude prokázáno, že uděleno bylo schválení ministerstvem veřejných prací dle odstavce 1.

§ 9.

Kdo drží neb spravuje pozemky ležící podél státních hranic, po případě podél břehů vod, jež tvoří státní hranici, povinen jest ihned, jakmile o tom zví, hlásiti starostovi obce každé porušení, zničení, odstranění neb přenesení hraničních mezníků, jakož i jiných značkových kamenů a zařízení sloužících ke stanovení státní hranice, po případě i jiné skutečnosti, jimiž by zřejmost hranic byla porušena neb ohrožena.

§ 10.

Pro železnice, sloužící veřejné dopravě, jež

platí obdobně předpisy tohoto zákona, při jejich provádění však dlužno šetřiti dosavadních stavebních a policejních předpisů, platných pro železnice.

§ 11.

Každé nesplnění povinností v §§ 3, 4, 6, 7, 9 tohoto zákona stanovených trestají, pokud nejde o trestný čin přísněji stíhaný, politické úřady, na Slovensku a v Podkarpatské Rusi administrativní policejní vrchnosti první stolice, a to peněžitou pokutou od 100 Kč do 10.000 Kč nebo vězením do tří měsíců. Při nedobytnosti pokuty nastupuje místo ní vězení nejvýše 3 měsíce trvající.

§ 12.

Kdykoliv předpisy tohoto zákona nějakým konáním neb opominutím byly přestoupeny, může státní správa — bez ohledu na případné potrestání — sama na útraty provinilcovy dáti vykonati všechna opatření těmito předpisy jemu uložená, po případě dáti uvést vše ve stav těmito předpisy odpovídající a vzniklé tím náklady vymáhati na zavázaném politickou exekucí.

Článek III.

Zákon tento nedotýká se mezinárodních smluv uzavřených před 1. srpnem 1914.

Článek IV.

Zákon tento nabývá účinnosti dnem vyhlášení.

Článek V.

Vládním nařízením buďtež stanoveny případy, kdy výjimečně podle §§ 3 a 7 má se poskytnouti náhrada.

Článek VI.

Provedením zákona v době v článku I. určené pověřuje se ministr veřejných prací v dohodě s ministrem věcí zahraničních, ministrem vnitra, ministrem financí a ministrem zemědělství; po uplynutí doby této pak ministr vnitra v dohodě s ostatními ministry právě uvedenými.

T. G. Masaryk v. r.

Černý v. r.

Dr. Kovařík v. r.

246.

Zákon ze dne 30. června 1921

o zřízení aktuárských úředníků u báňských úřadů.

Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

§ 1.

U báňských úřadů mohou býti ustanoveni pro pomocnou službu koncepční báňští aktuárští úředníci.

Čekatelé na taková místa mohou býti připuštěni v potřebném počtu jako báňští praktikanti aktuárští do služební praxe, musí však prokázati, že vykonali zkoušku dospělosti na úplné střední škole veřejné neb právem veřejnosti nadané nebo na jiném ústavě vyučovací, který těmto středním školám bude nařízením o předběžném vzdělání pro službu aktuárskou na roveň postaven.

Aktuárští praktikanti báňští vykonávající službu mají postavení státních úředníků.

Aktuárští praktikanti báňští, kteří jednoroční zkušební praxi úspěšně vykonali a odborné zkoušky s dobrým prospěchem se podrobili, jmenují se definitivními báňskými úředníky aktuárskými podle čl. V., § 2, zákona ze dne 7. října 1919, č. 541 Sb. z. a n.

Podrobnější ustanovení o báňské aktuárské zkoušce v odstavci 4. uvedené budou vydána nařízením.

§ 2.

Aktuárští úředníci báňští slují v XI. hodn. tř. báňskými asistenty, v X. hodn. tř. báňskými adjunkty aktuárskými, v IX. hodn. tř. báňskými aktuáry, v VIII. hodn. tř. vrchními báňskými aktuáry a v VII. hodn. tř. báňskými aktuárskými řediteli.

§ 3.

Ministerstvo veřejných prací jest zmocněno, aby do 1 roku, počínajíc od působnosti tohoto zákona, mezi pomocné koncepční úředníky zařadilo na žádost kancelářské úředníky báňských úřadů, kteří vychodili s dobrým prospěchem aspoň nižší střední školu nebo ústav jí na roveň postavený a byli aspoň po 5 let u revírního báňského úřadu nebo báň-

95

VYHLÁŠKA

ministra zahraničních věcí

ze dne 26. června 1975

o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou
o společných státních hranicích

Dne 21. prosince 1973 byla ve Vídni podepsána Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o společných státních hranicích.

Se Smlouvou vyslovilo souhlas Federální shromáždění Československé socialistické republiky a

president republiky ji ratifikoval. Ratifikační listiny byly vyměněny v Praze dne 25. dubna 1975.

Podle svého článku 50 vstoupila Smlouva v platnost dnem 24. června 1975.

České znění Smlouvy se vyhlásuje současně.

Ministr:

Ing. Cháoupek v. r.

SMLOUVA

mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou
o společných státních hranicích

Československá socialistická republika

a

Rakouská republika,

oodeány přáním udržovat i v budoucnu zřetelné státní hranice mezi oběma státy a upravit otázky s tím související, se dohodly uzavřít za tímto účelem smlouvu.

Svými zmocněními jmenovali:

prezident Československé socialistické republiky

p. dr. Karla Komárka,

mimořádného vyslance a zplnomocněného ministra Československé socialistické republiky v Rakouské republice,

spolkový prezident Rakouské republiky

p. dr. Rudolfa Kirchschlägera,

spolkového ministra zahraničních věcí Rakouské republiky,

kteří se po výměně svých plných mocí, jež byly shledány v dobré a náležité formě, dohodli takto:

ČÁST I

Průběh státních hranic

Článek 1

[¹] Průběh státních hranic mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou od trojstátního hraničního bodu smluvního států a Německé spolkové republiky až k hraničnímu bodu XI je, vyjma částí státních hranic upravených v článku 2, určen usneseními, která o tom učinila v letech 1920 až 1923 Rozhraničovací komise na základě

článku 27 bodu 6 a článků 29, 30 a 35 mírové smlouvy podepsané v Saint-Germain-en-Laye dne 10. září 1919, jakož i

části II Smlouvy mezi republikou Československou a republikou Rakouskou o vedení rakousko-československé hranice a některých souvisejících otázkách, uzavřené v Praze dne 10. března 1921.

Tento průběh státních hranic je potvrzen článkem 5 Státní smlouvy ze dne 15. května 1955 o obnovení

nezávislého a demokratického Rakouska podle stavu ze dne 1. ledna 1938.

(2) Na základě vpředu uvedených ustanovení mírové smlouvy podepsané v Saint-Germain-en-Laye a usnesení Rozhraničovací komise je část státních hranic uvedená v odstavci 1 tam, kde byla stanovena Rozhraničovací komisí středními vodními toků, nepohyblivá, to znamená, že je definitivně určena bez ohledu na pozdější změny střednice těchto vodních toků.

Článek 2

(1) Odchylně od ustanovení článku 1 je touto Smlouvou určen průběh státních hranic

1. v hraničním úseku VI (článek 10) od dvojice hraničních znaků 0/1, 0/2 za hraničním bodem VI/6 po hraniční znak 4 za hraničním bodem VI/6 (československá obec Staňkov, okres Jindřichův Hradec, na straně jedné a rakouská městská obec Litschau, politický okres Gmünd, na straně druhé) — příloha 1;
2. v hraničním úseku VI od dvojice hraničních znaků 0/1, 0/2 za hraničním bodem VI/72 po hraniční znak 6 za hraničním bodem VI/72 (československá obec Košťálkov, okres Jindřichův Hradec, na straně jedné a rakouská obec Kautzen, politický okres Waidhofen an der Thaya, na straně druhé) — příloha 2;
3. v hraničním úseku VII od hraničního znaku VII/42 po dvojici hraničních znaků 1a, 1b za hraničním znakem VII/43 (československá obec Vratěnín, okres Znojmo, na straně jedné a rakouská obec Rabesreit, politický okres Waidhofen an der Thaya a rakouská městská obec Drosendorf-Zissersdorf, politický okres Horn, na straně druhé) — příloha 3;
4. v hraničním úseku IX od hraničního bodu 8 za hraničním znakem IX/31 po hraniční znak 2 za hraničním bodem IX/33 a od hraničního bodu 2 za hraničním bodem IX/34 po hraniční znak 0/10 za hraničním bodem IX/34 (československá obec Hrabětice, okres Znojmo, na straně jedné a rakouské obce Neudorf bei Staatz a Wildendörnbach, politický okres Mistelbach, na straně druhé) — příloha 4;
5. v hraničním úseku IX od hraničního znaku 4 za hraničním bodem IX/69 po hraniční bod IX/70 a od hraničního znaku 0/3 za hraničním bodem IX/71 po hraniční bod IX/72 (československá obec Mikulov, okres Břeclav, na straně jedné a rakouská obec Drasenhofen, politický okres Mistelbach, na straně druhé) — příloha 5;
6. v hraničním úseku X od hraničního bodu X po hraniční bod 4 za hraničním bodem X (československá obec Sedlec, okres Břeclav, na straně jedné a rakouská obec Drasenhofen, politický okres Mistelbach, na straně druhé) — příloha 6.

(2) Přílohy 1, 2, 3, 5 a 6 obsahují každá podrobný popis státních hranic, plán státních hranic v měřítku 1:2880, polní náčrty v měřítku 1:500 nebo 1:1000 a seznam souřadnic polygonových bodů. Příloha 4 obsahuje podrobný popis státních hranic, plán státních hranic v měřítku 1:2880 a seznam souřadnic polygonových bodů.

(3) Pozdější změny polohy hraničních toků a hraničních příkopů uvedených v přílohách 1 až 6 nebudou mít žádný vliv na průběh státních hranic.

Článek 3

(1) Od hraničního bodu XI probíhají státní hranice v přímce určené tímto hraničním bodem a hraničním znakem XI ČS až k průsečíku této přímky se střednicí řeky Dyje. Dále sledují až k zaústění řeky Dyje do řeky Moravy střednicí řeky Dyje směrem po proudu až k průsečíku střednice řeky Dyje s přímkou, která je určena polohami hraničních znaků XI/6/1 a XI/6/2, danými v době podpisu této Smlouvy a znázorněnými v plánu státních hranic v měřítku 1:5000 (příloha 7) a v hraniční mapě v měřítku 1:10 000 (příloha 8).

(2) Tam, kde jsou státní hranice určeny střednicí řeky Dyje, jsou pohyblivé, to znamená, že sludiví tuto střednici při povodňových přirozených změnách polohy řeky. Při umělých změnách polohy řeky sledují státní hranice střednicí jen potud, pokud se střednice neodchyluje od hraniční čáry platně bezprostředně před započítáním stavby více než o jednu čtvrtinu šířky koryta pro střední vodu. Smluvní státy rozumějí pod pojmem takových umělých změn pouze stavební opatření, k nimž dojde v rámci Smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o úpravě vodohospodářských otázek na hraničních vodách ze dne 7. prosince 1967. V téže části státních hranic může být průběh hraniční čáry změněn takovými stavebními opatřeními pouze jednou.

(3) Smluvní státy rozumějí pod pojmem střednice řeky Dyje souvislé a plynulé probíhající čáru, která je, pokud to dovozuje její souvislý plynulý průběh, od obou okrajů břehů koryta pro střední vodu stejně vzdálená. Za okraje břehů koryta pro střední vodu se pokládají čáry smáčení břehů řeky — u ostrovů čáry smáčení břehů hlavního ramene — při střední vodě. Střední voda je dána průtokem 45 m³/s, měřeným v profilu vodočtu Bernhardsthal. Za hlavní rameno se pokládá rameno řeky, které vykazuje při střední vodě větší průtok.

(4) Střednice řeky Dyje podle odstavce 3 daná v době podpisu této Smlouvy je znázorněna v plánu státních hranic v měřítku 1:5000 (příloha 7).

Článek 4

(1) Od průsečíku popsaného v článku 3 odstavci 1 druhá veta probíhají státní hranice přímocí až k průsečíku střednice řeky Moravy s přímkou, kterou určují polohy hraničních znaků XI/6/1 a XI/6/2.

dané v době podpisu této Smlouvy a znázorněné v plánu státních hranic v měřítku 1 : 5000 (příloha 7) a v hraniční mapě 1 : 10 000 (příloha 8). Od tohoto průsečíku sledují státní hranice až k zaústění řeky Moravy do řeky Dunaje střední řeky Moravy směrem po proudu až k průsečíku střednice řeky Moravy s přímkou, kterou určuje poloha dvojice hraničních znaků XI/32 daná v době podpisu této Smlouvy a znázorněná v hraniční mapě v měřítku 1 : 10 000 (příloha 8) a v plánech státních hranic v měřítku 1 : 2500 (přílohy 9 a 10).

(2) Tam, kde jsou státní hranice určeny střednicí řeky Moravy, jsou polyhlivé, to znamená, že sledují tuto střednici při povolených přirozených změnách polohy řeky. Při umělých změnách polohy řeky sledují státní hranice střednicí jen potud, pokud se střednice neodchyluje od hraniční čáry platné bezprostředně před započítáním stavby více než o jednu čtvrtinu šířky koryta pro střední vodu. Smluvní státy rozumějí pod pojmem takových umělých změn pouze stavební opatření, k nimž dojde v rámci Smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o úpravě vodohospodářských otázek na hraničních vodách ze dne 7. prosince 1967. V téže části státních hranic může být průběh hraniční čáry změněn takovými stavebními opatřeními pouze jednou.

(3) Smluvní státy rozumějí pod pojmem střednice řeky Moravy souvisle a plynule probíhající čáru, která je, pokud to dovoluje její souvislý plynulý průběh, od obou okrajů břehů koryta pro střední vodu stejně vzdálena. U regulovaného břehu platí za okraj břehu koryta pro střední vodu průběh vodící hrany koruny záhozu břehového opevnění nebo směrné stavby (dále „berma“), pokud neexistuje souvislá berma, platí myšlená souvislá spojnice mezi přilehlými bermami. U neregulovaného břehu platí za okraj břehu koryta pro střední vodu čára smáčení břehu při stavu vody, který odpovídá výši protilehlé bermy, pokud protilehlá berma neexistuje, odpovídá výši odvozené z berm přilehlých.

(4) Střednice řeky Moravy podle odstavce 3, daná v době podpisu této Smlouvy, je znázorněna v hraniční mapě v měřítku 1 : 10 000 (příloha 8) a mimo to pro část státních hranic od dvojice hraničních znaků XI/19 až k zaústění řeky Moravy do řeky Dunaje plánem státních hranic v měřítku 1 : 2500 (příloha 9).

Článek 5

(1) Od průsečíku popsaného v článku 4 odstavci 1 druhá věta probíhají státní hranice přímočaře až k průsečíku střednice hlavního plavebního koryta řeky Dunaje s přímkou, kterou určují polohy hraničních znaků XI/32 ČS a P 1 Ú dané v době podpisu této Smlouvy a znázorněné v hraniční mapě v měřítku 1 : 10 000 (příloha 8) a v plánech státních hranic v měřítku 1 : 2500 (přílohy 9 a 10). Od tohoto průsečíku státní hranice sledují střednicí

hlavního plavebního koryta řeky Dunaje (článek 6) až k průsečíku této střednice s přímkou určenou hraničním znakem XI/33 a hraničním bodem XII. Potom probíhají v této přímce až k hraničnímu bodu XII.

(2) Tam, kde jsou státní hranice určeny střednicí hlavního plavebního koryta řeky Dunaje, jsou polyhlivé, to znamená, že sledují tuto střednici při povolených přirozených změnách hlavního plavebního koryta. Při umělých změnách hlavního plavebního koryta sledují státní hranice tuto střednici jen potud, pokud se střednice neodchyluje více než o 100 m od hraniční čáry, která se podle článku 25 zjistí před zahájením stavby a znázorní v měřítku 1 : 2500, a pokud zůstává uvnitř okrajů břehů řeky Dunaje daných v době podpisu této Smlouvy a znázorněných v plánu státních hranic v měřítku 1 : 2500 (příloha 10). Smluvní státy rozumějí pod pojmem takových umělých změn pouze stavební opatření, k nimž dojde v rámci Smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o úpravě vodohospodářských otázek na hraničních vodách ze dne 7. prosince 1967.

(3) Smluvní státy rozumějí pod pojmem střednice hlavního plavebního koryta řeky Dunaje souvisle a plynule probíhající čáru složenou z přímek a kruhových oblouků, pokud možno stejně vzdálenou od obou čar ohraničujících hlavní plavební koryto. Poloměry kruhových oblouků nemají být voleny pokud možno menší než 800 m.

(4) Střednice hlavního plavebního koryta řeky Dunaje podle odstavce 3 daná v době podpisu této Smlouvy je znázorněna v plánu státních hranic v měřítku 1 : 2500 (příloha 10).

Článek 6

(1) Smluvní státy rozumějí pod pojmem „hlavní plavební koryto“ podle článku 5 tu část řečiště nejméně 100 m širokou, ohraničenou souvisle probíhajícími čarami a používanou velkoplavbou za malé vody, která má při „étage navigable“ (plavební malá voda), zjištěné naposledy Dunajskou komisí, průběžnou minimální plavební hloubku 2,50 m.

(2) Tam, kde se vyskytuje udaná průběžná minimální plavební hloubka 2,50 m pouze v šířce menší než 100 m nebo se nevyskytuje vůbec, platí za hlavní plavební koryto ta část řečiště používaná velkoplavbou při malé vodě a ohraničená souvisle probíhajícími čarami, která při plavební malé vodě (odstavec 1) vykazuje v šířce 100 m největší hloubky.

(3) Na přechodech z částí hlavního plavebního koryta uvedených v odstavci 1 do částí hlavního plavebního koryta uvedených v odstavci 2, nebo obráceně, se hlavní plavební koryto zjistí tak, že se ohraničující čáry přechodů spojí souvisle a plynule probíhajícími čarami. Tyto přechody je třeba umístit do částí hlavního plavebního koryta uvedených v odstavci 1 a nesmějí být delší než 300 m.

Článek 7

Od hraničního bodu XII až k hraničnímu bodu XII/14 je průběh státních hranic určen usneseními, která o tom učinila Rozhraničovací komise uvedená v článku 1 odstavci 1, v letech 1920 až 1923 na základě článku 27 bodu 6, jakož i článků 29, 30 a 35 mírové smlouvy podepsané v Saint-Germain-en-Laye dne 10. září 1919 a potvrzen článkem 5 Státní smlouvy ze dne 15. května 1955 o obnovení nezávislého a demokratického Rakouska podle stavu ze dne 1. ledna 1938.

Článek 8

Od hraničního bodu XII/14 až k trojstátnímu hraničnímu bodu smluvních států a Maďarské lidové republiky je průběh státních hranic určen usneseními, která o tom učinila Rozhraničovací komise v roce 1922 na základě článku 27 bodu 5, jakož i článků 29, 30 a 35 mírové smlouvy podepsané v Saint-Germain-en-Laye dne 10. září 1919, a potvrzen článkem 5 Státní smlouvy ze dne 15. května 1955 o obnovení nezávislého a demokratického Rakouska podle stavu ze dne 1. ledna 1938.

Článek 9

Státní hranice ochrání výsostná území smluvních států jak na zemském povrchu, tak svislým směrem ve vzdušném prostoru i pod zemským povrchem. Tato zásada platí zejména také pro průběh státních hranic v nadzemních i podzemních zařízeních všeho druhu.

Článek 10

Státní hranice jsou nadále rozděleny na hraniční úseky I až XII stanovené Rozhraničovací komisí uvedenou v článku 1 odstavci 1. Část státních hranic uvedená v článku 8, o kterou byly prodlouženy československo-rakouské státní hranice v důsledku úprav státních hranic provedených mezi Československem a Maďarskem podle článku 1 bodu 4 písmeno c) mírové smlouvy s Maďarskem podepsané v Paříži dne 10. února 1947, je zahrnuta do hraničního úseku XII.

Článek 11

⁽¹⁾ Státní hranice jsou v částech, kde to dovozuje místní situace, zpravidla vyznačeny přímo, to je hraničními znaky osazenými v hraniční čáře. Všechny ostatní části jsou vyznačeny nepřímo hraničními znaky osazenými zpravidla zdvojeně nebo střídavě mimo hraniční čáru.

⁽²⁾ Mezi přímo vyznačenými hraničními body probíhají státní hranice v matematicky určených čarách, které jsou zpravidla přímé nebo lomené.

⁽³⁾ Mezi nepřímo vyznačenými hraničními body probíhají státní hranice v matematicky určených nebo jen v plynulých čarách.

Článek 12

Státní hranice mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou jsou v době podpisu této Smlouvy vyznačeny těmito hraničními znaky:

- a) kulatým sloupem na trojstátním hraničním bodu smluvních států a Německé spolkové republiky;
- b) základními hraničními mezníky na počátku ostatních hraničních úseků;
- c) hlavními, mezilehlými nebo doplňkovými hraničními mezníky uvnitř hraničních úseků podle důležitosti hraničních bodů, dřevěnými kůly ve zvláštních výjimečných případech;
- d) trojbokým jehlanem na trojstátním hraničním bodu smluvních států a Maďarské lidové republiky.

Článek 13

Pokud dojde na vodních tocích uvedených v článcích 1 až 4 k náhlým přirozeným změnám, postarají se smluvní státy v rámci Smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o úpravě vodohospodářských otázek na hraničních vodách ze dne 7. prosince 1967, pokud tomu nebrání podstatné vodohospodářské zájmy nebo ekonomické důvody, o to, aby střednice těchto vodních toků byla podle možnosti znovu uvedena do polohy shodné s hraniční čarou podle této Smlouvy o společných státních hranicích.

ČÁST II

Ustanovení o přechodu částí území se zřetelem k úpravám hraničních toků

Článek 14

⁽¹⁾ Podle článku 4 odstavce 1 připadají části výsostného území Československé socialistické republiky v oblasti průpíchů řeky Moravy IV, VI, X, XII, XIII, XIV, XV a XVI a celkové výměře 164,80 ha, znázorněné v plánu v měřítku 1 : 2500 (příloha 11) k výsostnému území Rakouské republiky. Nemovitosti, včetně staveb, zařízení a porostů, nacházející se na těchto částech území přecházejí do vlastnictví Rakouské republiky (Spolku).

⁽²⁾ Podle článku 4 odstavce 1 připadají části výsostného území Rakouské republiky v oblasti průpíchů řeky Moravy II, III, V, VII, IX, XI, XVI, XVII a XVIII o celkové výměře 148,27 ha, znázorněné v plánu v měřítku 1 : 2500 (příloha 11) k výsostnému území Československé socialistické republiky. Nemovitosti, včetně staveb, zařízení a porostů, nacházející se na těchto částech území, přecházejí do vlastnictví Československé socialistické republiky.

Článek 15

[¹] Podle článku 2 odstavce 1 připadají k výsostnému území Rakouské republiky tyto části výsostného území Československé socialistické republiky:

v případě uvedeném pod číslem 1 citovaného ustanovení Smlouvy částí území o celkové výměře 220 m², znázorněné v plánu v měřítku 1 : 500 (příloha 12);

v případě uvedeném pod číslem 2 částí území o celkové výměře 1024 m², znázorněné v plánu v měřítku 1 : 500 (příloha 13);

v případě uvedeném pod číslem 3 částí území o celkové výměře 2682 m², znázorněné v plánu v měřítku 1 : 1000 (příloha 14);

v případě uvedeném pod číslem 5 částí území o celkové výměře 722 m², znázorněné v plánu v měřítku 1 : 500 (příloha 16);

v případě uvedeném pod číslem 6 částí území o celkové výměře 174 m², znázorněné v plánu v měřítku 1 : 500 (příloha 17).

Nemovitosti, včetně staveb, zařízení a porostů, nacházející se na těchto částech území přecházejí do vlastnictví Rakouské republiky (Spolku).

[²] Podle článku 2 odstavce 1 připadají k výsostnému území Československé socialistické republiky tyto části výsostného území Rakouské republiky:

v případě uvedeném pod číslem 1 citovaného ustanovení Smlouvy částí území o celkové výměře 191 m², znázorněné v plánu v měřítku 1 : 500 (příloha 12);

v případě uvedeném pod číslem 2 částí území o celkové výměře 1309 m², znázorněné v plánu v měřítku 1 : 500 (příloha 13);

v případě uvedeném pod číslem 3 částí území o celkové výměře 2600 m², znázorněné v plánu v měřítku 1 : 1000 (příloha 14);

v případě uvedeném pod číslem 4 částí území o celkové výměře 165 400 m², znázorněné v plánu v měřítku 1 : 2880 (příloha 15);

v případě uvedeném pod číslem 5 částí území o celkové výměře 566 m², znázorněné v plánu v měřítku 1 : 500 (příloha 16);

v případě uvedeném pod číslem 6 částí území o celkové výměře 56 m², znázorněné v plánu v měřítku 1 : 500 (příloha 17).

Nemovitosti, včetně staveb, zařízení a porostů, nacházející se na těchto částech území, přecházejí do vlastnictví Československé socialistické republiky.

Článek 16

Převodem vlastnictví podle článků 14 a 15 zanikají, pokud není dohodnuto jinak, všechna veřejná a soukromá práva k převáděným nemovitostem.

Článek 17

[¹] V případě, že budou převodem vlastnictví podle článků 14 a 15 poškozeny ve svých právech k převáděným nemovitostem třetí osoby, poskytne smluvní stát, na jehož výsostném území se nemovitosti před převodem vlastnictví nalézají, těmto třetím osobám přiměřenou náhradu; vůči smluvnímu státu, do jehož vlastnictví nemovitosti přejdou, nemohou třetí osoby uplatňovat žádné nároky.

[²] Smluvní státy odstraní před vstupem této Smlouvy v platnost všechna zařízení vytvořená na nemovitostech uvedených v článcích 14 a 15 a mající vztah k státním hranicím, pokud neslouží k vyměřování a vyznačování státních hranic.

ČÁST III

Vyměřování a vyznačování státních hranic

Článek 18

[¹] Smluvní státy se zavazují, že vyměřováním a vyznačováním státních hranic budou pečovat o to, aby byl průběh státních hranic vždy zřetelný a zajištěný.

[²] Na části státních hranic na řece Moravě (článek 4) od dvojice hraničních znaků XI, 19 až k zaústění řeky Moravy do řeky Dunaje se na tabuli u každého hraničního znaku zřetelně vyznačí podle výsledků posledního zaměření vzdálenost hraničního znaku od čáry státních hranic.

[³] Na části státních hranic na řece Dunaji (článek 5) jsou hraničními znaky dvojice profilových kamenů osazených na březích. Na každém profilovém kameni se zřetelně vyznačí podle výsledků posledního zaměření jeho vzdálenost od čáry státních hranic.

Článek 19

[¹] Smluvní státy poskytnou na své náklady, bez ohledu na hraniční úseky, potřebné měřické odborníky pro vyměřování a vyznačování státních hranic.

[²] Při dodržení ustanovení odstavců 4 a 5 a článku 20 poskytne na vlastní náklady potřebný materiál, pracovní síly, vozidla, plavidla a nářadí (stroje, nástroje, měřicí přístroje apod.)

a) Rakouská republika pro hraniční úseky I, III, IV, VI, X, XII a v hraničním úseku XI pro pravý břeh řeky Dyje, Moravy a Dunaje;

b) Československá socialistická republika pro hraniční úseky II, V, VII, VIII, IX a v hraničním úseku XI pro levý břeh řeky Dyje, Moravy a Dunaje.

[³] Od použití ustanovení odstavce 2 lze upustit po vzájemné dohodě, vyžadující to důvody hospodárnosti nebo účelnosti. Přitom je žádoucí, aby se obě strany snažily o vyrovnání poskytnutých prací, výkonů a materiálu, pokud možno v naturální formě.

[4] Budou-li stavebními opatřeními na státních hranicích, zejména regulací vodních toků nebo stavbou silnic a cest poškozeny, zničeny nebo odstraněny hraniční znaky, učiní smluvní státy nezavisle na ustanovení odstavce 2 příslušná opatření, pokud jde o poskytnutí materiálu a potřebných pracovních sil, vozidel, plavidel a nářadí.

[5] Dále smluvní státy učiní zvláštní opatření, jestliže v hraničním úseku XI bude třeba vyměřit nebo vyznačit průběh státních hranic na mostech nebo jiných viditelných stavbách nacházejících se ve vodních tocích. Totéž platí o opatřeních uvedených v článcích 24 a 25.

Článek 20

Poškodil-li či zničil-li státní občan jednoho z obou smluvních států hraniční znak, nese tento smluvní stát, bez ohledu na případné ručení škůdce nebo jiné osoby třetí, veškeré náklady na opravu nebo obnovení. Pokud smluvní stát, mající podle první věty povinnost nést náklady, poskytne náhrady za opravení nebo obnovení hraničního znaku, přecházejí na něj nároky, které z důvodů poškození nebo zničení hraničního znaku přísluší druhému smluvnímu státu vůči škůdci nebo jiné třetí osobě.

Článek 21

Osoby uvedené v článku 19 odstavcích 1 a 2 nesmějí být po dobu své činnosti vykonávané podle této Smlouvy na výsostném území druhého smluvního státu ozbrojeny a musí být státními občany pouze toho smluvního státu, který je vysílá. Pokud jsou tyto osoby příslušníky vojensky organizovaných složek, smějí tuto činnost vykonávat ve stejnojmenné své složky.

Článek 22

[1] Smluvní státy bez ohledu na ustanovení článku 23 společně přezkoušejí každých deset letů hraniční znaky a zajistí odstranění zjištěných nedostatků.

[2] První společné přezkoušení hraničních znaků bude zahájeno nejpozději dva roky po vstupu v platnost této Smlouvy.

Článek 23

[1] Vyžádá-li si to nezbytné zřejmost průběhu státních hranic, učiní smluvní státy i mimo pravidelná společná přezkoušení hraničních znaků (článek 22) opatření potřebná k zaměření a vyznačení průběhu státních hranic.

[2] Prohlásí-li jeden smluvní stát, že byl přemístěn hraniční znak, přezkoumají smluvní státy i mimo pravidelné společné přezkoušení hraničních znaků jeho polohu a v případě potřeby přemístí hraniční znak na správné místo. O výsledku přezkoušení polohy hraničního znaku se vyhotoví zápis a podle potřeby i doplňovací polní náčrt (článek 39).

Článek 24

[1] Při pravidelném společném přezkoušení hraničních znaků (článek 22) se bez ohledu na ustanovení odstavce 2 zjistí, zda se vodní toky, v nichž nebo v jejich blízkosti byla stanovena čára státních hranic, od posledního společného pravidelného přezkoušení hraničních znaků co do své polohy změnily; v případě potřeby se o tom vyhotoví zápisy a doplňovací polní náčrty (článek 39).

[2] Při pravidelném společném přezkoušení hraničních znaků se znovu určí hlavní plavební koryto řeky Dunaje (článek 6) na základě snímkování dna řečiště, které provedou společně oba smluvní státy, a znázorní se v plánu v měřítku 1:2500. S přihlédnutím k ustanovení článku 5 odstavce 2 se čára státních hranic stanoví společně a znázorní se v plánu.

[3] Dojde-li k náhlé přirozené změně polohy vodního toku, v němž nebo v jeho blízkosti byla stanovena čára státních hranic, provedou smluvní státy na žádost jednoho ze smluvních států i mimo pravidelné společné přezkoušení hraničních znaků společně opatření podle odstavce 1 nebo odstavce 2.

[4] Dojde-li na základě Smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o úpravě vodohospodářských otázek na hraničních vodách ze dne 7. prosince 1967 k úpravě vodního toku, v němž nebo v jeho blízkosti byla stanovena čára státních hranic, zjistí smluvní státy po ukončení úpravy i mimo pravidelné společné přezkoušení hraničních znaků, zda se úpravou poloha tohoto vodního toku změnila; v případě potřeby se o tom vyhotoví zápis a doplňovací polní náčrty.

Článek 25

[1] Jestliže budou stavebními opatřeními způsobeny umělé změny střednice řeky Dyje nebo řeky Moravy, určí se společně před těmito opatřeními v daném prostoru na základě vyměření čára státních hranic platná bezprostředně před zahájením stavby.

[2] Jestliže stavebními opatřeními budou způsobeny umělé změny střednice hlavního plavebního koryta řeky Dunaje, zjistí se znovu před těmito opatřeními v daném prostoru na základě snímkování dna řečiště, které provedou společně oba smluvní státy, střednice hlavního plavebního koryta řeky Dunaje a znázorní se v plánu v měřítku 1:2500. S přihlédnutím k ustanovení článku 5 odstavce 2 se čára státních hranic stanoví společně a znázorní se v plánu.

Článek 26

[1] Tvar, rozměry, materiál, vzhled a označení hraničních znaků v částech státních hranic, které jsou uvedeny v článcích 1, 7 a 8, byly stanoveny Rozhraničovací komisí. Od tohoto ustanovení se lze odchýlit po vzájemné dohodě, pokud je to účelné.

(2) Tvar, rozměry, materiál, vzhled a označení hraničních znaků v částech státních hranic, které jsou uvedeny v člancích 2 až 5, mohou být po vzájemné dohodě rovněž změněny, pokud je to účelné.

(3) Právě tak lze, kde je to zapotřebí, osadit další hraniční znaky, přemístit ohrožené hraniční znaky na bezpečná místa a pozměnit přímé vyznačení čáry státních hranic na nepřímé nebo naopak.

Článek 27

Práce podle této Smlouvy, které jsou spojeny s vyměřováním, musí být prováděny pod společným vedením měřických odborníků obou smluvních států.

Článek 28

Bude-li třeba obnovit trojstátní hraniční znak, dohodnou se o tom smluvní státy se zúčastněným třetím státem.

Článek 29

(1) Smluvní státy se postarají o to, aby majitelé pozemků a zařízení všeho druhu, které leží na státních hranicích nebo v jejich blízkosti, jakož i jiní oprávnění uživatelé takovýchto pozemků nebo zařízení strpěli práce potřebné k vyměřování a k vyznačování státních hranic, zejména osazování nebo umísťování hraničních znaků a měřických značek, jakož i dopravu potřebného materiálu s tím spojenou. Tento závazek platí též pro všechny fyzické a právnické osoby, které jsou oprávněny k vyhledávání nebo dobývání nerostného bohatství. Při vyměřovacích a vyznačovacích pracích na státních hranicích je nutno dbát toho, aby byly co nejvíce šetřeny veřejné a soukromé zájmy.

(2) Nároky osob uvedených v odstavci 1 na náhradu se řídí právem smluvního státu, na jehož výsostném území pozemky nebo zařízení leží. Nároky na náhradu vůči druhému smluvnímu státu jsou vyloučeny.

Článek 30

(1) Smluvní státy se zavazují, že budou udržovat a v případě potřeby zřizovat stabilizační trigonometrických a polygonových bodů nutných k vyměřování státních hranic. Dále se zavazují, bude-li to zapotřebí, obnovovat signalizační těchto bodů. Tyto body mohou být při vyměřovacích pracích použity osobami obou smluvních států uvedenými v článku 19 odstavci 1.

(2) Opatření podle odstavce 1 provede ten smluvní stát, na jehož výsostném území jsou trigonometrické a polygonové body umístěny; jsou-li tyto body na hraniční čáře, platí pro tato opatření ustanovení článku 19 odstavců 2 až 5.

(3) Smluvní státy poskytnou Stálé československo-rakouské hraniční komisi (článek 35) pro její potřebu výsledky měření a výpočtů týkající se bodů uvedených v odstavci 1.

ČÁST IV

Ochrana a udržování vyznačení státních hranic

Článek 31

Smluvní státy budou vhodnými opatřeními chránit hraniční znaky, měřické značky a jiná zařízení sloužící k vyznačení státních hranic před přemístěním, zničením, poškozením a používáním v rozporu s jejich účelem.

Článek 32

(1) Smluvní státy se postarají o to, aby na jejich výsostném území byl podél suché části hraniční čáry udržován volný pruh o šířce 1 m a kolem každého hraničního znaku osazeného mimo hraniční čáru (nepřímé vyznačení) volná kruhová plocha o poloměru 1 m, neporostlé stromy a keři. To platí i pro jiné porosty zhoršující viditelnost hraničních znaků. Tato ustanovení se však nevztahují na ochranné porosty a chráněné lesy.

(2) Nároky na náhradu vyplývající z opatření provedených podle odstavce 1 se řídí právem smluvního státu, na jehož výsostném území byla opatření provedena. Nároky na náhradu vůči druhému smluvnímu státu jsou vyloučeny.

Článek 33

(1) Na částech území uvedených v článku 32 nesmějí být budována nijaká zařízení. To se však netýká zařízení sloužících veřejnému provozu, odstavování na hraničních přechodech nebo ochraně státních hranic, jakož i vedení všeho druhu, která přetínají státní hranice v úhlu větším než 45° a menším než 135°.

(2) Jestliže jakákoli zařízení existující ke dni vstupu v platnost této Smlouvy budou v této nebo pozdější době zcela zpusťlá, zničena nebo zrušena, bude třeba je odstranit.

Článek 34

(1) V čáře státních hranic nesmějí být umístěna žádná označení vlastnictví. Ohraničení přílehlých pozemků lze vyznačit jen směrovníky, které musí být vzdáleny nejméně 3 m od čáry státních hranic.

(2) V případě, že by měly být prováděny práce k vyhledávání nebo dobývání nerostného bohatství uvnitř pruhu 50 m po obou stranách státních hranic, stanoví smluvní státy společně nutná opatření k zajištění průběhu státních hranic.

ČÁST V

Stálá československo-rakouská hraniční komise

Článek 35

(1) K provádění úkolů uvedených v člancích 18 a 19, jakož i v člancích 22 až 27 se zřizuje Stálá československo-rakouská hraniční komise (dále jen „Komise“).

(2) Komise se skládá z československé a ruské delegace, každé o třech členech. Smluvní státy jmenují členy svých delegací a pro případ potřeby náhradníky. Smluvní státy mohou přizvat podle své potřeby experty a pomocné síly.

(3) Smluvní státy určí z jimi jmenovaných členů předsedy svých delegací a z dalších členů nebo náhradníků jednoho zástupce předsedy. Předsedové a jejich zástupci jsou oprávněni vstupovat spolu v přímý styk.

(4) Smluvní státy hradí náklady na jimi jmenované členy a náhradníky včetně nákladů na jimi přizvané experty a pomocné síly. Ostatní náklady vzniklé v souvislosti s činností Komise hradí smluvní státy, pokud není dohodnuto jinak, rovným dílem.

Článek 36

Komisi přísluší zejména:

- a) stanovit pracovní plán a způsob provádění vyměřování a vyznačování státních hranic a řídit a kontrolovat provádění těchto prací;
- b) rozhodovat na základě ustanovení článku 19 odstavce 3 o výjimkách z ustanovení článku 19 odstavce 2 a dohodnout podle článku 19 odstavců 4 a 5 poskytnutí materiálu a potřebných pracovních sil, vozidel, plavidel a nářadí;
- c) stanovit směrnice pro vyměřování a vyznačování státních hranic, jakož i vzory podkladů k doplňování měřických údajů o státních hranicích;
- d) přezkušovat a schvalovat zápisy a doplňovací polní náčrtý vyhotovené měřickými odborníky (článek 39 odstavec 1);
- e) rozhodovat o opatřeních podle článku 26;
- f) vést evidenci podle článku 39 odstavce 2.

Článek 37

(1) Komise není oprávněna měnit průběh státních hranic.

(2) Komise může v případě potřeby předkládat příslušným úřadům smluvních států návrhy na změny státních hranic.

Článek 38

Zjistí-li Komise nesrovnalosti v měřických údajích schválených Rozhraničovací komisemi (článek 1 odstavec 1 a článek 8) nebo v přílohách 1 až 10 této Smlouvy, objasní tyto nesrovnalosti tak, že vezme v úvahu všechny podklady použité k sestavení měřických údajů. Nelze-li nesrovnalosti objasnit jen z těchto podkladů, je třeba vzít v úvahu také zjištění na místě.

Článek 39

(1) O každé změně nebo doplnění vyznačení státních hranic, o nichž Komise rozhodla, a o všech

jejich zjištěních podle článku 38 se sepiší zápisy ve dvou vyhotoveních, obě v jazycích smluvních států, a pokud je třeba, vyhotoví se doplňovací polní náčrtý.

(2) Komise povede účelným způsobem v evidenci:

- a) změny, doplňky a zjištění uvedené v odstavci 1;
- b) opatření, která učinila podle článku 23 odstavce 2 a článků 24 a 25;
- c) souřadnice, které zjistila pro nevyznačené lomové body čáry státních hranic;
- d) změny a doplňky vyznačení státních hranic, k nimž došlo po vzájemné dohodě před vstupem této Smlouvy v platnost, jakož i zjištění ve smyslu článku 38.

(3) O vyhotovování a rozmnožování doplňovacích polních náčrtů, jakož i o vedení evidencí podle odstavce 2 platí přiměřeně ustanovení článku 19, pokud Komise z důvodů zjednodušení postupu a úspornosti nerozhodne jinak.

Článek 40

(1) Komise se schází k zasedáním nebo prohlídkám státních hranic, jestliže se obě delegace na tom dohodnou, nebo jestliže o to požádá jeden ze smluvních států diplomatickou cestou.

(2) Komise se schází ke svým zasedáním, není-li dohodnuto jinak, střídavě na výstavních územích smluvních států.

Článek 41

(1) Zasedání Komise řídí předseda delegace smluvního státu, na jehož výstavním území se zasedání koná. Jednání Komise se vedou v jazycích smluvních států. Prohlídky státních hranic (článek 40) řídí předsedové delegací ve vzájemné dohodě.

(2) O každém zasedání a o každé prohlídce státních hranic sepiše Komise zápis ve dvou vyhotoveních, obě v jazycích smluvních států. Zápis podepíší přítomní členové obou delegací.

(3) Delegace Komise používají pečetidlo a razítko se znakem svého státu, názvem Komise a označením delegace.

Článek 42

(1) K rozhodnutí Komise je potřeba shody obou delegací. Rozhodnutí Komise se stává právně závazným po svém schválení v souladu s vnitrostátními předpisy smluvních států. Předsedové delegací se vzájemně uvědomí o výsledku vnitrostátního schvalovacího řízení.

(2) Nemohou-li se delegace shodnout, podají o tom svým vládám zprávu s vysvětlením stavu věci a poukazem na rozdílnost názorů. Smluvní státy budou usilovat o řešení sporných záležitostí ve vzájemné shodě.

ČÁST VI

Překračování státních hranic

Článek 43

⁽¹⁾ Smluvní státy vybaví osoby, které pověřují podle článku 19 nebo článku 35 prováděním úkolů a prací vyplývajících z této Smlouvy, průkazem pro překračování státních hranic (hraniční průkaz) podle vzorů uvedených v příloze 18; v Československé socialistické republice vydává hraniční průkazy federální ministerstvo vnitra, v Rakouské republice spolkové ministerstvo vnitra.

⁽²⁾ Hraniční průkazy mohou být vydávány s dobou platnosti až na pět let a nabývají platnosti vidováním úřadem druhého smluvního státu příslušným pro vydávání hraničních průkazů. Hraniční průkazy se vidují na dobu jejich platnosti. Vydávání a vidování hraničních průkazů nepodléhá poplatkům ani správním dávkám.

⁽³⁾ Smluvní státy jsou oprávněny vidování hraničních průkazů odepřít nebo již provedené vidování odvolat. Vidování hraničního průkazu je třeba odepřít nebo již provedené vidování neprodleně odvolat, jestliže držitel hraničního průkazu je na výsočním území smluvního státu, jehož úřad by měl provést nebo již provedl vidování jeho hraničního průkazu, podezřelý z trestného činu nebo podléhá trestnímu stíhání nebo výkonu trestu. Smluvní státy nesmějí držitele hraničních průkazů, u nichž bylo vidování odvoláno, považovat již prováděním žádných úkolů a prací vyplývajících z této Smlouvy a musí jim průkazy neprodleně odejmout.

Článek 44

⁽¹⁾ Držitelé hraničních průkazů uvedených v článku 43 jsou oprávněni překračovat státní hranice za účelem provádění úkolů a prací vyplývajících z této Smlouvy také mimo hraniční přechody určené pro veřejný cestovní ruch a zdržovat se na výsočním území druhého smluvního státu v potřebné vzdálenosti od státních hranic: na výsočním území druhého smluvního státu ve vzdálenosti více než 100 m od státních hranic — v době od západu do východu slunce bez zřetele na vzdálenost od státních hranic — smějí však vstoupit a zdržovat se tam jen v přítomnosti člena nebo náhradníka delegace, nebo měřického odborníka podle článku 19 odstavce 1 nebo pohraničního orgánu nebo vojenské osoby druhého smluvního státu.

⁽²⁾ Předseda jedné delegace je povinen předem oznámit zamýšlené překročení státních hranic držiteli hraničních průkazů svého smluvního státu předsedovi druhé delegace s uvedením místa, doby a účelu překročení státních hranic, jakož i délky činnosti na výsočním území druhého smluvního státu. Toto oznámení je třeba učinit nejpozději 48 hodin před zamýšleným překročením státních hranic. Způsob oznamování stanoví Komise. Potrvá-li tato činnost bez přerušení déle než jeden den, nebudou všechna další k tomu potřebná překročení

státních hranic již zvláště oznamována. Dojde-li k přerušení činnosti delšímu než sedm dní, musí být její pokračování předsedovi druhé delegace znovu oznámeno.

⁽³⁾ Oznámení podle odstavce 2 není zapotřebí, jestliže zahájení a místo činnosti byly přesně stanoveny Komisí.

⁽⁴⁾ Smluvní státy jsou povinny o činnosti vyplývající z této Smlouvy a s tím spojeným překračováním státních hranic předem vyrozumět své příslušné pohraniční kontrolní orgány.

⁽⁵⁾ Držitelé hraničních průkazů uvedených v článku 43 jsou povinni je předložit na požádání orgánům smluvních států uvedeným v odstavci 1.

⁽⁶⁾ Hraniční průkazy budou po uplynutí doby své platnosti neprodleně vráceny úřadu, který je vydal.

Článek 45

⁽¹⁾ Držitelé hraničních průkazů uvedených v článku 43 nesmějí být na výsočním území druhého smluvního státu zatčeni nebo zadrženi pro výkon úkolů nebo prací, kterými jsou pověřeni podle této Smlouvy; předměty nutné pro jejich osobní potřebu, jakož i materiál, vozidla, plavidla, nářadí (stroje, nástroje, měřicí přístroje apod.), podklady, doklady a razítka, které mají s sebou, nesmějí být zabaveny.

⁽²⁾ Smluvní státy se zavazují postarat se o osobní ochranu a fyzickou bezpečnost držitelů hraničních průkazů uvedených v článku 43, jakož i o nedotknutelnost jejich podkladů, dokladů a razítek, které mají s sebou pro výkon své činnosti.

⁽³⁾ Bude-li držitel hraničního průkazu vydán jako jedním ze smluvních států podle článku 43 při výkonu úkolů a prací, kterými byl pověřen podle této Smlouvy, v důsledku nehody způsobené opatřeními druhého smluvního státu týkajícími se státních hranic usmrcen nebo zraněn nebo bude-li věc, kterou má s sebou, poškozena nebo zničena, poskytne náhradu plné škody oprávněnému smluvní stát, který vydal hraniční průkaz, pokud poškozený nezavinil nehodu úmyslně nebo hrubou nedbalostí; všechny ostatní otázky náhrady škody se řídí právem tohoto smluvního státu.

⁽⁴⁾ Bude-li vůči jednomu ze smluvních států uplatněn nárok podle odstavce 3, vyrozumí o tom diplomatickou cestou druhý smluvní stát spolu s předáním podkladů, které má k dispozici. Druhý smluvní stát provede potřebná šetření a sdělí k tomu stejnou cestou v přiměřené lhůtě své stanovisko.

⁽⁵⁾ Pokud smluvní stát poskytl podle odstavce 3 náhradu škody, odškodní ho druhý smluvní stát. Také za jiná plnění, která poskytl jeden smluvní stát v souvislosti s nehodou na základě právního nároku, mu poskytne druhý smluvní stát náhradu za předpokladu, že poškozený nezavinil nehodu úmyslně nebo hrubou nedbalostí.

Článek 46

[¹] Materiál k provádění úkolů a prací vyplývajících z této Smlouvy převážený z výsostného území jednoho smluvního státu na výsostné území druhého smluvního státu je osvobozen od všech dovozních a vývozních poplatků.

[²] Vozidla, plavidla a nářadí (stroje, nástroje, měřicí přístroje apod.) nepodléhají dovozním a vývozním poplatkům za předpokladu, že budou nejpozději do měsíce po provedení úkolů a prací vyvezeny zpět; odpadá přitom i složení jistoty. Pokud takové zboží nebylo vyvezeno zpět, nutno zaplatit poplatky, ledaže se zpětný vývoz neuskutečnil pro úplné opotřebení nebo zánik zboží.

[³] Osoby uvedené v člancích 19 a 35 mohou vzít s sebou pro svou osobní potřebu cestovní potřeby včetně potravin, nápojů, léků a tabákových výrobků bez dovozních a vývozních poplatků v množství přiměřeném délce pobytu na výsostném území druhého smluvního státu.

[⁴] Zboží, které podle odstavců 1, 2 a 3 poplatkům nepodléhá, je osvobozeno od dovozních a vývozních zákazů a omezení.

[⁵] Smluvní státy vzájemně zajistí pro dovoz, vývoz a průvoz zboží potřebného k provedení úkolů a prací vyplývajících z této Smlouvy úlevy při celním projednávání a dohledu. Zejména může být upuštěno od vystavování celních dokladů.

ČÁST VII

Závěrečná ustanovení

Článek 47

[¹] Rozdílnosti názorů týkající se provádění nebo výkladu této Smlouvy budou řešeny příslušnými místy smluvních států.

[²] Jestliže nebude možno vyřešit rozdílnost názorů tímto způsobem, bude předložena na požádání jednoho smluvního státu rozhodčímu soudu.

[³] Rozhodčí soud bude ustaven ad hoc tak, že smluvní státy určí do tří měsíců poté, kdy jeden z nich oznámil svůj úmysl obrátit se na rozhodčí soud, ze svých státních občanů po jednom rozhodci, a že se takto určení rozhodci dohodnou na příslušníku třetího státu jako na předsedovi. Nedojde-li k dohodě o předsedovi do šesti měsíců poté, kdy jeden smluvní stát oznámil svůj úmysl obrátit se na rozhodčí soud, a nebude-li dohodnuto jinak, platí pro určení předsedy příslušná ustanovení článku 45 Úmluvy o pokojném řešení mezinárodních sporů ze dne 18. října 1907.

[⁴] Rozhodčí soud rozhoduje podle této Smlouvy, jakož i podle mezinárodního obyčejového práva a obecně uznávaných právních zásad.

[⁵] Rozhodčí soud rozhoduje většinou hlasů. Jeho rozhodnutí jsou závazná. Smluvní státy hradí výlohy svých rozhodců; ostatní výlohy hradí smluvní státy stejným dílem. V ostatním si upraví řízení rozhodčí soud sám.

Článek 48

Dnem vstupu v platnost této Smlouvy pozbývají platnosti:

1. část VII Úmluvy mezi republikou Československou a republikou Rakouskou o vedení rakousko-československé hranice a některých souvisejících otázkách ze dne 10. března 1921;
2. části I, VIII, IX a X a články 68 a 69 části XI Smlouvy mezi republikou Československou a republikou Rakouskem o úpravě právních poměrů na státní hranici popsané v článku 27 bod 6 mírové smlouvy mezi mocnostmi spojenými a sdruženými a Rakouskem podepsané v Saint-Germain-en-Laye dne 10. září 1919 [Hraniční statut], ze dne 12. prosince 1928;
3. články 2 a 3 Dohody mezi vládou Československé republiky a spolkovou vládou republiky Rakousko o označení hranic v souvislosti s provozem vltavské elektrárny u Lipna ze dne 22. října 1958.

Článek 49

Tato Smlouva se uzavírá na neurčitou dobu. Ustanovení jejích částí I a II, článků 47 a 48, jakož i tohoto článku nelze vypovědět. Ostatní ustanovení této Smlouvy lze vypovědět po uplynutí deseti let od jejího vstupu v platnost. Vypověď nabývá účinnosti uplynutím dvou kalendářních roků následujících po roce, v němž k vypovědi došlo.

Článek 50

[¹] Tato Smlouva bude ratifikována. Ratifikační listiny budou vyměněny v Praze v době co nejkratší.

[²] Tato Smlouva vstoupí v platnost šedesátý den po výměně ratifikačních listin.

Na dokaz toho zmocněnci této Smlouvy podepsali a opatřili ji pečeti.

Daño ve Vídni dne 21. prosince 1973, ve dvou vyhotoveních, každé v jazyce českém a německém, přičemž obě znění mají stejnou platnost.

Za

Československou socialistickou republiku:

Dr. Karel Komárek v. r.

Za

Rakouskou republiku:

Dr. Rudolf Kirchschläger v. r.

Ročník 1951.

217

Sbírka zákonů republiky Československé

Částka 35.

Vydána dne 31. července 1951.

Cena Kčs 1.—

O B S A H:

(69. a 70.) 69. Zákon o ochraně státních hranic. — 70. Nařízení o právu příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně.

69.

Zákon

ze dne 11. července 1951
o ochraně státních hranic.

Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

§ 1.

K zajištění pokojné výstavby socialismu v naší vlasti je třeba účinně chránit státní hranice před pronikáním všech nepřátel táboru pokroku a míru. Ochrana státních hranic je proto povinností každého občana.

§ 2.

Provádění ochrany státních hranic náleží do působnosti ministerstva národní bezpečnosti, které tento úkol plní svými orgány, zejména Pohraniční stráží.

§ 3.

(1) Službu v Pohraniční stráží vykonávají pro její význam, odpovědnost a namáhavost vybraní příslušníci pracujícího lidu.

(2) Příslušníci Pohraniční stráže mají stejná práva a stejné povinnosti jako příslušníci vojska; při výkonu své pravomoci

mají též právní postavení příslušníků Sboru národní bezpečnosti.

§ 4.

Organisaci Pohraniční stráže stanoví a předpisy o jejím doplňování, o propouštění příslušníků Pohraniční stráže a služební předpisy vydá ministr národní bezpečnosti.

§ 5.

O součinnosti Pohraniční stráže s brannou mocí rozhoduje ministr národní bezpečnosti v dohodě s ministrem národní obrany.

§ 6.

Služba v Pohraniční stráží se počítá jako služba ve vojsku. Hodnosti dosažené v Pohraniční stráží jsou vojenskými hodnostmi. Pro příslušníky Pohraniční stráže platí předpisy o platových poměrech příslušníků ozbrojených sborů.

§ 7.

Příslušníci Pohraniční stráže podléhají vojenské soudní pravomoci a ustanovením o trestných činech vojenských.

§ 8.

Ministr národní bezpečnosti stanoví nařízením, kdy příslušník Pohraniční stráže při výkonu své pravomoci užije zbraně.

§ 9.

Ministr národní bezpečnosti v dohodě s ministrem financí upraví součinnost Pohraniční stráže s finančními orgány při zjišťování trestných činů a přestupků finanční povahy.

§ 10.

(1) Ke splnění úkolů uvedených v tomto zákoně může ministr národní bezpečnosti činit potřebná opatření a vydávat obecně závazné předpisy; může zejména stanovit:

- a) že vstup a pobyt na určité části území státu je zakázán nebo dovolen jen na zvláštní povolení,
- b) že na určité části území státu je k provádění prací, které mění tvářnost terénu, nebo ke zřízení telekomunikačních nebo energetických vedení vnitrostátních nebo mezinárodních třeba též předchozího souhlasu ministerstva národní bezpečnosti.

(2) V jednotlivých případech může ministr národní bezpečnosti přenést pravomoc podle odstavce 1 na své podřízené orgány.

§ 11.

Tento zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení; provede jej ministr národní bezpečnosti v dohodě se zúčastněnými členy vlády.

Gottwald v. r.

Dr. John v. r.

Zápotocký v. r.

Kopřiva v. r.

70.

Nařízení ministra národní bezpečnosti ze dne 14. července 1951

o právu příslušníka Pohraniční stráže
použít zbraně.

Ministr národní bezpečnosti nařizuje podle § 8 zákona ze dne 11. července 1951, č. 69 Sb. o ochraně státních hranic:

§ 1.

Příslušník Pohraniční stráže použije při výkonu své pravomoci zbraně, zachováváje potřebnou opatrnost:

- a) proti osobám, které na území republiky neoprávněně přešly nebo se po území republiky neoprávněně pokoušejí přejít státní hranice a na výstrahu se nezastaví;
- b) bez výstrahy, je-li zjevně podniknut útok proti příslušníku Pohraniční stráže, proti jiné osobě, proti stanovišti, které střeží, nebo proti sousednímu stanovišti;
- c) bez výstrahy k zamezení útoku osob zatčených, zadržených nebo nebezpečných pachatelů trestných činů, nelze-li jinak útoku zabránit;
- d) proti osobám, které se zprohívají služebním zákrokům příslušníka Pohraniční stráže, nelze-li jinak a přes výstrahu překonat odpor, směřující ke zmaření služebního zákroku.

§ 2.

Toto nařízení nabývá účinnosti dnem vyhlášení.

Zápotocký v. r.

Kopřiva v. r.

Ročník 1982

Sbírka zákonů

Československá socialistická republika

ČESKÁ
SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA

SLOVENSKÁ
SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA

Částka 6

Vydána dne 30. března 1982

Cena Kčs

OBSAH:

33. Vyhláška ministra zahraničních věcí o úpravě spolupráce na státních hranicích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německa
34. Vyhláška ministra zahraničních věcí o Dohodě o mezinárodní silniční dopravě mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Turecké republiky
35. Vyhláška Ministerstva financí Slovenské socialistické republiky, kterou se mění a doplňuje vyhláška Ministerstva financí č. 47/1964 Zb. o peněžních službách občanům v znění vyhlášky Federálního ministerstva financí č. 136/1969 Zb.
36. Vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí Slovenské socialistické republiky a Ministerstva školstva Slovenské socialistické republiky, kterou se mění a doplňuje vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí Slovenské socialistické republiky a Ministerstva školstva Slovenské socialistické republiky č. 95/1979 Zb. o odměňování a limotném zabezpečení žáků a učňů připravujících se na robotnické povolání v učebních a studijních odborech v znění vyhlášky č. 167/1979 Zb. a vyhlášky č. 50/1981 Zb.

Oznámení o vydání obecně závazných právních předpisů

33

VYHLÁŠKA

ministra zahraničních věcí

ze dne 14. ledna 1982

**o úpravě spolupráce na státních hranicích mezi Československou socialistickou republikou
a Spolkovou republikou Německa**

Vláda Československé socialistické republiky svým usnesením ze dne 10. prosince 1981 č. 351 o úpravě spolupráce na státních hranicích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německa jmenovala hraničního zmocněnce Československé socialistické republiky pro řešení pohraničních incidentů a jejich urovnání a zmocněnce Československé socialistické republiky pro hraniční vody a vymezila otázky, které jsou uvedení zmocněnci oprávněni projednávat.

Jmenování těchto zmocněnců bylo oznámeno Spolkové republice Německa notami ze dne 11. prosince 1981, jejichž české znění se současně vyhláší.

Noty o jmenování zmocněnců vlády Spolkové republiky Německa s vymezením otázek, které jsou uvedení zmocněnci oprávněni projednávat, obdržela Československá socialistická republika dne 6. listopadu 1981 a 4. prosince 1981.

Ministr:

Ing. Cháoupek v. r.

Cj.: 130 852/81

Federální ministerstvo zahraničních věcí projevuje úctu velvyslanectví Spolkové republiky Německa a má čest sdělit toto:

Za účelem zlepšení dobrých sousedských vztahů na společných státních hranicích a projednávání vodohospodářských otázek a opatření na hraničních vodách jmenovala vláda Československé socialistické republiky zmocněncem Československé socialistické republiky pro hraniční vody pana Ing. Vladimíra Okrouhlického a jeho zástupcem pana Ing. Václava Plecháče.

Zmocněnec pro hraniční vody je oprávněn vést na základě vzájemnosti s příslušným zmocněncem Spolkové republiky Německa konzultace. Přitom může přizvat poradce.

Je zmocněn projednávat tyto záležitosti týkající se hraničních vod:

1. změny říčního režimu,
2. úpravy a udržování hraničních vod,
3. stavby ochranných hrází,
4. ochrana před velkou vodou a ledy,
5. meliorace,
6. zásobování vodou a ochranná pásma,
7. udržování čistoty hraničních vod,
8. využití vodní energie,
9. mosty, přívozy, hydrografické otázky, povodňová hlásná služba,
10. další otázky vodohospodářské spolupráce.

Federální ministerstvo zahraničních věcí používá této příležitosti, aby znovu ujistilo velvyslanectví Spolkové republiky Německa svou hlubokou úctou.

Velvyslanectví
Spolkové republiky Německa
P r a h a

V Praze dne 11. prosince 1981

Cj.: 130 853/81

Federální ministerstvo zahraničních věcí projevuje úctu velvyslanectví Spolkové republiky Německa a má čest sdělit toto:

Za účelem zlepšení dobrých sousedských vztahů na společných státních hranicích a zabránění pohraničním incidentům, popřípadě jejich urovnání jmenovala vláda Československé socialistické republiky hraničním zmocněncem Československé socialistické republiky pana JUDr. Emanuela Havlíka a jeho zástupcem pana JUDr. Karla Hartla.

Hraniční zmocněnec je oprávněn vést na základě vzájemnosti s příslušným zmocněncem Spolkové republiky Německa konzultace. Přitom může přizvat poradce.

Je zmocněn projednávat tyto záležitosti týkající se společných státních hranic:

1. informace o záležitostech zájímavých obě strany,
2. vyšetřování incidentů na státních hranicích,
3. příprava opatření a úprav přijímaných příslušnými orgány v Československé socialistické republice na jedné straně a ve Spolkové republice Německa na straně druhé, a to k
 - 3.1. zabránění pohraničním incidentům,
 - 3.2. projednávání neúmyslných překročení státních hranic,

- 3.3. zabránění škodám a jejich zjišťování,
- 3.4. údržbě stávajícího vyznačení státních hranic,
- 3.5. předávání informací v naléhavých případech,
- 3.6. usnadnění pohraničního styku včetně projednávání zásadních otázek s prováděním technických prací, při nichž dochází k překračování státních hranic,
- 3.7. schvalování stavebních opatření na státních hranicích nebo v jejich bezprostřední blízkosti,
- 3.8. užívání hraničních cest nebo jiných hraničních zařízení,
- 3.9. spolupráci pohraničních orgánů,
- 3.10. převzetí a předání osob,
- 3.11. projednávání jiných podobných pohraničních otázek.

Projednávání incidentů menšího významu a předběžné schvalování neodkladných opatření zůstávají jako dosud vyhrazena místním pohraničním orgánům Československé socialistické republiky.

Federální ministerstvo zahraničních věcí používá této příležitosti, aby znovu ujistilo velvyslanectví Spolkové republiky Německa svou hlubokou úctou.

Velvyslanectví
Spolkové republiky Německa

Použité prameny a literatura

- Fotokopie originálních vyhotovení mezinárodních smluv (archiv ministerstva zahraničních věcí)
- Hartl, Karel: *Právo a státní hranice ČSSR*, Naše vojsko, 1983
- Hraniční dokumenty (archiv oddělení státních hranic odboru všeobecné správy)
- Kabátová, Martina: *Ostpolitik na příkladu Smlouvy o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německo*, bakalářská práce, UK Praha, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, Praha 2011
- Kadlec, Čeněk M.: *Hry o hranice, vlastní náklad autora*, 2001, 1. vydání, tisk BCS, s.r.o., Chrást u Poříčan
- Klíma, Karel a kolektiv: *Encyklopedie ústavního práva*, ASPI, 2007
- Klíma, Karel: *Ústavní právo*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Dobrá voda, 2002
- Klučina, Petr: *Vojenské dějiny Československa*, Praha, Naše vojsko, 1989
- Krystlík, Tomáš: *Československé snahy o územní zisky*, Dostupné z: <<http://virtually.cz/archiv.php/index.php?art=12785>>.
- Mikeš, Pavel, Petra Gronwaldtová Wagnerová: *Hraniční statuty v československé smluvní praxi*, Správní právo č. 3/2019
- Mikeš, Pavel: *Vývoj státních hranic Československé republiky a České republiky*, Tiskárna Ministerstva vnitra, 2018
- Mikeš, Pavel: *Hranice v průběhu století*, Tiskárna Ministerstva vnitra, Praha 2021
- Mikeš, Pavel: *Postavení a činnost hraniční komisi*, Správní právo č. 5-6/2020
- Mlsna, Petr, Kněžínek, Jan: *Mezinárodní smlouvy v českém právu*, Linde, a.s. Praha, 2009
- Pavlíček, Václav a kolektiv: *Ústavní právo a státověda*, II. díl, část 1, Linde a.s. Praha 2001
- Pavlíček, Václav, Hřebejk, Jiří: *Ústava a ústavní řád České republiky*, 1. díl: Ústavní systém, 2. Doplněné vydání, Linde Praha a. s. 1998
- Projev Winstona Churchilla ve Fultonu, Dostupné z: <https://is.muni.cz/el/1421/jaro2013/HIA259/um/Projev_Winstona_Churchilla_ve_Fultonu.pdf>.
- Protokol vítězných velmocí na Postupimské konferenci ze dne 2. srpna 1945, Dostupné z: <https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/druha_svetova_valka_a_jeji_dusledky/dokumenty/postupimsky_protokol.html>.
- Pulec, Martin: *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek, úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu*. 2006, ISBN 80 621 18 9
- Rozbor základních statutárních otázek státních hranic mezi ČSSR a SRN*, Hraniční archiv Ministerstva vnitra
- Rychetský, Pavel, Langášek, Tomáš, Herc, Petr, Mlsna, Petr a kolektiv: *Ústava České republiky*, Wolters Kluwer, 2015
- Sovinský, Jaroslav: *Státní území a státní hranice Československé republiky a České republiky*, doktorská dizertační práce, Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Praha 2004
- Šmída, Zdeněk: *Almanach Československých státních hranic 1918-1938*, Tribun EU, Brno 2018
- Šmída, Zdeněk: *Tajemství šumavské hranice*, Europrint, Plzeň, 2019, ISBN 978 80 7640-004-7
- Šmída, Zdeněk: *Vývoj českých státních hranic*, 1. vydání, Fortuna 2016
- Šmidrkal, Václav, Konrád, Ota, Schmoller, Hildegard., Perzi, Niklas.: *Sousedé – česko-rakouské dějiny*, Masarykův ústav a archiv ČSAV, v.v.l., ISBN 978 80 88304 19-7
- Vládní návrhy hraničních smluv a ústavních zákonů, parlamentní tisky, jakož i další související materiály z ústavního projednání (archiv vlády České republiky, archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, archiv Senátu Parlamentu České republiky)
- Zdobinský, Stanislav a kolektiv: *Československá ústava*, Panorama Praha 1988

Seznam zdrojů obrazové fotodokumentace

Obrázek 1 Mapa Československa před odstoupením Podkarpatské Rusi-Archiv Českého úřadu zeměměřického a katastrálního

Obrázek 2 Mapa Československa po odstoupení Podkarpatské Rusi-Archiv Českého úřadu zeměměřického a katastrálního

Obrázek 3 Nivelační práce v roce 1938-Archiv Českého úřadu zeměměřického a katastrálního

Obrázek 4 Vzory hraničních znaků Protektorátu Čechy a Morava. Iniciály byly z hraničních znaků odstraněny v bezprostředně poválečném období, zpravidla do konce roku 1946-Hraniční archiv Ministerstva vnitra

Obrázek 5 Vzory hraničních znaků a výstražné tabule v expozici Muzea Policie ČR- Hraniční archiv Ministerstva vnitra

Obrázek 6 Trojstátní hraniční znaky (triplexy) na československých státních hranicích v expozici Muzea Policie ČR-Hraniční archiv Ministerstva vnitra

Obrázek 7 Natírání tereziánského kamene na státních hranicích se Spolkovou republikou Německo (50. léta)-Archiv Ing. Miloše Srba

Obrázek 8 Historické hraniční znaky u rakouské osady Morau-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy

Obrázek 9 Historické hraniční znaky u Nového Žďáru u Aše-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy

Obrázek 10 Hraniční znak z období Protektorátu Čechy a Morava s iniciálou „D“ (Deutschland) odtesanou v roce 1946-Archiv Ing. Miloše Srba

Obrázek 11 Projektová dokumentace hraničního orientačního sloupu z období první republiky.-Hraniční archiv Ministerstva vnitra

Obrázek 12 Geodetická technika užívaná v „socialistickém“ období-Archiv Českého úřadu zeměměřického a katastrálního

Obrázek 13 Československo-rakouské hranice, historický hraniční znak-Archiv Ing. Miloše Srba

Obrázek 14 Hraniční přechod Mníšek nad Popradom/Piwniczna Zdrój s hraničním orientačním sloupem opatřeným již socialistickým státním znakem-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy

Obrázek 15 Hranice na Králickém Sněžníku-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy

Obrázek 16 Chvilé odpočinku technické skupiny při zaměření hraničního vodního toku Bialka v roce 1973-Archiv Ing. Miloše Srba

Obrázek 17 Vybraná ustanovení mírové smlouvy k československo-maďarským hranicím-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy

Obrázek 18 Trojmezí Tisa (ČSSR, MLR, SSSR)- prohlídka československo-maďarskou hraniční komisí v roce 1986-Archiv Ing. Miloše Srba

Obrázek 19 Vyznačení státních hranic v jeskyni Domenica-Aggtelek 1-Archiv Ing. Miloše Srba

Obrázek 20 Vyznačení státních hranic v jeskyni Domenica-Aggtelek 2-Archiv Ing. Miloše Srba

Obrázek 21 Vzory hraničních znaků na československo-sovětských státních hranicích-Hraniční archiv Ministerstva vnitra

Obrázek 22 Průkaz opravňující k překročení československo-sovětských hranic za účelem jejich společné správy-Archiv Ing. Miloše Srba

Obrázek 23 Rozhraničovací práce československo-sovětských státních hranicích v letech 1945-1946-Hraniční archiv Ministerstva vnitra

Obrázek 24 Rozhraničovací práce československo-sovětských státních hranicích v letech 1945-1946-Hraniční archiv Ministerstva vnitra

Obrázek 25 Mapový list z hraničního díla československo-sovětských státních hranic-Hraniční archiv Ministerstva vnitra

- Obrázek 26 Hraniční přechod Vyšné Německé/Užhorod-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy
- Obrázek 27 Podpis protokolu Stálé československo-sovětské hraniční komise zahrnující první společné přezkoušení hraničních znaků – 1975-Hraniční archiv Ing. Miloše Srba
- Obrázek 28 Polygonový sloup 375 v prostoru trojmezí Tisa-Hraniční archiv Ing. Miloše Srba
- Obrázek 29 Československo-sovětská hraniční komise v prostoru Trojstátního bodu Tisa-Archiv Ing. Miloše Srba
- Obrázek 30 Vzory hraničních mezníků na československo-rakouských státních hranicích-Hraniční archiv Ministerstva vnitra
- Obrázek 31 Zasedání Stálé československo-rakouské komise-Archiv Ing. Miloše Srba
- Obrázek 32 Trojmezí mezi Československem, Maďarskem a Rakouskem-80. léta-Archiv Ing. Miloše Srba
- Obrázek 33 Trojmezí Plechý mezi Československem, Rakouskem a Spolkovou republikou Německo - 80. léta-Archiv Ing. Miloše Srba
- Obrázek 34 Kontrola vyznačení státních hranic v prostoru Petržalka-Berg-Archiv Ing. Miloše Srba
- Obrázek 35 Kontrola vyznačení státních hranic v prostoru Petržalka-Berg-Archiv Ing. Miloše Srba
- Obrázek 36 Titulní strana pracovního programu společné prohlídky státních hranic Stálou československo-rakouskou hraniční komisí v roce 1981-Archiv Ing. Miloše Srba
- Obrázek 37 Hraniční přechod na státních hranicích s Německou demokratickou republikou-(80. léta)-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy
- Obrázek 38 Hraniční přechod Hranice/Ebmath v 80. letech-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy
- Obrázek 39 Hraniční přechod Kraslice/Klingenthal v 80. letech-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy
- Obrázek 40 Bavorsko – Aš (80. léta)-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy
- Obrázek 41 Bavorsko – státní hranice se Spolkovou republikou Německo v prostoru Bučina (50. léta)-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy
- Obrázek 42 Bavorsko – nádraží Železná Ruda hraniční znak (1990)-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy
- Obrázek 43 Státní hranice se Spolkovou republikou Německo – Pleš (80. léta)-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy
- Obrázek 44 Hraniční práce na státních hranicích se Spolkovou republikou Německo – Pod Luzným (1984)-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy
- Obrázek 45 Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky -Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR
- Obrázek 46 Preambule Ústavy Československé republiky-Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR
- Obrázek 47 Ústavní zákon č. 150/1948 Sb. „Ústava Československé republiky“-Orbis, 1950
- Obrázek 48 Ústavní zákon č. 100/1960 Sb. „Ústava Československé socialistické republiky“-Hraniční archiv Ministerstva vnitra
- Obrázek 49 Ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci-Hraniční archiv Ministerstva vnitra
- Obrázek 50 Schéma vedení pohraniční stráže vypracované ÚSTR-Archiv ÚSTR
- Obrázek 51 Rota Pohraniční stráže Roklan na státních hranicích se Spolkovou republikou Německo Roklan (50. léta)-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy
- Obrázek 52 Ženijně technické opatření v padesátých letech (USTR)
- Obrázek 53 Výuka na pohraniční rotě-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy
- Obrázek 54 Pohraniční rota v padesátých letech-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy
- Obrázek 55 Pohraniční rota v padesátých letech-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy

Obrázek 56 Hraniční přechod Rozvadov-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy

Obrázek 57 Rota Pohraniční stráže Nové Údolí na státních hranicích se Spolkovou republikou Německo (70. léta)-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy

Obrázek 58 Rota Pohraniční stráže Plešné jezero na státních hranicích s Rakouskou republikou (70. léta)-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy

Obrázek 59 Hlídka Pohraniční stráže-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy

Obrázek 60 Kácení průseků pro výstavbu elektrifikovaného drátěného zátarasu-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy

Obrázek 61 Začátek signální stěny u československých hranic-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy

Obrázek 62 Pozůstatky signální stěny u Čížova-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy

Obrázek 63 Mapa železné opony-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy

Obrázek 64 Hranice se Spolkovou republikou Německo - Královský Hvozď elektrické zabezpečení ochrany hranic (EZOH), (50. a 60. léta)-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy

Obrázek 65 Bavorsko – Juránkova chata na Svarohu (1984)-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy

Obrázek 66 Bavorsko – signální stěna Spálenec u Všerub (80. léta)-Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy

Obrázek 67 Rozkaz náčelníka Hlavní správy Pohraniční stráže a ochrany státních hranic z roku 1985 k režimovým opatřením na západní hranici-Archiv Ústavu pro studium totalitních režimů

Obrázek 68 Ministr zahraničních věcí se svým rakouským kolegou Jiří Dienstbier symbolicky stříhá železnou oponu v prostoru Laa an der Thaya-dokumenty Paměti národa

Obrázek 69 Ministři zahraničních věcí Jiří Dienstbier a Dietrich Genscher stříhají symbolicky železnou oponu na československo-německých hranicích-dokumenty Paměti národa

Obrázek 70 Památník železné opony Rozvadov-internet

Obrázek 71 Památník železné opony Rozvadov-internet

Obrázek 72 Československo-rakouská hraniční komise na Trojmezí (1978)-Hraniční archiv Ministerstva vnitra

Obrázek 73 Stálá československo-rakouská hraniční komise při prohlídce státních hranic (1989)-Archiv Ing. Miloše Srba

Obrázek 74 Prohlídka státních hranic Stálou československo-rakouskou hraniční komisí-Archiv Ing. Miloše Srba

Obrázek 75 Členové a experti Stálé československo-rakouské hraniční komise-Archiv Ing. Miloše Srba

Obrázek 76 Podpis protokolu o jednání Stálé československo-rakouské hraniční komise-Archiv Ing. Miloše Srba

Obrázek 77 Členové Československo-sovětské hraniční komise-Archiv Ing. Miloše Srba

Obrázek 78 Titulní strana Protokolu o 5. řádném zasedání hlavních hraničních zmocněnců ČSSR a MLR-Archiv Ústavu pro studium totalitních režimů

Obrázek 79 Obě delegace poradců hraničních zmocněnců-Archiv Ing. Miloše Srba

Obrázek 80 Aide mémoire ve věci pohraničního incidentu (případ Dick)-Archiv Ústavu pro studium totalitních režimů

Obrázek 81 Protokol o 6. mimořádném zasedání incidenční komise-Archiv Ústavu pro studium totalitních režimů

Pavel Mikeš
HRANICE V OBDOBÍ POLITICKÉ NESVOBODY

Vytiskla Tiskárna Ministerstva vnitra
Bartůňkova 1159/4, 149 01 Praha 11 - Chodov

Publikace neprošla odbornou redakcí
Technická redakce: Miroslav Konůpka

Počet stran 120
První vydání

